

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bc. LENKA HRBÁČKOVÁ

II. ročník – prezenční studium

Obor: Učitelství českého jazyka pro 2. stupeň základních škol
a učitelství základů společenských věd a občanské výchovy
pro střední školy a 2. stupeň základních škol

**ODRAZ ŽIVOTA SPOLEČNOSTI 70. A 80. LET 20. STOLETÍ
VE TŘECH KOMUNIKAČNÍCH PROUDECH
ČESKÉ LITERATURY**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Ďoubalová, Ph.D.

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10. dubna 2013

.....
Bc. Lenka Hrbáčková

Děkuji Mgr. Kateřině Ďoubalové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, ochotu a poskytování cenných rad.

Obsah

Úvod	6
1 Charakteristika doby	8
1.1 Souvislosti politického vývoje	8
1.2 Souvislosti společenského a kulturního vývoje	13
2 Literatura 70. a 80. let 20. století	18
2.1 Oficiální literatura v daném období	19
2.1.1 Profilace oficiální literatury	19
2.1.2 Oficiální nakladatelství a časopisy	21
2.1.3 Oficiální tvorba a její představitelé	23
2.2 Samizdatová literatura v daném období	26
2.2.1 Profilace samizdatové literatury	26
2.2.2 Samizdatové edice a časopisy	29
2.2.3 Samizdatová tvorba a její představitelé	30
2.3 Exilová literatura v daném období	34
2.3.1 Profilace exilové literatury	34
2.3.2 Exilová nakladatelství a časopisy	36
2.3.3 Exilová tvorba a její představitelé	38
3 Představitel oficiální literatury – Radek John	41
3.1 Život Radka Johna	41
3.2 Dílo Radka Johna	42
3.3 Analýza knihy Memento	44
3.3.1 Obsahová stránka díla	45
3.3.2 Kompoziční a jazyková stránka díla	47
3.3.3 Tematická stránka díla	48
3.3.4 Postavy	50
4 Představitel samizdatové literatury – Petr Placák	52
4.1 Život Petra Placáka	52
4.2 Dílo Petra Placáka	53
4.3 Analýza knihy Medorek	56
4.3.1 Obsahová stránka díla	56

4.3.2	Kompoziční stránka díla.....	58
4.3.3	Tematická stránka díla.....	59
4.3.4	Jazyková stránka díla.....	61
5	Představitel exilové literatury – Jan Pelc.....	63
5.1	Život Jana Pelce	63
5.2	Dílo Jana Pelce.....	64
5.3	Analýza knihy ... a bude hůř	66
5.3.1	Obsahová stránka díla.....	67
5.3.2	Kompoziční a jazyková stránka díla.....	69
5.3.3	Tematická stránka díla.....	70
5.3.4	Postavy	71
6	Komparace jednotlivých titulů	75
6.1	Autenticita.....	75
6.2	Postavy.....	77
6.3	Odraz širšího společenského prostředí	80
6.4	Další společné atributy knih	82
	Závěr.....	86
	Seznam použité literatury.....	88
	Seznam příloh	94

Úvod

Každé období historického vývoje je charakteristické určitým politickým a společenským klimatem, které má vliv na život lidí, kteří jsou jeho součástí. Předurčuje jejich pohled na svět a ovlivňuje jejich názory i způsob života. Literatura již po mnohá staletí vystupuje jako veřejný mluvčí společnosti. Reflektuje události tak, jak je příslušníci jednotlivých generací vnímají, upozorňuje na problémy, které měly zůstat skryty, vyzvedává situace, které z pohledu dnešních čtenářů mohou vypadat zcela jinak. Stává se pomyslným svědomím dějin, které zůstávají zachovány z pohledu vítězů, nebo poražených. Jinak tomu není ani v případě literatury, která vznikala v období 70. a 80. let 20. století.

Cílem diplomové práce bude zjistit, jak autoři jednotlivých literárních proudů, které se etablovaly v průběhu 2. poloviny minulého století, reflektovali tehdejší společenskou situaci ve své tvorbě. Zaměřím se proto na tři konkrétní autory tří literárních proudů, u každého z nich na jedno dílo, které podrobím analýze. Mojí snahou bude ukázat, jak se reflexe společenského života v jednotlivých proudech promítá, zda se od sebe liší, popřípadě nakolik, a čím je to způsobeno.

Aby bylo možné dostatečně zmapovat tuto problematiku, představím nejprve historický, společenský a kulturní kontext doby, bez jehož znalosti by nebylo možné jednotlivá díla posuzovat. Jejich vznik v rámci jednotlivých literárních proudů je spojen právě s událostmi, které se ve společnosti udávaly a které ji utvářely a formovaly. Není možné posuzovat dobu z pohledu autorů uměleckých děl, když bude zřejmá absence znalostí historických faktů, které mají díla odrážet.

Stejně důležité bude pro naplnění cíle také seznámení s charakterem literatury, která měla ve své době, na rozdíl od literatury současné, specifické postavení a také vývoj. Pokusím se o stručnou charakteristiku jednotlivých komunikačních proudů české literatury i jejich realizace v rámci umělecké tvorby.

Jádrem práce bude představení autorů jednotlivých literárních proudů, jejich života a díla, tvůrčích postupů a především konkrétních děl, která život společnosti reflektují. Pro analýzu odrazu společenského života jsem zvolila román *Memento* spisovatele Radka Johna, představitele oficiálního proudu české literatury, román *Medorek* autora Petra Placáka, představitele samizdatového proudu české literatury, a román *...a bude hůř* od Jana Pelce, představitele exilového proudu české literatury. Aby byl cíl práce naplněn, pokusím se také porovnat jednotlivé tituly mezi sebou a ukázat jejich společné znaky.

Důvodem vzniku této práce je mimo jiné i skutečnost, že pro dnešní mladé lidi je období 70. a 80. let něčím natolik vzdáleným, ba přímo historickým, že si jen těžko dokážou představit situace, do kterých byli postaveni jejich rodiče, prarodiče a jiní lidé z jejich okolí. Prostřednictvím literárních postav a percepce jejich osudů může být jejich pohled na danou problematiku poněkud upřesněn a zkonkretizován.

1 Charakteristika doby

Politický, společenský a kulturní vývoj Československa byl v 70. a 80. letech 20. století poznamenán událostmi srpna 1968, kdy na území státu vstoupila vojska pěti zemí Varšavské smlouvy. Tato vojenská intervence vedla k postupnému odstranění reformního procesu, který byl nastartován na jaře roku 1968. Pro označení tohoto období československých dějin se všeobecně ustálil termín normalizace.¹ Režim tak pojmenoval období, ve kterém se společnost měla uklidnit a vrátit se po období rozpadu a davových psychóz způsobených událostmi tzv. pražského jara do „normálního“ stavu.² Ke konsolidaci poměrů měla přispět nejen Komunistická strana Československa (KSČ), ale do vývoje v zemi mohl bezprostředně zasahovat i Sovětský svaz, který si vymezil právo podílet se na rozhodování v otázkách vnitřní i zahraniční politiky.³

1.1 Souvislosti politického vývoje

V dubnu roku 1969 byl z pozice prvního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) odvolán reformně smýšlející komunist Alexander Dubček a ve funkci jej vystřídal Gustáv Husák, do kterého mnozí vkládali naděje, že se mu podaří uhájít alespoň některé principy plánovaných reforem. Vedení strany ale zahájilo tvrdou normalizaci,⁴ která měla vést k ustálení poměrů v zemi. KSČ, v jejímž čele stanuli především Gustáv Husák, Vasil Biľak, Lubomír Štrougal, Drahomír Kolder, Alois Indra či Antonín Kapek, potlačila veškeré pokusy projevit odpor proti nově nastolené politice a získala kontrolu nad děním ve státě. Jedním ze způsobů, jak přemoci protesty nespokojené společnosti, se stalo přijetí tzv. pendrekového zákona, který legalizoval silové potlačení nejrůznějších demonstrací a projevů odporu. Podstatnou úlohu začaly opět sehrávat i bezpečnostní složky (zejména Státní bezpečnost), které plnily jednak funkci represivní, a jednak fungovaly jako velice účinný nástroj dohledu nad společenským děním. Představitel pragmatického proudu v KSČ Gustáv Husák se stal pro sovětské vedení zárukou, že už Československo nevybočí ze zavedeného směru. Svoji pozici pak Husák ještě více upevnil v roce 1975, kdy se vedle generálního tajemníka ÚV KSČ stal také prezidentem

¹ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 191.

² ČINÁTL, Kamil a kol. *Věčné časy: československé totalitní roky*. Praha: Respekt Publishing, 2009. s. 155.

³ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969 – 1989: příspěvek k dějinám „normalizace“*. Praha: Maxdorf, 1994. s. 11.

⁴ ČINÁTL, Kamil a kol. *Věčné časy: československé totalitní roky*. Praha: Respekt Publishing, 2009. s. 100.

republiky. Ač se jednalo o do jisté míry pouze formální funkci, která však byla bezpochyby velmi prestižní, završil tak své osobní ambice. Ve funkci vystřídal generála Ludvíka Svobodu, který prezidentský úřad zastával od roku 1968.⁵

Jedním z prvních kroků normalizátorů bylo provedení čistky mezi členy KSČ, během prověrek v členských řadách bylo ze strany odstraněno téměř půl milionu lidí (147 000 osob vystoupilo ze strany samo, 67 000 jejích členů bylo vyloučeno a 259 000 lidí bylo ze strany vyškrtáno). Čistky měly představovat názornou lekci a také varování pro všechny příští nespokojence, protože mezi vyloučenými členy byla valná většina těch, kteří se stali představiteli či alespoň stoupenci tzv. pražského jara. Zapřít svůj kladný postoj k reformním procesům a odvolat své předchozí odsouzení srpnové intervence byli nuceni i lidé zaměstnaní na významnějších pracovištích. Zde probíhaly tzv. pracovní-politické pohovory také s nestraníky – před komisemi se tedy znovu mohli ocitnout i lidé, kteří byli z KSČ vyloučeni a kteří prozatím nebyli propuštěni ze zaměstnání. Nejvíce postiženi byli především příslušníci inteligence.⁶ Mezi nejčastější formy perzekuce za nesouhlas s normalizací patřilo mimo zbavení funkcí a ztráty zaměstnání také odebrání akademických titulů a znemožnění studií na vysokých školách pro rodinné příslušníky. Jedinec, který nezměnil své dřívější stanovisko, byl fakticky eliminován z veřejného života.

Prosincové zasedání ÚV KSČ v roce 1970 přijalo zásadní dokument *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*, který dovršil upevnění a normalizaci poměrů. Ideologický spis označující události tzv. pražského jara za kontrarevoluci a sovětskou invazi za bratrskou pomoc působil až do roku 1989 jako výchozí podklad pro realizaci a uplatňování politiky KSČ.⁷

Ustálení vládnoucích struktur se stalo základní snahou stranické politiky. Osazenstvo předsednictva ÚV KSČ zůstávalo po dlouhá léta neměnné, stejně tak tomu bylo i v krajských a okresních výborech strany. Politický život v republice se nesl v duchu oslav a slavností, které občanům připomínaly únorové vítězství, narození Vladimíra Iljiče Lenina, osvobození Československa Rudou armádou či Říjnovou revoluci v Rusku. Na významu opět nabyly tabule cti, vývěsní skřínky, nápisy ve výkladech a na ulicích a názorná agitace. Podobu pompézních obřadů získalo kladení věnců ke hrobům a pomníkům významných osobností z hlediska režimu, po zemřelých normalizačních představitelích byly

⁵ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: EPOCH, 2010. s. 44 - 45.

⁶ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 192.

⁷ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: EPOCH, 2010. s. 44 - 45.

přejmenovávány i názvy některých ulic. Velmi významnými mezníky byly i nadále stranické sjezdy KSČ. V pětiletých intervalech se konaly také volby, které ovšem znamenaly pouze upevnění pozice stávajících funkcionářů.⁸

Členství v KSČ znamenalo pro občany možnost lepšího uplatnění a případný kariérní postup v zaměstnání.⁹ Československá společnost však začala pozvolna upadat do deprese, protože zjistila, že ve státě neplatí všechny zákony pro všechny stejně – vstup do strany se stal sice podmínkou pro „úspěšný“ život, avšak neznamenal možnost ovlivnit chod veřejných záležitostí k lepšímu. Široké společenské spektrum se apolitizovalo a propast mezi prominenty a běžnými občany se vlivem jejich pasivity stále zvětšovala.¹⁰ Nestraníci označovaní jako tzv. šedá pasivní zóna obyvatelstva byli i přes to nuceni povinně se účastnit veřejných manifestačních projevů souhlasu s režimem.¹¹

I když československá oficiální propaganda prohlašovala, že vnitřní opozice neexistuje a že je lid s politickou situací spokojen, nebylo toto tvrzení pravdivé. Ve skutečnosti opozice existovala, i když byla napohled slabá a roztroušená. Neformální skupiny působící izolovaně byly již v 1. polovině 70. let tvrdě postihovány, aby režim občanům ukázal, jak může skončit každý odpor proti němu. Významnější protirežimní kritiky se představitelům strany dostalo formou dopisů, a to od Alexandera Dubčeka roku 1974 a od Václava Havla roku 1975. Havlův dopis adresovaný přímo Gustávu Husákovi upozorňoval na skutečnost, že stávající poslušnost vychází především ze strachu, protože každý člověk má co ztratit.

Opravdovým mezníkem pro vytvoření skutečné opozice se stal rok 1975, kdy proběhlo jednání Helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Na konferenci byl mimo jiné schválen také tzv. třetí koš, který se týkal lidských a občanských práv a pod který Československá socialistická republika připojila svůj podpis. Veškerá činnost a kritika opozice se tak mohla opírat o mezinárodně platnou konvenci. Na sklonku roku 1976 došlo ke sjednocení několika opozičních proudů na společném základě. Dokument nazvaný *Charta 77*¹² vytyčoval základní myšlenkové a politické znaky opozice a vybízel normalizační režim, aby na legálním základě umožnil otevřený a demokratický dialog. Podepsáním dokumentu vzniklo občanské hnutí s rozsáhlým politickým spektrem – vedle sebe se tak ocitli

⁸ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 195 - 196.

⁹ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: Epoque, 2010. s. 45.

¹⁰ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 304 – 305.

¹¹ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: Epoque, 2010. s. 45.

¹² Dokument byl vydán v lednu 1977.

bývalí komunisté i jejich zásadní odpůrci.¹³ Signatáři vyzývali stát ke skutečnému dodržování lidských práv, jak se k tomu zavázal v roce 1975. Reakcí režimu bylo zatčení hlavních organizátorů (Václava Havla, Ludvíka Vaculíka a Pavla Landovského) a spuštění rozsáhlé kampaně, pro kterou se vžil název Anticharta. Pod tento dokument se podepisovali významní umělci, kteří tak vyjádřili svoji loajalitu s režimem. Pro mnoho z nich to byla jediná možnost, aby mohli i nadále veřejně vystupovat.¹⁴ Oficiální propaganda nazvala chartisty „samozvanci a ztroskotanci“, režim proti nim zahájil ofenzívu v podobě zatýkání, domovních prohlídek a výslechů. Chartisté však svoji aktivitu neukončili, náplní jejich činnosti se stal občanský dohled nad dodržováním lidských práv v Československu a upozorňování na nelegální zacházení a porušování ústavy. Hnutí se stalo propojením rozličných myšlenkových a politických postojů, což dokazoval zejména fakt, že se prvními mluvčími Charty stali bývalý ministr zahraničních věcí prof. dr. Jiří Hájek, nejvýznamnější československý poválečný filosof prof. Jan Patočka a dramatik Václav Havel.¹⁵ Tři mluvčí, kteří byli na každý rok určováni, zastupovali Chartu ve vztahu k veřejnosti a současně se řadili k pozornosti vystaveným a režimem nejvíce sledovaným osobnostem tohoto hnutí. I když Charta 77 představovala v Československu nejvýznamnější opoziční hnutí a svoji činnost ukončila až v roce 1992,¹⁶ obyvatelé státu k ní zaujali rozličný postoj, který je možné definovat jako příslušnost ke čtyřem skupinám. První skupina striktně zavrhovala Chartu i její argumenty; jednalo se totiž o skupinu osob zájmově spjatých s režimem. Druhá skupina Chartu ignorovala stejně jako ostatní věci veřejné, protože se spokojila s konzumním způsobem života, který režim nabízel. Třetí skupina lidí Chartu uznávala, ale z obav o existenci svou či svojí rodiny se k ní otevřeně nehlásila. Čtvrtou skupinu tvořil okruh skutečných příznivců Charty, kterých však bylo nesrovnatelně méně než odpůrců.¹⁷

Politický vývoj v Československu nabral zcela nečekaný směr po zvolení Michaila S. Gorbačova generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu v březnu roku 1985. Gorbačov zahájil zcela novou politiku, jejímž hlavním znakem byla tzv. glasnost' (otevřenost) a zahájení procesu tzv. perestrojky (přestavby). Inspiraci

¹³ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 199.

¹⁴ ČINÁTL, Kamil a kol. *Věčné časy: československé totalitní roky*. Praha: Respekt Publishing, 2009. s. 112 - 113.

¹⁵ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 200.

¹⁶ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: EPOCH, 2010. s. 46 - 47.

¹⁷ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 200.

pro svoji politiku čerpal z československých reforem, ale českoslovenští normalizátoři odmítli přijmout to, proti čemu se v roce 1968 tak tvrdě postavili. Alespoň formálně tedy uplatnili proreformní politiku a na začátku roku 1987 zveřejnili *Zásady přebudování hospodářského mechanismu v ČSSR*, podle kterých měla československá přestavba probíhat. Podle vrcholných činitelů ÚV KSČ byla přestavba sovětským specifíkem, které nešlo důsledně přenést do československých podmínek.¹⁸ Prosazení větší demokratizace života v Československu nepřinesla ani Gorbačovova návštěva Prahy v dubnu téhož roku. Přesto byla stabilita režimu ohrožena.¹⁹

2. polovina roku 1988 se nesla ve znamení demonstrací a změn. 21. srpna se na Václavském náměstí konala první početnější protirežimní demonstrace od roku 1969, tvrdě potlačena byla také demonstrace 28. října, 10. prosince však proběhla demonstrace, která byla poprvé úředně povolena. V říjnu došlo také ke jmenování nové vlády, v jejímž čele stanul Ladislav Adamec, jeden z nejnápadnějších kritiků dosavadní politiky strany a stoupenec hospodářských i politických reforem. Převahu nad konzervativním křídlem, které reprezentoval především Miloš Jakeš coby generální tajemník ÚV KSČ od roku 1987 a Vasil Biľak, však Adamec se svojí vládou získat nedokázali.

Také rok 1989 byl hned ve svých prvních měsících prodchnut odporem obyvatelstva. Demonstrace související s výročím 20 let od smrti Jana Palacha trvaly od 15. do 22. ledna a do povědomí lidí vešly pod označením Palachův týden. Během demonstrací bylo zatčeno více než 800 osob, za které se ovšem v petici adresované premiérovi Ladislavu Adamcovi postavily stovky kulturních a vědeckých pracovníků. V únoru se etablovala další opoziční platforma, která vznikla z iniciativy reformních komunistů a která nesla název Obroda – Klub za socialistickou přestavbu. Výrazným vyjádřením nespokojenosti se stal na konci června i manifest *Několik vět*, který v krátké době podepsalo více než 20 000 lidí a který mimo jiné požadoval urychlenou demokratizaci, svobodu slova či propuštění politických vězňů.

Nejnápadněji se do dějin zapsal 17. listopad 1989, tedy výročí 50 let od uzavření vysokých škol nacisty. Tento den znamenal začátek zásadního zlomu a konce vlády KSČ v Československu. U příležitosti uctění památky Jana Opletala se v Praze na Albertově konala povolená studentská manifestace, která pokračovala pochodem městem směrem na Vyšehrad, kde měla u pomníku básníka Karla Hynka Máchy pokojně skončit. Na Národní třídě ale došlo ke srážce účastníků manifestace s bezpečnostními složkami, které

¹⁸ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: EPOCH, 2010. s. 47.

¹⁹ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 211.

chtěly zamezit pokračování pochodu na Václavské náměstí užitím fyzického násilí, i když se silovému zásahu měly z pokynu vlády vyhnout. Surovost vůči studentům vzbudila prudkou odezvu v podobě stávky studentů vysokých škol, k nimž se posléze přidali i herci.²⁰ Protesty se pak jako lavina šířily po celém území republiky a zahájily tzv. něžnou či sametovou revoluci²¹, která místo násilí využila informační a propagační působení. Události z Národní třídy se tak staly popudem ke konečnému zhroucení totalitního komunistického režimu v Československu.²²

1.2 Souvislosti společenského a kulturního vývoje

Československá společnost se během 70. let rozčlenila na tenkou vládnoucí vrstvu a ostatní obyvatelstvo. Po zničení reformního křídla strany se vládnoucí třída vyznačovala absolutní netolerantností vůči všem případným projevům politické i kulturní nepřizpůsobivosti. Dohled státní bezpečnosti znesnadňoval možnost protestu a veškerá vyjádření kritiky provázelo věznění, nedobrovolná emigrace či existenční postih.²³ Profil každého občana byl formován na základě kádrových materiálů, které byly kombinací ideových frází, osobních postřehů a často také nejrůznějších udání či nepodepřených vyjádření sousedů či kolegů ze zaměstnání.²⁴ Komunistická strana si vymezila právo vkládat se do pracovních záležitostí i do soukromí nestraníků. Vyjádřením neloajlnosti bezpartijních se zabývaly stranické skupiny na pracovištích, a pokud vůbec některý nestraník zastával vedoucí pozici, dostal se pod přímý dohled stranického aparátu.²⁵ Důsledkem nastalé situace se staly permanentní strach, opouštění zásad ve prospěch bezprostředních výhod, úplatkářství a individuální i skupinový egoismus. Z Československa se stala země, ve které se primární politické, hospodářské a kulturní funkce náležitě neuplatňovaly, nebo se projevovaly deformovaně.²⁶ Rychle se měnící společenská atmosféra spojená s pocity bezvýchodnosti, zklamání a znechucení způsobila, že se lidé přestali na veřejnosti vyjadřovat ke společenskému dění, začali se uzavírat do soukromí a vnějškově se adaptovali na pravidla

²⁰ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: Epoque, 2010. s. 47 - 48.

²¹ Poetické pojmenování dali revoluci novináři ze Západu.

²² BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 309.

²³ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 195.

²⁴ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: Epoque, 2010. s. 45.

²⁵ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 297.

²⁶ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 195.

reálného socialismu.²⁷ Reálný socialismus, který byl stranou vyhlášen v 70. letech, měl smířit obyvatele Československa s realitou, čímž oddálil dosažení komunismu na dobu neurčitou.²⁸

Loajalita obyvatelstva k režimu měla být zajištěna uspokojením základních hmotných potřeb. Projevům nespokojenosti stát předcházela tím, že svým občanům nabízel levné a dostupné potraviny. Centrálně plánovaná ekonomika však vyhlížela neefektivně už jen z důvodu věčného nedostatku určitých druhů zboží. Vznikl tak prostor pro stínovou (šedou) ekonomiku, podpultový prodej či veksláctví.²⁹ Celospolečenské úplatkářství postihlo nejen trh, ale také například zdravotnictví a sociální služby. Beztrestnost takového jednání potom zajišťovala podplatitelnost úředníků a příslušníků Sboru národní bezpečnosti (SNB).³⁰ Nedostatek zboží však nikdy nepocítila prominentní vrstva obyvatelstva, která měla možnost nakupovat luxusní západní zboží za symbolické ceny. Pro běžné obyvatele byla jedinou možností jak získat zahraniční zboží návštěva Tuzexu, jehož zboží ale nebylo stejně kvalitní.³¹

Naprostý rozklad společenské morálky se tak projevoval nejen v „kultu věcí“, v nepatrném i rozsáhlejších rozkrádání společného vlastnictví a v projevech chuligánství a vandalismu, ale také ve stoupajícím alkoholismu a narkomanii, v nárůstu kriminality mladistvých, ve stále patrnější tendenci emigrovat na Západ a též v lhostejném přístupu k národním dějinám i pojmům vlast a národ.³² Bylo bezpochyby velmi náročné vštěpovat mládeži základní morální hodnoty, když byla ve škole nucena opakovat nejrůznější lži.³³ Školství totiž normalizace zasáhla opravdu značně - učitelská profese byla sesazena do pozice, která sloužila dobové politice a ideologii.³⁴

Neprodleně po srpnových událostech opustilo Československo 127 000 obyvatel, mezi kterými byly především osoby politicky pronásledované už před rokem 1968 a osoby, které se aktivně podílely na reformním hnutí. Do emigrace odešli také odborníci, kteří věděli, že by byli kádrovou politikou diskriminováni a utlačováni. Emigranti předkládali západnímu světu obraz života v Československu, popisovali nastolený politický systém a pravdivě líčili

²⁷ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 191.

²⁸ ČINÁTL, Kamil a kol. *Věčné časy: československé totalitní roky*. Praha: Respekt Publishing, 2009. s. 163.

²⁹ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: Epoque, 2010. s. 45.

³⁰ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 305.

³¹ Tamtéž, s. 299.

³² VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 204.

³³ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 305.

³⁴ KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. Praha: Epoque, 2010. s. 45.

také hrůznost procesů, které probíhaly v 50. letech.³⁵ Celkový počet emigrantů během normalizace se odhaduje na 700 – 800 tisíc osob. Toto množství způsobilo nezanedbatelnou ztrátu pro československou společnost.³⁶

O zesílení populačního přírůstku se proto vláda v polovině 70. let pokusila projektem, který byl založen na finanční motivaci mladých manželství. Na populační nárůst však nepřipravila školství, zdravotnictví ani bytový fond. Tuto skutečnost se snažila maskovat překotným budováním nových sídlišť, která často vyrůstala i na nejkvalitnější zemědělské ploše.³⁷ Přesto zavedení mateřských příspěvků, zvýšení rodinných přídatků a poskytování půjček novomanželům znamenalo pro populační politiku obrovský úspěch – během 70. let porodnost prudce vzrostla.³⁸

Pro období normalizace se stalo typickým hledání náhradního smyslu života v úniku z reality reálného socialismu. Propukla tzv. chalupářská horečka, v rámci které lidé ujížděli z měst, zapomínali na běžná trápení svého života a stávali se svými vlastními pány. Kdo nevlastnil chatu či chalupu, byl nucen uzavřít se do městského bytu a věnovat se svým zálibám, nejčastěji tzv. televizní či bačkorové kultuře.³⁹ Dalším fenoménem tohoto období se stalo kutilství, které běžným lidem umožňovalo vyrobit si doma na socialistickém trhu nedostatkové zboží. S nadšením proto v roce 1987 uvítali vysílání pořadu Receptář nejen na neděli, který kutilům, chatařům a zahrádkářům poskytoval cenné rady.⁴⁰ Šed' každodenního života jednou za pět let poněkud rozjasnila také státem organizovaná spartakiáda, na které se podílely tisíce cvičenců nejrůznějších generací a která se stala vyjádřením socialistického společenského řádu. Veřejná vystoupení cvičenců měla kompenzovat absenci tradičních a mezi lidmi oblíbených sokolských sletů.⁴¹

Přelom 70. a 80. let a zvláště pak léta 80. neznamena pouze úpadek občanské společnosti a politické kultury, ale přinesla s sebou také dlouhodobou stagnaci umění a umělecké kultury. Zamezení oficiálního veřejného působení některým tvůrcům na počátku normalizačního procesu i jejich odmítnutí podvolit se současnému politickému a kulturnímu trendu podnítilo vznik a ustálení tzv. paralelní kultury, která koexistovala

³⁵ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 197.

³⁶ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 306.

³⁷ Tamtéž, s. 301.

³⁸ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 193.

³⁹ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 308.

⁴⁰ ČINÁTL, Kamil a kol. *Věčné časy: československé totalitní roky*. Praha: Respekt Publishing, 2009. s. 127.

⁴¹ Tamtéž, s. 164.

současně s uměním, které režim akceptoval, jako neoficiální umělecká tvorba. Hranice mezi nimi však nebyla vždy pevná a striktně uzavřená. Mnohdy se stávalo, že díla, zveřejňovaná nejprve v paralelní kultuře, pozvolna přecházela i do kultury oficiální. Podobně tomu bylo i s některými tvůrci, kteří se střídavě pohybovali v rámci obou sfér.

Oficiální umění se smělo šířit pouze prostřednictvím státnímu a stranickému aparátu podléhajících institucí, které zaručovaly dodržování základní ideologické linie a jejích bezprostředních zájmů. Mimo tyto instituce se žádné dílo nemohlo legálně prezentovat na veřejnosti. Kultura a umění měly především sledovat oficiální zájem, kterým bylo omezit funkce umění pouze na dvě, a to funkci ideově výchovnou a rekreativní. Oddechová a spotřební produkce typická pro tehdejší kulturu „smíchu a zapomnění“ odváděla své adresáty od palčivých společenských otázek a nabízela jim útočiště v privátní sféře prostřednictvím líbivých a primitivních děl, která se vyznačovala nedostatkem uměleckých kvalit.⁴²

I když cenzura zrušená v roce 1968 nebyla v období normalizace znovu explicitně obnovena (v září 1968 vznikl Úřad pro tisk a informace, který vládl pravomocí udělit důtku či peněžní pokutu za zveřejnění „nevhodné“ tvorby⁴³), mnoho tvůrců raději podrobilo svá díla autocenzuře. Autoři, kteří chtěli publikovat, zpívat, hrát, filmovat nebo malovat, raději sami svoji tvorbu očistili od nežádoucích prvků, než aby jim byla jejich činnost zakázána schvalovacími komisemi, kulturními referenty či šéfredaktory. Konkrétně zasahoval stát především do oblasti sdělovacích prostředků, které měly zakázáno se jakkoli zmiňovat o emigrantech, disidentech, církvích či náboženstvích, zákazy se vztahovaly také na narážky týkající se politického dění.

Během normalizace značně utrpěla také filmová a televizní tvorba. Obraz současného života obracely naruby ideologické televizní seriály (například *Třicet případů majora Zemana*, *Muž na radnici* či *Okres na severu*), ve kterých účinkovali především prorežimní herci. Řada vynikajících herců odešla do emigrace stejně jako filmoví tvůrci, kteří při své tvorbě nechtěli zápolit se značnými překážkami. Mezi takové tvůrce patřil například Miloš Forman nebo Vojtěch Jasný. Oficiálně zakázaní umělci se mohli uplatnit pouze v rámci anonymního působení.

Poměrně velkou nezávislost si udržela moderní hudba, přestože písňové texty měly po celé období 70. a 80. let značný politický podtext. Přízně posluchačů se těšili Jaroslav

⁴²VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 204 – 205.

⁴³JANOUSEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 20.

Hutka, Vladimír Mišík či skupina Spirituál kvintet, podobně oblíbení byli i mladší písničkáři, například Karel Plíhal, Jaromír Nohavica nebo Pavel Dobeš. Mladí příznivci hudby s oblibou navštěvovali domácí folkové festivaly, kterých se ale účastnili i pracovníci represivních složek, aby mohli o jejich průběhu včas informovat své nadřízené. Postupem času razance jejich zásahu proti hudebníkům ztrácela na síle – proti skupině The Plastic People of the Universe zasáhly v 70. letech represivní složky s mnohem větší prudkostí, než tomu bylo v případě skupiny Pražský výběr na počátku 80. let.⁴⁴ Někteří hudebníci měli možnost účinkovat v oficiální sféře kultury poloilegálně – střídavě zde byli tolerováni a pak zase zakazováni. Mezi takové tvůrce patřil například Jaromír Nohavica, Vladimír Mišík, Karel Plíhal, Vladimír Merta či hudební skupina Pražský výběr.⁴⁵

I přes všechny tyto okolnosti se ale našli lidé, kteří stále vychovávali své děti a utvrzovali své přátele v pevném systému lidských i občanských hodnot, kteří nepřestali navštěvovat koncerty a jiné kulturní události.⁴⁶

⁴⁴ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny zemí Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 301 - 302.

⁴⁵ VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. s. 205.

⁴⁶ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny zemí Koruny české II*. Praha: Paseka, 2001. s. 308.

2 Literatura 70. a 80. let 20. století

Politická situace nastolená počátkem 70. let postavila českou literaturu do nezáviděníhodné pozice. Nejen ideologický dokument *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*, ale také předseda nově ustanoveného Svazu českých spisovatelů Jan Kozák označili literaturu za jednu z hlavních sil kontrarevoluce.⁴⁷ V důsledku této těžké politické situace se literatura rozštěpila na tři proudy: domácí veřejnou literaturu, domácí ineditní (samizdatovou) literaturu a zahraniční (exilovou) literaturu.

I když toto rozdělení nebylo v zemi ničím novým, znamenalo pro českou literaturu významnou změnu. Do roku 1970 se svým rozsahem nemohly literatura ineditní a literatura exilová srovnávat s literaturou veřejnou. S nástupem normalizace, která přinesla rozsáhlé čistky, masové zákazy publikování i hromadný odchod do exilu, se situace změnila. Z oficiální sféry bylo vyloučeno velké množství významných spisovatelů, kteří ztratili možnost oficiálně publikovat, a proto se snažili hledat jiné cesty, jak svá díla předat čtenářům.

Vzhledem k tomu, že každý ze tří proudů působil v odlišných podmínkách a svoji pozornost obracel k rozdílným vrstvám čtenářů, si každá literatura postupně vybuodovala svébytné prostředí, okruh autorů, nakladatelů, časopisů i škálu hodnotových a estetických norem.⁴⁸ To ovšem neznamená, že od sebe byly jednotlivé proudy neprodyšně separovány. Díla vzniklá v samizdatu byla vydávána i v exilu, exilová tvorba byla přepisována na území Československa. Postupem času pronikly ke čtenářům oficiální cestou také knihy dříve zapovězených autorů, kteří však nepřestali uveřejňovat svoji tvorbu v samizdatu nebo exilu.⁴⁹ Spojovacím článkem mezi oficiální a neoficiální kulturou se stali spisovatelé, kteří se pohybovali na hranici zakázanosti, tzv. šedá zóna.⁵⁰ Všechny tři proudy literární komunikace spojovala pouze skutečnost, že se prostřednictvím literárních děl snažily nahradit nerozvinutý veřejný život tím, že explicitně či skrytě přejímaly funkce ideologické, politické a etické.⁵¹

Vývoj české literatury 70. a 80. let, alespoň co se týká literatury samizdatové a exilové, je paradoxně obdobím bezmoci mocných, protože vládnoucí síly nebyly schopny literární

⁴⁷ Kontrarevolucí byla označena snaha o reformy na jaře roku 1968.

⁴⁸ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 850 – 853.

⁴⁹ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 397.

⁵⁰ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 871.

⁵¹ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 10.

vývoj potlačit ani výrazně ovlivnit. Vrcholná díla těchto let tak nacházíme právě ve dvou výše jmenovaných proudech,⁵² ale jejich směřování není možné interpretovat pouze jako protest proti politice stávajícího režimu. Proti vládnoucí ideologii se v dílech zpravidla nestaví jiná, ale objevuje se spíše stanovisko mimoideologické a myšlenkově hlubší.⁵³ Především v tvorbě 70. let je patrné, že se autoři obrací od otázek upíraných na identitu jedince k záležitostem identity národní, kterou chápali jako složku rozvinutějších evropských kontextů.⁵⁴

Zvláštní postavení si v období normalizace vydobyla překladová literatura. Na rozdíl od knih domácích autorů nebyla tak přísně kontrolována, což umožňovalo, aby právě ona nahradila některé funkce původní tvorby.⁵⁵

Příznačným paradoxem vývoje české literatury daného období je především fakt, že pronikla za hranice republiky jako nikdy dříve.⁵⁶ Podstatnou složkou evropského literárního kontextu se stala také proto, že realita Československa poukázala na problémy tehdejšího světa.⁵⁷

2.1 Oficiální literatura v daném období

Společenský a kulturní vývoj 70. a 80. let byl plně podřízen pravidlům nastoleným vládnoucím aparátem. Stejně tak jím byl přesně vymezen i literární prostor, ve kterém bylo autorům umožněno oficiálně působit, tedy tvořit a vydávat svá díla.⁵⁸

2.1.1 Profilace oficiální literatury

Spisovatelé působící ve sféře oficiální literatury měli pro svoji tvůrčí práci zcela odlišné podmínky než autoři ineditní. Jejich díla, za která dostávali honoráře, a proto se nemuseli potýkat s existenčními problémy, byla vydávána ve vysokých nákladech v nakladatelstvích a byla běžně dostupná ve veřejných knihovnách.⁵⁹ I když byli v kontaktu se svými čtenáři a naopak nebyli při své publikační činnosti omezeni výškou nákladu, na rozdíl od zbylých

⁵² KOSKOVÁ, Helena. *Hledání ztracené generace*. Jinočany: H&H, 1996. s. 29.

⁵³ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 29.

⁵⁴ KOSKOVÁ, Helena. *Hledání ztracené generace*. Jinočany: H&H, 1996. s. 30.

⁵⁵ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 871.

⁵⁶ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 398.

⁵⁷ KOSKOVÁ, Helena. *Hledání ztracené generace*. Jinočany: H&H, 1996. s. 34.

⁵⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 26.

⁵⁹ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 14 – 15.

proudů postrádali publikační svobodu. Cenzura i autocenzura nutily autory zasahovat do námětů i dílčích motivů svých děl, narušovaly autorskou poetiku a potlačovaly zvláštnosti jazyka i stylu.⁶⁰

Oficiální česká literatura byla po celé období 70. a 80. let plně podřízena vedení normalizovaného Svazu českých spisovatelů, který působil jako prodloužená ruka KSČ.⁶¹ Z počátku ale spisovatelský svaz nevykazoval takovou poslušnost, jak by si čelní představitelé státu představovali.

V roce 1969 byl v rámci federace ustanoven Svaz českých spisovatelů, kterému předsedal Jaroslav Seifert a který se konstitoval jako nezávislá dobrovolná organizace sdružující spisovatele, kteří psali svá díla česky, a to jak doma v Československu, tak i v zahraničí. Protože Svaz hodlal i nadále hájit práva dříve umlčovaných spisovatelů, nebyly mu stanovy státními orgány schváleny. Seifert marně usiloval o řešení situace, výsledkem bylo omezení pravomocí Svazu, zákaz rozšiřování periodických bulletinů, ztráta nakladatelství Československý spisovatel a v konečné fázi jeho úplné zrušení v roce 1970.⁶²

V této době se už normalizační režim snažil o ustanovení nového Svazu českých spisovatelů, který měl sdružovat pouze spisovatele, kteří by byli loajální k politice strany. Předsedou nového svazu měl být Josef Kainar, který však v listopadu 1971 zemřel, a proto ho nahradil politický pracovník Jan Kozák. Tomuto Svazu českých spisovatelů již stanovy schváleny byly, a tak se ve dnech 31. května až 1. června 1972 mohl konat jeho ustanovující sjezd.⁶³ Členy nového svazu se stalo pouze 115 spisovatelů a mimo oficiální struktury tak setrvalo na 400 literátů a novinářů. Před většinou tvůrců tak vznikla úplná či alespoň částečná publikační bariéra. Vedle těchto skupin existovali ještě autoři, kteří se sice nestali členy Svazu českých spisovatelů, ale kterým bylo umožněno vydávat svá díla bez větších obtíží.⁶⁴

V literatuře 70. let se projevil nesmlouvavý tlak norem, které požadovaly ideovou jasnost. Autoři byli nuceni ustoupit a dobrovolně či nedobrovolně změnit poetiku svých děl, aby mohli být i nadále vydáváni.⁶⁵ Protože především literatura měla být oním významným

⁶⁰ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 854.

⁶¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 15.

⁶² Tamtéž, s. 21 – 22.

⁶³ Tamtéž, s. 26 – 27.

⁶⁴ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 395.

⁶⁵ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 855.

činitelem, který potvrdí oprávněnost reálného socialismu, byla nucena navracet se k žánrům, které byly upřednostňovány v 1. polovině 50. let, zvláště pak ke společenskému románu.⁶⁶ Ve srovnání s praxí 50. let však přece jen nastalo určité uvolnění. Schematismus, plytká popisnost a černobílý konflikt byly postupně vystřídány jemnějším hodnocením a pružnějšími tvarovými prostředky. V próze už nebyl patrný neosobní a vševědoucí vypravěč. Naproti tomu se objevil zájem o osobní život, intimitu, soukromí, rodinné problémy či erotiku, což přímo korespondovalo se společenskou mentalitou znormalizované společnosti.⁶⁷

I když měl být v 70. a 80. letech v domácích poměrech znovu nastolen socialistický realismus, svoji sílu nakonec projevil také postmodernismus, a to jako reakce na poválečnou krizi systémů lidského intelektu, tedy filosofie a náboženství.⁶⁸

Obzvlášť citelně zasáhla normalizace českou dramatickou tvorbu. Diskreditace mnoha autorů způsobila, že se hodnotné divadelní hry na oficiálních scénách vůbec neobjevovaly. Východiskem se stala situace, kdy divadla uváděla alespoň hry slovenských a sovětských dramatiků, popřípadě adaptace klasické české prózy (Olbrachtův Nikola Šuhaj loupežník byl v jevištní formě ztvárněn celkem čtyřikrát).⁶⁹

Bylo by ovšem pomýlené automaticky řadit oficiální literaturu, kterou vydávala domácí nakladatelství, na druhou kolej. Ve všech literárních proudech, tedy i v literatuře oficiální, vznikala díla různé kvality.⁷⁰ Největší literární hodnoty dosáhla díla spisovatelů, kteří se pohybovali na hranici mezi povoleným a zakázaným, tedy spisovatelů „na okraji“. Několik významných literárních počinů se vyskytlo i ve zcela oficiální sféře literárního působení.⁷¹

2.1.2 Oficiální nakladatelství a časopisy

Počátek normalizace, který s sebou přinesl návrat k direktivnímu řízení literatury stranou, znamenal pro legálně existující nakladatelství změnu kurzu. Mnoho autorů a knih bylo zakázáno, zatímco značně preferovány byly tituly ideologicky zaměřené. O tom, zda je ediční plán nakladatelství kvalitní, rozhodoval zejména vysoký podíl titulů, které byly připravovány

⁶⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 30.

⁶⁷ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 855.

⁶⁸ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 397.

⁶⁹ Tamtéž, s. 485.

⁷⁰ BRABEC, Jiří. Svobodná díla z nesvobodných časů. In: BRABEC, J., J. HOLÝ a A. ZACH. *Tabuizovaná literatura posledních dvaceti let*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1990. s. 29.

⁷¹ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 16.

k důležitým politickým výročím, ale také množství angažované beletrie či překladů z literatur zemí socialistického bloku.⁷²

Právo publikovat soudobou českou beletrii mělo nakladatelství Československý spisovatel, které svoji pozici ve vydávání české literatury ještě více upevnilo, když začalo spolu se soudobou literaturou vydávat i výběry z díla a čtenářské soubory klasiků české literatury a od počátku 80. let také vybrané spisy předních autorů Svazu českých spisovatelů. V rámci nakladatelství vznikly edice Slunovrat (zde vycházela jednotlivá díla autorů 19. a 20. století, kteří byli pokládáni za klasiky), Klíč (neboli Knihovna lidové četby, kde vycházela prozaická díla určená širokému okruhu čtenářů) a Žatva (zde vycházela tvorba současných tvůrců, především romány a novely). Výběry ze statí soudobých oficiálních literárních kritiků a vědců byly koncipovány do svazků, které vydávala edice Kritické rozhledy. Na eseje, kritiky a studie se soustředila edice Puls – Poezie, umění, literatura, současnost. Edice Portréty spisovatelů, redigovaná Vítězslavem Ržounkem, předkládala čtenářům popularizační monografie politicky ověřených autorů české literatury 20. století.

Důležité místo zaujímal také nakladatelství Mladá fronta se svými edicemi Alfa a Omega, ke kterým v roce 1986 připojilo ještě edici Ladění, která se zaměřila na vydávání prvotin. Na překlady významných děl soudobé světové literatury v edici Galerie moderních autorů, na texty staršího českého písemnictví, ale také na překlady významných teoretiků literatury a umění se soustředilo nakladatelství Odeon, které bylo ve své době považováno za nejprestižnější. Velký význam na tomto hodnocení měl zejména fakt, že nakladatelství usilovalo o vysokou úroveň knižní kultury. Mezi další nakladatelství, která byla oficiálně povolena, patřil Melantrich, Vyšehrad, Kruh, Profil či Severočeské nakladatelství.⁷³

Tak jako literatura byla i publicistika po celé období normalizace v područí komunistické strany. V tisku se objevovala vládní prohlášení, rozhovory s čelními představiteli vládních a stranických institucí i recenze vyzdvihující spisovatele, kteří se podíleli na politickém životě.⁷⁴ Protože byly na počátku normalizace zapovězeny všechny existující literární časopisy, měl je nahradit oficiálním svazem spisovatelů vydávaný Literární měsíčník. Spolu s ním vycházel také kulturně-politický časopis Tvorba, který řídil Jiří Hájek. Na stránkách těchto nových časopisů směli publikovat jen povolení autoři, kteří vykazovali loajalitu s režimem. Témata jejich článků musela korespondovat s tématy povolenými. Recenzenti

⁷² JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 57 - 59.

⁷³ Tamtéž, s. 60 – 66.

⁷⁴ Tamtéž, s. 75.

se zde ryze kladně vyjadřovali k dílům průměrných i podprůměrných autorů, kteří byli členy Svazu československých spisovatelů, zatímco o autorech mimo oficiální svaz se vyjadřovali útočně a nelichotivě. Vzhledem k tomu, že se v Literárním měsíčníku za osmnáct let jeho působení neobjevila jediná negativní kritika umělce z řad oficiálního svazu, je možné konstatovat, že se rozšířilo ovzduší nekritičnosti.⁷⁵ Stejného ideologického ladění jako Tvorba byl i časopis Tribuna.⁷⁶

Na rozvoj samizdatových časopisů odpověděla oficiální literární scéna v roce 1982, když poprvé vyšel časopis Kmen. Nejprve se jednalo o literární přílohu časopisu Tvorba, samostatným časopisem se Kmen stal až po šesti ročnících.⁷⁷

Částečné uvolnění poměrů v 80. letech umožnilo fungování časopisům s polooficiálním charakterem, které vycházely pod záštitou společenských organizací, například místních poboček Svazu socialistické mládeže. Mezi taková periodika patřil občasník Arch A5 nebo Kavárna A.F.F.A.⁷⁸

2.1.3 Oficiální tvorba a její představitelé

Protože bylo na začátku normalizace mnoho autorů uvrženo do nemilosti režimu, bylo nutné zaplnit prázdný prostor, který po nich vznikl. K tomu sloužili mladí literární tvůrci, kteří debutovali v posledních pěti letech, neměli co do činění s reformními snahami a byli ochotni zapojit se do oficiálního literárního života. Tato generace mladých tvůrců byla nazvána pětatřicátníky a od počátku 80. let začala pozvolna přebírat moc od svých starších předchůdců.⁷⁹ Do této generace jsou řazeni především básníci Karel Sýs, Jiří Žáček a Petr Skarlant. K těmto čelním reprezentantům bývají přiřazováni také Petr Cincibuch, Michal Černík, Jaroslav Čejka, Josef Šimon, Josef Peterka a Jaromír Pelc.

I když byl literární prostor značně zúžen, přece jen do literární produkce občas pronikla díla autorů křesťansky a katolicky orientovaných. Mezi takové básníky patřili Josef Suchý, Emanuel Frynta a Antonín Bartušek.

Svoji normalizovanou podobu získala poezie především v dílech Jana Pilaře, Jiřího Taufa, Ivana Skály, Miroslava Floriana a Oldřicha Vyhlídala.

⁷⁵ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 847.

⁷⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 75.

⁷⁷ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 397.

⁷⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 81.

⁷⁹ Tamtéž, s. 30.

S ideologickým uvolněním 80. let přišlo rozšíření publikačních možností pro básnické osobnosti dříve zcela zapovězené. Novou příležitost dostal Jaroslav Seifert, Oldřich Mikulášek, Jan Skácel či Miroslav Holub,⁸⁰ kterému byla literární činnost umožněna především kvůli veřejnému distancování se od předchozích názorů.⁸¹ V případě Jaroslava Seiferta sehrálo klíčovou roli udělení Nobelovy ceny v roce 1984, které způsobilo jistý vynucený obrat vztahu režimu k autorovi.⁸²

Mezi básnické objevy přelomu 70. a 80. let se po bok Jana Rejžka postavil Miroslav Hupčych a Vladimír Křivánek, v druhé polovině 80. let debutoval Přemysl Rut, Jiří Rulík či Michal Ajvaz.

Ve výčtu významných jmen české poezie není možné nepřipomenout také ženské autorky. Vedle Jarmily Urbánkové a Jany Štroblové obohatily českou básnickou produkci také Zdena Bratršovská, Jiřina Salaquardová, Svatava Antošová a Sylva Fischerová.⁸³

Oficiálně vydávaná próza 70. a 80. let navázala na tradiční žánr let 50., na tzv. budovatelský román. Protože byl tento žánr podroben určitým změnám, užívá se spíše označení próza s profesní tematikou. V této oblasti prozaické tvorby se se zájmem čtenářů setkal především Vladimír Páral, jehož dílem se nechal inspirovat Jiří Švejda. Hornickou tematiku zpracovával František Stavinoha, Oldřich Šuleř či Vojtěch Steklač, ale čtenáře více oslovily knihy z lékařského prostředí, které psal Ota Dub, Valja Stýblová a Petr Prouza.

Ze snahy vyhnout se aktuálním společenským otázkám se autoři často uchýlovali k tvorbě, která čerpala z historických námětů. Jen tak se totiž mohli vyjádřit k soudobým otázkám alespoň nepřímou. Mezi takové autory je možné zařadit Jarmilu Loukotkovou, Norberta Frýda, Vladimíra Neffa, ale třeba také Ladislava Fukse. Historie, která nebyla příliš vzdálená, se objevuje v dílech Oty Pavla a Věry Sládkové.

V 70. letech reprezentuje důležitou tematickou linii také tzv. venkovská próza. Knihy Jana Kozáka naplňovaly normalizační představy a staly se vzorem pro ostatní autory, například Jiřího Křenka. Soudobým principům přizpůsobil svoji románovou tvorbu i Jan Kostrhun.⁸⁴

⁸⁰ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 400 – 406.

⁸¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 29.

⁸² LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 862.

⁸³ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 406 – 409.

⁸⁴ Tamtéž, 442 – 457.

Kompletnější pohled na přírodu se objevil v dílech Jaromíra Tomečka a Stanislava Vodičky.⁸⁵

V důsledku nastalých politických a společenských změn není divu, že se v literatuře 70. let jen spoře objevují díla s humoristickými prvky. Oficiálním představitelem normalizačního humoru se stal dlouholetý člen ÚV KSČ Miroslav Kapek, v jehož díle lze však jen s obtížemi najít prvky opravdové kvality. Časem začala vznikat díla, která si už zasloužila větší pozornost čtenářů. Mezi ně je možné zařadit knihy Miroslava Horníčka, Zdeňka Šmída, Františka Nepila, Miloslava Švandrlíka nebo Miroslava Skály.

Nové možnosti tvorby hledali autoři v žánru sci-fi literatury. Vladimír Páral se k sci-fi uchýlil jakožto k možnosti únikové tvorby, nicméně se ukázalo, že díla jsou promyšlenými politicko-ideologickými alegoriemi. Dalšími autory tohoto žánru byli Ondřej Neff, Alexandr Kramer, Jaroslav Veis a Josef Nesvadba.

Další skupina autorů se zaměřila na zpracovávání vlastních zážitků a zkušeností. I když byl látkový okruh pro tvorbu poněkud omezený, našla se díla, která si zasluhují pozornost. Mezi autory této generace nejvíce vynikl Radek John a Zdeněk Zapletal.⁸⁶

Jak již bylo řečeno, opravdové hodnoty oficiální literatury vznikaly zejména na jejím okraji. V oblasti historické prózy jsou to díla Jiřího Šotoly, Vladimíra Körnera a Václava Erbena. Po kajícím vyznání loajality s režimem bylo umožněno i Bohumilu Hrabalovi, aby vydával svá díla oficiálně, i když je předtím musel podrobit cenzurním úpravám.⁸⁷

V produkci oficiální dramatické tvorby 70. a 80. let vynikli především dva autoři, a to Oldřich Daněk a Jiří Šotola, kteří se většinou věnovali zpracovávání historické látky. Reprezentantem komediálního žánru se vedle Jana Jílka stal i Otto Zelenka či Miroslav Horníček.

Také v dramatické tvorbě, podobně jako v poezii, se v polovině 80. let přihlásila o slovo generace mladších autorů. Z nich nejvíce vynikli Daniela Fischerová, Karel Steigerwald a Jan Vedral. V omezeném normalizačním prostoru se přece jen dokázali prosadit i Ivan Vyskočil a Jiří Suchý.

Vedle tradičních divadel zaznamenávala u diváků stále větší oblibu také divadla autorská (divadla studiového typu), k nimž patřilo především Studio Y, Husa na provázku

⁸⁵ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 856.

⁸⁶ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 459 – 464.

⁸⁷ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 858 - 859

(přejmenované na Divadlo na provázku) a Hanácké divadlo (HaDivadlo). Významnou osobností Studia Y se stal Jan Schmid, v Huse na provázku se o zájem publika postaraly hry Boleslava Polívky, HaDivadlo je spojené s autorskou působností Svatopluka Vály, Josefa Kovalčuka a Arnošta Goldflama. Originální typ představení, jehož první část tvoří „odborný“ seminář a druhou „rekonstrukce“ objevu, uplatňovali ve svých hrách Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák, kteří působili v Divadle Járy Cimrmana. V 80. letech výrazně prorazilo také pražské divadlo Sklep, které je reprezentováno především jmény Milan Šteindler, David Vávra, Tomáš Vorel a Tomáš Hanák.⁸⁸

2.2 Samizdatová literatura v daném období

Pro spisovatele, kteří byli vyloučeni z oficiální literatury a kteří se náhle ocitli na seznamu zakázaných autorů, bylo jedinou možností, jak udržet kontakt s čtenářskou veřejností, vydávání děl bez povolení úředních orgánů. Tito tvůrci „odmítli kompromis s režimem a začali nerovný boj o svobodný literární projev.“⁸⁹ Násilně umlčení spisovatelé, i když různé názorové orientace, se začali sblížovat a svépomocí začali organizovat náhradní komunikační proud. Zdánlivě přerušovaný vývoj literatury 60. let tak pokračoval právě v jejich tvorbě.⁹⁰

2.2.1 Profilace samizdatové literatury

Pojem samizdat má svůj původ v ruském termínu, jehož význam je „sám vydat“. Jedná se o neoficiální literaturu, která byla zakázaná, a proto se tiskla svépomocí a šířila se ilegálně.⁹¹ Vedle označení samizdat se používají i jiné termíny, které vystihují postatu této činnosti, a to literatura neoficiální, zakázaná, paralelní, podzemní, nezávislá či ineditní. V širší souvislosti se ustálilo označení druhá nebo paralelní kultura, ve které zaujal významné místo underground.⁹² Cílem undergroundu bylo vytvoření nezávislé kultury, která není podřízená oficiálnímu proudu a nelpí na společenském ocenění vytvořeném vládnoucím establishmentem.⁹³

⁸⁸ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 485 – 495.

⁸⁹ Citováno z KOSKOVÁ, Helena. *Hledání ztracené generace*. Jinočany: H&H, 1996. s. 29.

⁹⁰ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 11.

⁹¹ ČINÁTL, Kamil a kol. *Věčné časy: československé totalitní roky*. Praha: Respekt Publishing, 2009. s. 162.

⁹² GRUNTORÁD, Jiří. Samizdatová literatura v Československu sedmdesátých a osmdesátých let. In: ALAN, Josef a kol. *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945 – 1989*. Praha: Lidové noviny, 2001. s. 494.

⁹³ PILAŘ, Martin. *Underground. Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. s. 24.

Vilém Prečan za samizdat považuje „*písemná díla dokumentárního nebo literárního charakteru, sepsaná a rozmnožovaná v Československu jednotlivci nebo skupinami osob, která v zemi svého vzniku nemohla být z cenzurních důvodů publikována či rozšiřována oficiálními sdělovacími prostředky.*“⁹⁴ Ne vždy se ale publikační zákazy vztahovaly pouze na konkrétní tituly, mnohdy byl literární prostor uzavřen autorům jako takovým, takže nesměla být vydávána žádná jejich díla.⁹⁵

Počátky českého samizdatu je možné najít už v 50. letech 20. století. Na opravdové důležitosti však samizdat nabyl až v 70. letech, kdy si spousta autorů uvědomila, že je třeba zachovat plynulost vývoje české literatury.⁹⁶ Zatímco cílem ineditní tvorby 50. let bylo texty především uchovat, v období normalizace měly být mezi čtenáře rozšiřovány, čímž vytvořily náhradní literární komunikaci, která zároveň vystupovala jako součást nezávislé kultury i svobodného myšlení.⁹⁷ Mezi úředníky policie a svazu spisovatelů, ale také mezi širokou a málo informovanou veřejností se však šířila představa, že samizdat je reprezentován jen několika málo spisovateli, kteří se pro znemožnění publikační činnosti semkli proti režimu.⁹⁸

Výrazným impulsem pro rozkvět samizdatové produkce a pro koncepci alternativní literatury a kultury se stala Charta 77. Mezi její signatáře patřili i někteří literární tvůrci, kteří se tak stali reprezentanty kulturní opozice v rámci společenského disentu. Chartisté usilovali o relativní myšlenkové sjednocení s radikály kulturního undergroundu i s velmi početnou šedou zónou, kterou tvořili autoři působící na hranici zakázanosti.⁹⁹ Represe proti Chartě vyvolaly myšlenku na vznik tzv. paralelní polis, což znamenalo rozšíření modelu samizdatu i na jiné složky kultury, popřípadě jiné sféry společenského života. Tím získala samizdatová literatura ještě důležitější funkci, spolu s nezávislými koncerty, výtvarnými

⁹⁴ Citováno z GRUNTORÁD, Jiří. Samizdatová literatura v Československu sedmdesátých a osmdesátých let. In: ALAN, Josef a kol. *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945 – 1989*. Praha: Lidové noviny, 2001. s. 494.

⁹⁵ GRUNTORÁD, Jiří. Samizdatová literatura v Československu sedmdesátých a osmdesátých let. In: ALAN, Josef a kol. *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945 – 1989*. Praha: Lidové noviny, 2001. s. 494.

⁹⁶ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 13.

⁹⁷ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 864.

⁹⁸ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 11.

⁹⁹ HANUŠKA, Petr a Vladimír NOVOTNÝ. *Česká literatura ve zkratce 4. Období od poloviny 40. let 20. století do současnosti*. Praha: Brána, 2001. s. 114.

výstavami, bytovým divadlem, soukromými přednáškami a podzemními univerzitami se stala složkou rozvinutého proudu tzv. druhé kultury a paralelní společnosti.¹⁰⁰

Postihem vůči vydavatelům, redaktorům a distributorům samizdatu bylo většinou věznění. Tresty se lišily v závislosti na tom, podle jakého paragrafu trestního zákona byla osoba odsouzena. Nejčastěji byli organizátoři samizdatu odsouzeni za pobuřování, pakliže seznámili s „pobuřujícím“ textem další osoby, trestná byla ale i příprava na pobuřování, pokud u nich bylo nalezeno několik kopií takového textu. Dalšími důvody věznění bylo poškození zájmů republiky v cizině, pokud byl pachatel přistižen při vývozu textu za hranice, podvracení republiky a v neposlední řadě i nedovolené podnikání.¹⁰¹ Přímých obvinění za uměleckou činnost se samizdatoví tvůrci dočkali jen ojediněle.¹⁰²

Koncem 70. let došlo v okruhu samizdatu k celkové proměně chápání úlohy literatury. Mnohaletá tradice předurčovala spisovatele k tomu, aby se věnovali i neliterárním úkolům a aby vykonávali národní osvětu. Generace autorů 60. let se ale od této myšlenky distancovala a zaujala stanovisko, podle kterého se spisovatel může nebo dokonce musí angažovat ve společenském dění, to vše však pouze jako občan. Veškerá jeho tvorba musí zůstat literaturou.¹⁰³

Mezi klady ineditního šíření literatury patřila především důraznost a naléhavost, s jakou texty působily na své čtenáře. Nicméně i u tohoto komunikačního proudu české literatury je možné setkat se s problémy, které se vyskytovaly po celou dobu jeho fungování. Jedním z nich byla působnost, která se omezila na větší města, a tak se na vesnici utvořil jen úzký okruh čtenářů. Také absolutní nepřítomnost kritiky, způsobená subjektivními faktory a obtížnou komunikací mezi autorem a čtenáři, vedla k nadhodnocení některých děl. V neposlední řadě skýtal samizdat úskalí především pro začínající autory, kteří měli problém prosadit se vedle autorů zvučných jmen.¹⁰⁴ Díky samizdatu se přesto uchovala řada literárních, hudebních i výtvarných hodnot. Pravděpodobně největší význam má ale v podání

¹⁰⁰ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 868.

¹⁰¹ GRUNTORÁD, Jiří. Samizdatová literatura v Československu sedmdesátých a osmdesátých let. In: ALAN, Josef a kol. *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945 – 1989*. Praha: Lidové noviny, 2001. s. 500 – 501.

¹⁰² HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 13.

¹⁰³ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 872.

¹⁰⁴ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu*. Olomouc: Filozofická fakulta UP, 1990. s. 12.

svědectví doby. Samizdatová publicistika pravdivě reflektovala soudobou situaci a zanechala tak odkaz pro další generace, které již život v totalitním režimu neprožily.¹⁰⁵

2.2.2 Samizdatové edice a časopisy

Vznik samizdatových edic se stal projevem obnovení pocitu osobní odpovědnosti jedince za osud národní kultury.¹⁰⁶ V období 70. a 80. let jich bylo v Československu založeno hned několik desítek.

První vlna vzniku těchto edic se datuje na samý počátek normalizace, kdy byly tituly rozšiřovány strojopisem a šířeny pouze v uzavřeném okruhu osob. Skutečný rozmach ale nastal po zveřejnění dokumentu *Charta 77*, když se prostřednictvím spojení rozličných názorových skupin začala samizdatová tvorba rozšiřovat také do širších společenských vrstev. S nástupem moderní techniky a především s pozvolným uvolněním poměrů v 80. letech se urychlila samizdatová tvorba ještě více.

První edicí samizdatové literatury se staly *Texty přátel*, které od roku 1971 vycházely v Olomouci. Pravděpodobně nejznámější edicí se stala *Petlice*, kterou v roce 1972 založil Ludvík Vaculík a která nebyla nijak umělecky omezena.¹⁰⁷ Prvotní impuls k založení edice se objevil při schůzce autorů, kteří měli zakázanou publikační činnost a kteří si své texty navzájem předčítali. Původní název *Vzdor* byl později nahrazen pojmenováním *Petlice*, jakožto vtipnou narážkou na oficiální edici nesoucí název *Klíč*.¹⁰⁸ Podobně otevřená jako edice *Petlice* byla i edice manželů Havlových, která nesla název *Edice Expedice*. Nejvíce ovšem směřovala svůj zájem k esejistice, politologii a filosofii.¹⁰⁹ Od počátečních samizdatových edic se lišila především tím, že u každého titulu vždy uváděla tiráž, tedy svůj název, název díla a jméno jeho autora, pořadové číslo svazku a Havlův podpis.¹¹⁰ Specifickou řadou *Petlice* byla edice *Kvart*, která vydávala díla pod vedením Jana Vladislava pouze pět let (od roku 1975 do roku 1980, kdy Jan Vladislav odešel do exilu). Edice

¹⁰⁵ GRUNTORÁD, Jiří. Samizdatová literatura v Československu sedmdesátých a osmdesátých let. In: ALAN, Josef a kol. *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945 – 1989*. Praha: Lidové noviny, 2001. s. 506.

¹⁰⁶ KOSKOVÁ, Helena. *Hledání ztracené generace*. Jinočany: H&H, 1996. s. 34.

¹⁰⁷ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 13 – 15.

¹⁰⁸ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 864 – 865.

¹⁰⁹ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 14.

¹¹⁰ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 866.

Kde domov můj, vznikající v roce 1978, nevydala sice mnoho svazků, ale zato se postarala o rozšíření opravdu kvalitních titulů z pera Ivana Blatného nebo Ivana Wernische. Tentýž rok zahájila svoji činnost pod vedením Jaromíra Hořce též edice Česká expedice, která, dříve než se v roce 1990 proměnila v oficiální nakladatelství, vydala v edičních řadách Azyll, Prostor, Hlas, Opus a Vernisáž na 150 titulů. Na hodnotnou grafickou úpravu dbala Krameriova expedice, kterou v roce 1978 založili manželé Vladimír a Jitka Pistoriusovi. Pro edici je příznačné rozšiřování nejen původních prací, ale také titulů ostatních samizdatových edic. Od roku 1978 se o šíření undergroundové produkce zasloužila Edice Popelnice, kterou redigoval Jiří Gruntorád, ale také edice Mozková Mrtvice, která byla blízká samizdatovému časopisu Revolver Revue a která vznikla roku 1984 pod správou Ivana Lampera. Ve výčtu není možné opomenout také edici, ve které vycházela díla Bohumila Hrabala, a to Pražskou imaginaci, kterou řídil Václav Kadlec.¹¹¹

Prvním samizdatovým periodikem představujícím tzv. druhou kulturu byl časopis Spektrum, byla ho ale vydána jen tři čísla.¹¹² Delšího trvání zaznamenal samizdatový časopis Vokno. Vznikl jako platforma českého undergroundu v roce 1979, ale nebránil se ani autorům působícím mimo undergroundovou půdu. Pořadatelem a zároveň kmenovým autorem byl mnohokrát vězněný Ivan Martin Jirous. Umělecké kritice oficiální i samizdatové beletrie a operní i divadelní tvorby se věnoval Kritický sborník. Od roku 1981 stál v jeho čele Josef Vohryzek, vystřídáný v polovině 80. let Janem Lopatkou. Podobu sborníku měl časopis Obsah, ve kterém vycházely texty v takové podobě, v jaké byly dodány samotnými autory. Z iniciativy manželů Havlových vznikl i časopis O divadle, jehož průvodním znakem byla vysoká úroveň. Původní tvorbou mladé generace autorů se zabýval populární časopis Revolver Revue, který je spojen se jmény Saša Vondra, Ivan Lamper a Jáchym Topol.¹¹³

2.2.3 Samizdatová tvorba a její představitelé

Pro samizdatovou tvorbu se stalo příznačným, že se ke starším autorům, kteří byli do samizdatového ghetta v podstatě zatlačeni, postupně připojovali další, kteří sem směřovali

¹¹¹ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 13 - 15.

¹¹² LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 869.

¹¹³ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 16 – 17.

naprosto dobrovolně. Mladé autory spojovalo především přesvědčení, že nechtějí být součástí kultury, která je státem sice podporovaná, ale také kontrolovaná.¹¹⁴

Na počátku normalizace byly z oficiální české literatury vyloučeny básnické osobnosti jako Vladimír Holan, Jaroslav Seifert, Oldřich Mikulášek, Jan Skácel, Ludvík Kundera a Miroslav Holub. Jejich verše tak mohly být šířeny pouze prostřednictvím samizdatových edic nebo exilových nakladatelství. Až s částečným uvolněním během 80. let jim byla dána možnost publikovat oficiálně.¹¹⁵

Mezi básníky spirituálního zaměření, kteří byli nuceni žít a tvořit v izolaci, patřil Vladimír Vokolek, který prostřednictvím básní vyjadřoval svou touhu po svobodě a komunikaci. Sřetenem víry s nevírou a bolestí, která vzniká z opuštěnosti člověka i světa, se ve své tvorbě zabýval katolický básník Zdeněk Rotrekl.¹¹⁶ K výrazným autorům tohoto zaměření je možné řadit i Josefa Kostohryze, Františka Lazeckého, Klementa Bochořáka, Ivana Slavíka, Ivu Kotrlou, z mladší generace pak například Pavla Kolmačku.¹¹⁷

Představitelé střední básnické generace, kteří do literatury sice vstoupili s myšlenkou komunismu, ale kteří se od ní postupně distancovali, se ve svém díle pokoušeli hledat nadosobní hodnoty. Do tohoto proudu samizdatové tvorby můžeme zařadit nejen zakladatele České expedice Jaromíra Hořce, autora osobitých básnických cyklů Karla Šiktance a příslušníka skupiny Květen Miroslava Červenku, ale také básníka tíhnoucího k expresionismu a surrealismu Zbyňka Hejdu.

Autory, kteří se prostřednictvím poezie snažili zachytit pocity marnosti a opuštění, spojovalo téma nesvobody a nedůvěřivý postoj k náboženství i jiným ideologiím. Podobu vzpomínkových veršů nesla tvorba Oldřicha Kryštofka, písňovým textům se věnoval Ivo Rožek, do nuceného odchodu za hranice tvořil verše s motivy ohrožení Jan Vladislav.

Stáhnout se do vnitřního exilu byla nucena také generace autorů, která debutovala v 60. letech. Společným tématem básní Ivana Wernische, Petra Kabeše a Miloslava Topinky se stala problematika jazyka, řeči a možnosti jazykového dorozumívání.¹¹⁸

¹¹⁴ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 12.

¹¹⁵ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 410.

¹¹⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 246 – 250.

¹¹⁷ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 410 – 416.

¹¹⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 256 -265.

Do oficiálního literárního prostoru se nevešli ani tvůrci experimentální poezie Josef Hiršal a Bohumila Grögerová, kteří se na tvorbě literárních experimentů podíleli společně.¹¹⁹

Česká nonkonformní zpívaná poezie v období 70. a 80. let vytvářela kontinuitu s literárním a hudebním podzemním hnutím uměleckého undergroundu. Vůdčí osobností volně sdružených nonkonformních básníků se stal mluvčí undergroundu Ivan Martin Jirous.¹²⁰ Na profilaci poetiky undergroundu měla vliv především tvorba Egona Bondyho, který společně s Ivanem Martinem Jirousem, Vratislavem Brabencem, Milanem „Mejlou“ Hlavsou, Jiřím Kabešem a dalšími patřil k okruhu rockové skupiny The Plastic People of the Universe.

Snahou o adresnost, sdělnost, konkrétnost a autentičnost spolu s pohrdáním tvorbou oficiálních autorů se vyznačovala skupina undergroundových básníků, kterou reprezentují jména jako například Andrej „Nikolaj“ Stankovič, Eugen Brikcius, František „Fanda“ Pánek nebo Vratislav Brabeneč. Z mladších autorů je s poetikou undergroundu spjata poezie Jáchyma Topola, Petra Placáka, J. H. Krchovského či Víta Kremličky.¹²¹

V oblasti prozaické tvorby zaujala významnou pozici modelová a alegorická próza, která vycházela z prožitku absurdity lidské existence. V duchu této poetiky vznikala díla Ludvíka Vaculíka, Karla Pecky či Pavla Kohouta.

O generační bilanci, reflexi a analýzu dění politického a společenského se pokusili autoři, kteří srpen 1968 vnímali jako prohru. Snahu po hledání příčin individuálního i společenského selhání, kterou lze spatřovat v bilančních prózách, je možné najít v díle Ivana Klímy, Františka Kautmana, Jaroslava Putíka, Evy Kantůrkové nebo Jiřího Gruši. Pecka, Kantůrková, Putík, ale také například Vilém Hejl nebo Jan Trefulka se ve své tvorbě věnovali i historické próze, a to ve snaze nalézt kořeny současné situace v dějinách.

Často zpracovávaným tématem daného období byla i problematika týkající se současnosti a podmínek života v ní. V této oblasti prozaické tvorby vynikla především díla Edy Kriseové, Mojmíra Klánského, Jana Trefulky, Alexandra Klimenta,¹²² Ivy Kotrlé, Ivana Klímy, Evy Kantůrkové, Lenky Procházkové, Zuzany Brabcové nebo Ludvíka Vaculíka.¹²³

¹¹⁹ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 422.

¹²⁰ HANUŠKA, Petr a Vladimír NOVOTNÝ. *Česká literatura ve zkratce 4. Období od poloviny 40. let 20. století do současnosti*. Praha: Brána, 2001. s. 122 – 123.

¹²¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 281 – 291.

¹²² Tamtéž, s. 413 – 431.

¹²³ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 467 – 470.

Důraz na autobiografičnost a autentičnost výpovědi kladli ve své prozaické tvorbě autoři spojení s myšlenkami undergroundu. Žánrovou různorodostí se vyznačuje bohaté prozaické dílo Egona Bondyho, představitele starší generace. V 70. letech se objevují povídky Milana Kocha, na rozhraní paměti a kronikářských záznamů stojí dílo Ivana Martina Jirouse. Z dalších prozaiků undergroundu je možné jmenovat Jiřího Kustúra, Milana Knížáka, Pavla Zajíčka, z mladých debutantů pak Petra Placáka či básníka Jáchyma Topola, který se ovšem próze věnoval jen sporadicky.¹²⁴

V období 70. let se v Evropě objevily náměty, které vyjadřovaly obavu z budoucnosti a z blížící se pohromy, kterou může způsobit narušení ekologické rovnováhy, válka nebo důsledné přizpůsobení se spotřebiteli společenskému zřízení. V české literární produkci byla tato tematika nejvíce zastoupena v díle Egona Bondyho a Pavla Řezníčka. Oba ale ve svých dílech za skutečnou hrozbu nepovažují civilizaci, která je přesycena vědou a technikou, ale spíše absenci kultury, lidskou omezenost a barbarství.¹²⁵

Oblast dramatické tvorby reagovala na nastalou situaci, kdy mnoho českých her nesmělo být uváděno na oficiálních scénách, zakládáním bytových divadel, kde byly hry zakázaných dramatiků uváděny. Fenomémem doby se stalo také tzv. pokrývačství, kdy se za původní autory vydávali lidé, kteří se nedostali do konfliktu s režimem. Pod jménem Tomáš Záruba působil Jan Kopecký, jméno Zdeněk Pospíšil umožnilo působit Milanovi Uhdemu. Texty divadelních her se šířily také samizdatovým opisem.¹²⁶

Na počátku normalizace vznikaly hry absurdního a lyricko-existenciálního dramatu, které vycházely z pera Karola Sidona, Václava Havla, Pavla Landovského nebo Jiřího Dientsbiera. O dokumentární fakta se naopak opírala dramatická tvorba Františka Pavlíčka nebo Milana Uhdeho.¹²⁷ Černý humor a poetiku absurdního dramatu preferoval ve svých hrách Ivan Klíma.¹²⁸

¹²⁴ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 455 – 459.

¹²⁵ KOSKOVÁ, Helena. *Hledání ztracené generace*. Jinočany: H&H, 1996. s. 30 – 31.

¹²⁶ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 496 – 497.

¹²⁷ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 895 – 896.

¹²⁸ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 499.

Nejznámějším bytovým divadlem období normalizace se stalo Bytové divadlo Vlasty Chramostové, které v 2. polovině 70. let uvedlo dvouhodinové pásmo k pětasedmdesátým narozeninám Jaroslava Seiferta.¹²⁹

2.3 Exilová literatura v daném období

Invaze sovětských vojsk do Československa v srpnu 1968 způsobila, že mnoho lidí odmítlo žít v nastolených politických a společenských podmínkách a raději zvolilo odchod za hranice. K nim se pak během dvaceti let normalizace přidali další. Mezi exulanty je tak možné zařadit nejen významné osobnosti, které se v kultuře prosadily během 60. let, ale také reprezentanty mladší generace.¹³⁰

2.3.1 Profilace exilové literatury

Čeští spisovatelé měli v exilu možnost tvořit ve snesitelnějších podmínkách, stejně jako oficiální autoři v Československu, a navíc svá díla nemuseli podrobovat cenzuře či autocenzuře, stejně jako autoři samizdatů.¹³¹ Pro svoji tvorbu měli zcela jiné podmínky než exulanti pouťoroví, kteří přicházeli do válkou zdevastovaných zemí. Navíc na ně čekala poměrně příznivá společenská atmosféra hostitelských zemí, která byla způsobena mezinárodním ohlasem srpnových událostí.

Mezi pouťorovým a posrpnovým exilem byl ale podstatnější rozdíl než jen charakter oblasti, do které exulanti přicházeli. Pouťorovou generaci tvořili zejména příslušníci poražených tříd, tedy funkcionáři a poslanci politických stran, zatímco posrpnovou emigraci představovali intelektuálové, kteří se stali zastánci demokratických změn. Druhá exilová vlna navíc vystřízlivěla z romantických iluzí na brzký konec a uvědomovala si, že současná situace je stav, ve kterém se s vývojem nedá předpokládat. Důležitou roli ve vztahu mezi oběma generacemi sehrála také vzájemná nedůvěra, která byla způsobená rozdílnou politickou a generační zkušeností. Do posrpnové emigrace totiž patřili i lidé, kteří v době pouťorové emigrace buď politickou moc představovali, nebo ji alespoň veřejně podporovali.

¹²⁹ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 96.

¹³⁰ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 137.

¹³¹ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 885.

Neshody mezi generacemi panovaly také v oblasti literární, protože pouťorový exil nepřijal estetickou a politickou rovinu děl mladší generace, kterou pokládal za úplný propad krásné literatury.¹³² Z výše uvedených příčin tak byla exilová literatura rozštěpena jak námětově, tak i umělecky.

Navíc se autoři potýkali s problémem se čtenáři, protože české publikum v cizině nebylo příliš rozsáhlé. Pozitivního ohlasu se tak autorům dostávalo až po přeložení knihy do cizích jazyků. Ztráta kontaktu s českým prostředím a jeho čtenáři znamenala pro mnohé autory postupnou asimilaci s cizím prostředím. Tlak na přizpůsobení se podmínkám se projevoval v různých podobách. Někteří autoři pod jeho tíhou vytvořili unikátní díla, další se literárně zcela odmlčeli nebo se zaměřili na jinou činnost, jiní přizpůsobili jazyk svého díla zemi, ve které žili, nebo začali publikovat dvojjazyčně. Postupem času a především díky vydavatelské činnosti exilových nakladatelství nabýval exil stále více styků s domovem, bylo tedy možné porovnávat domácí a zahraniční tvorbu.¹³³

Příčiny emigrace byly různé - někteří lidé opouštěli zemi kvůli strachu z politických procesů či z antisemitismu, jiní z touhy po lepším uplatnění, další byli k emigraci donuceni.¹³⁴ Zázemí poskytly exulantům především země západní Evropy, Spojené státy americké a Kanada.¹³⁵ Odchod za hranice Československa ale nevnímali všichni autoři stejným způsobem. Zatímco například Josef Škvorecký vnímal emigraci jako určité ulehčení své situace, pro Ivana Diviše se stala traumatizujícím zážitkem.

Specifikem exilového proudu literatury se stala především určitá nejednotnost, která byla způsobena vzdáleností jednotlivých center exilového kulturního života, mezi které můžeme řadit oblast německo-rakouskou, případně švýcarskou, Francii a Itálii, USA a Kanadu a v neposlední řadě Velkou Británii. Důležitou integrační úlohu pak plnila uznávaná periodika jako Svědectví a Listy a také nakladatelství jako Sixty-Eight Publishers a Index. S postupem času vzrostl počet spojovacích článků natolik, že byl umožněn větší vzájemný kontakt.¹³⁶

Problémem exilové literatury je především skutečnost, že jen minimum beletristických děl odráží život českých emigrantů v hostitelské zemi. Z uměleckých prací tedy není snadné

¹³² JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 139 – 141.

¹³³ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 885 - 887.

¹³⁴ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 19.

¹³⁵ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 9.

¹³⁶ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 19.

zjistit informace o životě českého exilu. Také literární kritika takových děl se neprovádí lehce, je nutné brát v úvahu ztížené podmínky, ve kterých vznikala.¹³⁷

2.3.2 Exilová nakladatelství a časopisy

Prostor pro literární komunikaci v exilu poskytovala zejména nově založená nakladatelství a také časopisy, které buď vycházely už od 50. let, nebo které postupně během tohoto dvacetiletí vznikaly.¹³⁸

Nakladatelství CCC Books založili v Mnichově redaktoři stanice Svobodná Evropa Karel Friedrich a Jaroslav Kučera v roce 1971. V roce 1978 bylo nakladatelství, které vydalo asi padesát titulů, přejmenováno na Archa, freie presse agentur. V kanadském Torontu založili na konci roku 1971 nakladatelství Sixty-Eight Publishers manželé Zdena a Josef Škvoreckých. Toto nakladatelství vynikalo nad ostatními jak kvalitou, tak i celkovým množstvím publikovaných knih (asi 200 vydaných publikací exilových i domácích samizdatových autorů, které vycházely v nákladu 1 500 – 2 000 výtisků).¹³⁹ Texty knih lektorovala a upravovala sama Škvorecká, která takto činila na úkor vlastní tvorby.¹⁴⁰ Třetím nakladatelstvím, které vzniklo v roce 1971, je nakladatelství Index, založené v Kolíně nad Rýnem Adolfem Müllerem a Bedřichem Utitzem. Z přibližně 170 titulů zaujímá vysoké procento zastoupení politická publicistika a politologie, i když se ediční program nevyhýbal ani ostatním uměleckým a publicistickým žánrům. Průměrný náklad knih byl na rozdíl od nákladu předchozího nakladatelství přibližně poloviční. Na literaturu faktu, ale také na původní exilovou humoristickou prózu se zaměřilo nakladatelství Konfrontace, které v Curychu založil Petr Pašek v roce 1973. Především na šíření poezie, a to exilové i domácí, se orientovalo nakladatelství Poezie mimo domov, které založil v Mnichově Daniel Strož. I když náklady byly velmi nízké (pohybovaly se mezi 300 – 500 výtisky), publikace byly charakteristické svědomitou a až bibliofilskou úpravou. Na esejistiku se zase soustředila edice Arkýř, kterou v roce 1980 založil v Mnichově Karel Jadrný. Prvním exilovým nakladatelstvím, které se po pádu komunismu přesunulo do Prahy, bylo nakladatelství

¹³⁷ MĚŠŤAN, Antonín. Lesk a bída české exilové literatury sedmdesátých a osmdesátých let. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Život je jinde...? Česká literatura, kultura a společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2002. s. 40 – 41.

¹³⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 137.

¹³⁹ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 9 – 10.

¹⁴⁰ MĚŠŤAN, Antonín. Lesk a bída české exilové literatury sedmdesátých a osmdesátých let. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Život je jinde...? Česká literatura, kultura a společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2002. s. 35 - 36.

Rozmluvy, založené v roce 1982 Alexandrem Tomským. I když těžiště edic Křesťanská akademie a Opus bonum neleží v publikování umělecké literatury, je třeba zdůraznit jejich význam pro exilovou nakladatelskou činnost.¹⁴¹ Křesťanská akademie vznikla původně jako studijní a ediční ústav exilové katolické organizace Cyrilometodějská liga, později však rozšířila svoje působení také na nakladatelskou činnost a umožnila působení i nekatolickým ideovým proudům. Světlo světa tak mohly spatřit dokumenty spjaté s politickou opozicí.¹⁴² Péče o zachování a rozvoj české a slovenské křesťanské kultury se stala cílem laické katolické organizace Opus bonum, která se hlásila k duchovnímu odkazu Josefa Floriana. Nakladatelská činnost byla rozvinuta v průběhu 80. let, i když organizace jako taková vznikla ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1972. Vydavatelská činnost se zaměřovala především na původní i přeloženou filosofickou i historickou literaturu a také na křesťanskou poezii.¹⁴³

Největší prostor věnovaly literatuře především dva exilové časopisy, a to Svědectví a Listy. Čtvrtletník Svědectví, který založil už v roce 1956 publicista Pavel Tigrid, vycházel v Paříži. Na jeho stránkách se mimo článků o politice objevovaly také články autorů domácího samizdatu a exilových spisovatelů. Listy věnovaly pozornost především politické situaci v zemi, což není divu vzhledem k tomu, že jejich zakladatelem byl politik Jiří Pelikán. I když mají Listy od roku 1990 pražskou redakci, poprvé vyšly v Římě roku 1970. O zveřejňování beletristických textů se zasloužil hlavně jejich roční almanach Čtení na léto. O sloučení oficiální, samizdatové i exilové tvorby se snažil od roku 1981 literární měsíčník Obrys, který byl v Mnichově vydáván Danielem Strožem. Vedle literární kritiky se věnoval také upozorňování na pozoruhodné publikace vydávané v rámci okleštěné oficiální tvorby. Stejný název, lokaci (tedy Londýn) i rok vydání jako nakladatelství Rozmluvy měla i filosoficko-literární revue, kterou taktéž řídil Alexander Tomský. Prostor zde byl věnován především katolickým autorům a také esejistice. Na základní informování o nezávislé literatuře publikované v Československu se orientoval časopis Acta Československého dokumentárního střediska. List vycházel v Scheinfeldu v redakci Jana Vladislava, který dále spolupracoval s Jiřím Grušou a Vilémem Prečanem. Na produkci mladých exilových autorů i československého undergroundu se zaměřoval od roku 1983 časopis Paternoster, který

¹⁴¹ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 9 – 12.

¹⁴² ZACH, Aleš. *Knihy a český exil 1949 – 1990*. Praha: Torst, 1995. s. 83 – 86.

¹⁴³ Tamtéž, s. 110 – 111.

vznikal ve Vídni pod dohledem Zbyňka Benýška a Jany Stárkové. Mimo evropský kontinent vycházel čtvrtletník *Proměny* a kulturně-literární dvouměsíčník *Západ*.¹⁴⁴

2.3.3 Exilová tvorba a její představitelé

Rozmach exilového literárního života, způsobený příchodem posrpnových emigrantů a rozšířením publikačních možností, podnítil k další tvorbě generaci autorů, kteří v exilu setrvali už delší dobu. Motivy nostalgie ze ztráty vlasti, ale i mládí spojovaly tvorbu starších autorů, kteří pomocí básnické tvorby podali výpověď o situaci vlastní, ale i nadosobní.

Náboženská víra a touha po lidské vstřícnosti se promítla do poezie Ivana Jelínka, kterého je možné zařadit právě mezi reprezentanty poúnorové emigrační vlny. Významnou roli sehrála víra také v tvorbě Ivana Diviše, který Československo opustil v roce 1969 a který velmi těžce přijal úděl exulanta. Meditativní složka převažuje i v díle benediktinského opata Anastáze Opaska.

Dalším tématem, které bylo zpracovááno především poúnorovými exilovými autory, bylo téma plynutí času, nejisté existence, paměti a návratu do dětství. Pro Františka Listopada se stalo klíčovým téma nejistoty a paměti, Viktor Fischl zaznamenal napětí mezi vzpomínkami na rodnou zemi a životem v hostitelské zemi.¹⁴⁵ Tematika návratů k domovu, k předkům, k dětství i k přírodě se stala příznačnou pro Miladu Součkovou.¹⁴⁶

Z generace autorů, která debutovala v 60. letech, odešli za hranice Československa Antonín Brousek, který ve své tvorbě mnohdy až pamfleticky glosoval život v emigraci i situaci českého národa, Inka Machulková, v jejíž poezii převládají pocity smutku a stesku,¹⁴⁷ Milan Nápravník, v jehož verších dominuje znechucení konzumem a prospěchářstvím, či Petr Král, v jehož dílech je možné najít vlivy surrealismu, se kterým se však rozešel ještě před emigrací do Paříže v roce 1968.¹⁴⁸

¹⁴⁴ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 17 – 18.

¹⁴⁵ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 242– 254.

¹⁴⁶ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 892.

¹⁴⁷ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 265- 272.

¹⁴⁸ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 435.

Své zastoupení v exilu měla v osobě Věry Součkové, Věry Linhartové a Sylvie Richterové také experimentální poezie. Básniřky spojovala především určitá strohost a náznakovost.¹⁴⁹

K exilové básnické produkci je možné zařadit i zhudebněné básnické texty Jaroslava Hutky, Vlastimila Třešňáka a zejména velmi oblíbeného Karla Kryla.

V tvorbě exilových autorů tedy poezie zaujímá velmi silné postavení, byť na vydání mnoha básnických sbírek museli často doplácet nejen nakladatelé, ale i samotní autoři.¹⁵⁰

Také v oblasti prózy došlo k oživení tvorby autorů pounorové generace. Společným rysem jejich děl se stala snaha vykreslit vztah jedince a dějin, sklon k filozofujícímu výrazu a úsilí najít víru v nezvratné hodnoty. Mezi takové autory je možné zařadit Ferdinanda Peroutku, který svou pozornost obracel k dějinným událostem, Jiřího Kovtuna, ovlivněného křesťanským existencialismem, nebo Viktora Fischla, jehož dílo má převážně filozofující a meditativní povahu.

Posrpnová generace exilových prozaiků si většinou, tedy alespoň na nějaký čas, udržela tematiku a poetiku, v jejímž duchu tvořila před emigrací. V psaní psychologických příběhů o hrůzách holocaustu pokračoval Arnošt Lustig, o zkušenost s komunistickými věznicemi se ve svém díle podělil Jan Beneš, od tematiky minulosti k zobrazení emigrantské přítomnosti přešel ve své tvorbě Ota Filip, do období 50. let zasadili svoje romány Jan Křesadlo a Zdena Salivarová. Také Josef Škvorecký se dlouhou dobu držel linie, v jaké tvořil svá díla ještě v Československu. Ve svých prózách se tematicky neustále vracel do rodného Náchoda, k jazzu a k autobiografické postavě Dannyho Smiřického.¹⁵¹ Prvky postmodernismu lze spatřovat v prozaické tvorbě Milana Kundery, který se jako autor stal světově uznávaným.¹⁵²

V prozaické tvorbě zaujaly významné postavení memoáry. Zárukou faktografické spolehlivosti se stala osobnost autorů samých, kteří k textům přistupovali jako k subjektivně zabarvenému svědectví, čímž podtrhli jejich čtenářskou přitažlivost. Mezi takové osobnosti patřil například Julius Firt, Pavel Kohout, Jiří Lederer či Karel Steinbach.¹⁵³

¹⁴⁹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 277.

¹⁵⁰ MĚŠŤAN, Antonín. Lesk a bída české exilové literatury sedmdesátých a osmdesátých let. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Život je jinde...? Česká literatura, kultura a společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2002. s. 35 - 36.

¹⁵¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 393 – 405.

¹⁵² MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 481 – 484.

¹⁵³ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu*. Olomouc: Filozofická fakulta UP, 1990. s. 61 – 62.

Mezi posrpnovými emigranty je možné nalézt také spisovatele, kteří debutovali právě až v exilu a kteří ve své tvorbě konfrontovali život v Československu a v emigraci. Takovou osobností je například Jaroslav Vejvoda, který se ve svém díle zabýval vedle emigrace také konfliktem mezi přizpůsobivým a nonkonformním přístupem k životu. Rozpor mezi generacemi emigrantů se snažil zachytit Jan Novák, téma emigrace, stejně jako motivy Československa a Prahy, převažují v tvorbě germanistky Libuše Moníkové.

Druhou vlnu exilových debutantů tvořili autoři, kteří 70. léta prožili v Československu a kteří své rané texty publikovali již v rámci samizdatu. Vedle Ivana Binara a písničkářů Jaroslava Hutky a Vlastimila Třešňáka, kteří byli spojováni především s folkovým sdružením Šafrán, náleží k této skupině autorů, vyjadřujících odpor k jakémukoli establishmentu, Lubomír Martínek, Jan Pelc, Iva Pekárková a Iva Procházková.¹⁵⁴

V exilové tvorbě zaujímá jen malý prostor esejistika, stejně tak je tomu i u dramatické tvorby.¹⁵⁵ Napsat divadelní hru se pokusil například Egon Hostovský a Josef Škvorecký, oba známí spíše jako prozaici, nebo Pavel Tigríd a Karel Hvižd'ala, známí z oblasti publicistiky. Z dramatiků je možné jmenovat Jana Nováka, který v exilu debutoval a své hry psal v angličtině, stejně jako Ludvíka Aškenazyho, který pro své hry zvolil jazyk německý. Autorem, který se věnoval adaptacím stejně jako původní tvorbě, byl Pavel Kohout.¹⁵⁶

Někteří exiloví autoři přizpůsobili jazyk svého díla zemi, ve které žili. Například Gabriel Laub a Ludvík Aškenazy psali svá díla v němčině, Milan Kundera, Ivo Fleischmann a Věra Linhartová ve francouzštině.¹⁵⁷

¹⁵⁴ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 432 – 442.

¹⁵⁵ MĚŠŤAN, Antonín. Lesk a bída české exilové literatury sedmdesátých a osmdesátých let. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Život je jinde...? Česká literatura, kultura a společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2002. s. 41.

¹⁵⁶ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 497 – 506.

¹⁵⁷ MĚŠŤAN, Antonín. Lesk a bída české exilové literatury sedmdesátých a osmdesátých let. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Život je jinde...? Česká literatura, kultura a společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2002. s. 40.

3 Představitel oficiální literatury – Radek John

V omezeném publikačním prostoru české oficiálně vydávané literatury debutoval se svými prózami reflektujícími život mladé generace publicista, scenárista a spisovatel Radek John.

3.1 Život Radka Johna

Radek John se narodil 6. prosince 1954 v Praze v rodině imunologa a mikrobiologa prof. MUDr. Ctirada Johna a redaktorky PhDr. Boženy Johnové.¹⁵⁸ Po složení maturitní zkoušky na Gymnáziu Botičská v roce 1974 studoval scenáristiku a dramaturgii na Filmové a televizní fakultě Akademie múzických umění (FAMU), a to do roku 1979. Poté začal pracovat jako žurnalista ve svobodném povolání.

V roce 1981, po vykonání povinné vojenské služby v délce trvání jednoho roku, nastoupil do redakce týdeníku Mladý svět, kde svými články přispíval nejprve do kulturní rubriky, poté se stal reportérem.¹⁵⁹ V týdeníku působil po celá 80. léta a také počátkem let 90. Publikoval zde mimo jiné také reportáže a reportážní seriály,¹⁶⁰ ve kterých vycházel především z vlastních poznatků a zkušeností ze zahraničních cest a ročního stipendijního pobytu ve Spojených státech amerických.¹⁶¹ V letech 1981 – 1990 úzce spolupracoval s Filmovým studiem Barrandov a Československou televizí jako scénárista.¹⁶² V roce 1994 působil jako zástupce šéfredaktora magazínu Koktejl¹⁶³ a zároveň začal pracovat v soukromé televizi Nova, kde do roku 1997 vykonával post reportéra pořadu Na vlastní oči. Od roku 1997 zastával na Nově pozici vedoucího redakce publicistiky a pořad uváděl. O jeho oblibě na poli publicistiky svědčí mnohá divácká ocenění, kterých se mu dostalo především v 2. polovině 90. let.¹⁶⁴

V návaznosti na své podnikatelské aktivity, kterým se začal věnovat již v roce 1991, rozvázal v roce 2009 spolupráci s televizí Nova a vstoupil do oblasti aktivní politiky – stal se předsedou politické strany Věci veřejné. Po volebním klání v roce 2010 byl zvolen poslancem

¹⁵⁸ TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo = Who is who : osobnosti české současnosti: 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2005. s. 266.

¹⁵⁹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 1 A – L*. Praha: Brána, 1995. s. 344.

¹⁶⁰ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 303.

¹⁶¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 1 A – L*. Praha: Brána, 1995. s. 344.

¹⁶² TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. I. díl A – J*. Praha: Paseka, 1999. s. 626.

¹⁶³ MACHATÁ, Olga (ed.). *Kdo je kdo v České republice 94/95*. Praha: Modrý jezdec, 1994. s. 231.

¹⁶⁴ TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo = Who is who : osobnosti české současnosti: 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2005. s. 266.

Parlamentu ČR a stal se ministrem vnitra a místopředsedou vlády České republiky. Když byl v následujícím roce z ministerské funkce odvolán, rezignoval i na post místopředsedy.¹⁶⁵

V roce 2013 se jako čestný předseda Věcí veřejných a stále ještě aktivní poslanec vrátil zpět do oblasti publicistiky a na televizi Barrandov uvádí investigativní pořad *Bez cenzury*, jehož je zároveň také dramaturgem a reportérem.¹⁶⁶

V roce 1986 se oženil s herečkou Zlatou Adamovskou, se kterou má dvě děti, dceru Barbaru, narozenou v roce 1987, a syna Petra, narozeného v roce 1995.¹⁶⁷ V současné době jsou manželé rozvedení.

Mezi největší záliby Radka Johna patří literatura a film. V životě si váží především takových lidí, kteří nemají strach, ale taky těch, kteří své obavy dokážou překonat.¹⁶⁸ Jeho životním heslem je: *Pokud nejde o život, jde o houby*.¹⁶⁹

3.2 Dílo Radka Johna

Johnovu literární činnost silně ovlivnila především profese novináře a scénáristy. Jeho publicistická, ale i v beletristická tvorba je spojená se zájmem o témata čtenářsky přitažlivá, ve své době velmi delikátní a zároveň na veřejnosti běžně neprezentovaná a téměř tabuizovaná. Svoji pozornost zaměřil zejména na problematiku sociální patologie skupin mládeže pohybující se na samém okraji společnosti.

V oblasti publicistiky se orientoval mimo jiné na problematiku drogové závislosti, prostituce, nemoci AIDS, romské diskriminace a rasismu. V oblasti prozaické tvorby se zaměřil, za využití publicistických metod práce, na deskripci niterných motivací a pojmenování společenských příčin nekonformních až asociálních stanovisek mladé generace.

Radek John zahájil svoji publikační činnost již v době studií, kdy přispíval do studentských časopisů *Botičský úvodník* a *Štoček*. V roce 1974 začal publikovat v týdeníku *Mladý svět*, později byly jeho články otištěny i v *Mladé frontě*, *Vesmíru* a dalších.

¹⁶⁵ *NašiPolitici.cz: Mgr. Radek John* [online]. c2013 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/707-radek-john>.

¹⁶⁶ KOIŠ, Juraj. *Moderátor, dramaturg, reportér a politik Radek John se vrátil na obrazovku* [online]. c2013 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.radiotv.cz/p_tv/moderator-dramaturg-reporter-a-politik-radek-john-se-dnes-vraci-na-obrazovku/.

¹⁶⁷ TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo = Who is who : osobnosti české současnosti: 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2005. s. 266.

¹⁶⁸ MACHATÁ, Olga (ed.). *Kdo je kdo v České republice 94/95*. Praha: Modrý jezdec, 1994. s. 231.

¹⁶⁹ TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo = Who is who : osobnosti české současnosti: 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2005. s. 266.

Reportážní seriál o Srí Lance, vydávaný v Mladém světě v roce 1983, nazval Ceylon fálí, pod názvem Byl jsem kyticíčkou na Tchaj-wanu seriálově publikoval své zážitky z Tchaj-wanu tamtéž, ovšem v roce 1992.

Do literatury vstoupil v roce 1980, a to když podal deníkovou formou generační výpověď o mládeži dospívající v 70. letech v románu **Džínový svět**. Pokusil se zde věrohodně vylíčit životní pocity mladé generace, její náročné hledání vlastních hodnotových žebříčků a obtížný emocionální vývoj ve vztahu k rodičům, ale také k vrstevníkům.¹⁷⁰ Román má charakter tzv. předčasných memoárů a jeho hlavním hrdinou je sedmnáctiletý student gymnázia, který se ve vzpomínkách vrací do svého dětství. Do konfrontace k ideálům mládí je tu postaven svět dospělých, především rodičů a ostatních vychovatelů.¹⁷¹

Společně s Ivo Pelantem upřel svou pozornost k sociálním a psychologickým problémům, které se týkaly svobodných matek, což přispělo ke vzniku románu **Začátek letopočtu**. Kniha se na pulty knihkupectví dostala v roce 1984.

Před upadnutím do drogové závislosti varoval v románu **Memento**, který byl vydán v roce 1986.¹⁷² Na tuto problematiku navázal v roce 1995, kdy společně s MUDr. Jiřím Preslem vydal knihu **Drogy**.¹⁷³

Na konci roku 1990 vydal v nakladatelství Ex libris knihu reportáží **Jak jsem viděl Ameriku**. Jedná se o chronologické zpracování vlastních zážitků a záznamů z okružní cesty, která mu byla hrazena Světovým tiskovým institutem v Minneapolisu. Obdobě jako ve své ostatní tvorbě, i tady upřel svoji pozornost především k tématům ožehavým, exkluzivním a čtenářsky přitažlivým. Otevřel zde otázku kriminality, drog, nemoci AIDS, činnosti pouličních gangů či nezákonných přechodů hranic. Zdrojem informací se mu mimo osobní zkušenosti staly také rozhovory se samotnými Američany. Sled informací o viděném a slyšeném ale postrádá autorovy osobní úvahy, stejně tak je tomu i s pasážemi, které by text alespoň trochu oživil.¹⁷⁴

Pro potřeby Československé televize zdramatizoval v roce 1981 román **Dvacet tisíc mil pod mořem** spisovatele Julese Vernea. Snímek vznikl v režii Pavla Krause. S Ivo Pelantem spolupracoval na scénářích k filmům Karla Smyczka **Jen si tak trochu písknout** z roku

¹⁷⁰ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl I A – L*. Praha: Brána, 1995. s. 344.

¹⁷¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 513.

¹⁷² MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 303- 304.

¹⁷³ TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo = Who is who : osobnosti české současnosti: 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2005. s. 266.

¹⁷⁴ PAVELKA, Jiří. Jak John viděl Ameriku. *ROK: Revue otevřené kultury*. 1991, roč. 2, č. 2, s. 85 - 86.

1981, **Jako zajíci** z roku 1982 a **Sněženky a machři** z roku 1983.¹⁷⁵ Všechny tři snímky spojují dílčí motivy jeho prvotiny *Džínový svět* a také generační zařazení hlavních hrdinů.

Naproti tomu scénáře z 2. poloviny 80. let spojuje především zaujetí pro zpracovávání atraktivních či tabuizovaných témat, která se právě vynořují na povrch.¹⁷⁶ Z těchto pohnutek vzniká v roce 1987 film **Proč?** režiséra Karla Smyczka, pojednávající o brutalitě násilí páchaného fotbalovými vlajkonoši,¹⁷⁷ nebo snímek Víta Olmera z roku 1988 **Bony a klid**, který diváka zavádí do prostředí pražských veksláků.¹⁷⁸

Spolupráci s Vitem Olmerem navázal opět v roce 1990, a to při tvorbě filmu **Ta naše písnička česká II**, a také v roce 1991, kdy vytvořil scénář k filmu **Tankový prapor** na motivy románu Josefa Škvoreckého.¹⁷⁹

Ke scenáristice se vrátil ještě v roce 2006, kdy na základě skutečných případů vybudoval scénář k filmu Jiřího Chlumského a Jana Kulhavého **Prachy dělaj člověka**, a v roce 2009, kdy se společně s Ivo Pelantem a režisérem Viktorem Taušem pokusili oživit příběh známých hrdinů ve filmu **Sněženky a machři po 25 letech**. Oba scénáře poté upravil do podoby filmové povídky a knižně je publikoval.¹⁸⁰

Popularitou svých knih se zařadil spolu se Zdeňkem Zapletalem mezi pravděpodobně nejčtenější autory své generace.¹⁸¹

3.3 Analýza knihy *Memento*

Reportážní román *Memento* byl vydán v nakladatelství Československý spisovatel v roce 1986 a zpracovává tehdy zcela tabuizovanou problematiku narkomanie a jejích projevů.¹⁸² Zaznamenává životní příběh mladého narkomana Michala, a to od samotného vzniku psychické závislosti, přes závislost fyzickou až po rozpad celé jeho osobnosti.¹⁸³ Podle Matějky se ale Johnovi nepodařilo vystihnout úpadek jeho osobnosti zcela do důsledku,

¹⁷⁵ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl I A – L*. Praha: Brána, 1995. s. 344.

¹⁷⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 513.

¹⁷⁷ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 303.

¹⁷⁸ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 463.

¹⁷⁹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl I A – L*. Praha: Brána, 1995. s. 344.

¹⁸⁰ *Slovník české literatury po roce 1945: Radek John* [online]. c2013 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=501&hl=radek+john+>.

¹⁸¹ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 463.

¹⁸² DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník českého románu 1945 – 1991: 150 děl poválečné české prózy*. Ostrava: Sfinga, 1992. s. 79.

¹⁸³ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl I A – L*. Praha: Brána, 1995. s. 344.

protože se nesnažil jít příliš do hloubky, ale naopak zaznamenával pouhá fakta a zůstával tak pouze na povrchu.

Román vznikl na základě stejnojmenného článku publikovaného v Mladém světě v roce 1983, který jako jeden z prvních otevřel problematiku škodlivosti toxikomanie. Pro článek a později i pro samotnou knihu čerpal John podklady ve skutečné partě pražských toxikomanů, sám zdůrazňoval, že se jedná o beletristicky zpracované autentické informace.¹⁸⁴ Jak však uvádí hned v úvodu knihy, všechna jména osob byla změněna.

3.3.1 Obsahová stránka díla

S hlavním hrdinou knihy Michalem se čtenář setkává v okamžiku, kdy leží na ulici zfetovaný a v záchvatech bolesti. Jeho stav je zobrazen jako směsice poryvů bolesti a halucinací, má strach, že umírá. „*Křeč ho zkroutila tak, že udeřil hlavou do popelnice. Musí se plavat. Plavat nahoru, i když má člověk pocit, že už nemůže. Já nechci umřít. Pomozte mi někdo, proboha!*“¹⁸⁵ Jako spása mu připadají náhle se objevivší dívky, které mu ovšem ze strachu nepomohou. Vysvobození se mu dostane od šedesátiletého muže, venčícího na ulici svého psa. Po převozu do nemocnice je Michalovi vypumpován žaludek a kvůli rozpíchaným žilám a zhnisaným ranám po celém těle odebrána moč k toxikologickému rozboru. Jedna z ošetřujících zdravotních sester Michalovi připomíná jeho dávnou lásku Olinu, proto se ve vzpomínkách vrací do dob gymnaziálních studií, kdy do ní byl platonicky zamilovaný. V souvislosti s tím se mu vynořují vzpomínky na období dospívání, přísného otce, ochranářskou matku a také na kamaráda Honzu, se kterým v podstatě začaly všechny jeho problémy. Současnost nemocničního prostředí se prolíná se vzpomínkami, kterým Michal začíná pozvolna propadat.

Vrací se do období, které se pro něho stalo klíčové a pro budoucí život zcela určující, do období, kdy mu bylo sedmnáct let a kdy jej kamarád Honza poprvé přivedl na diskotéku mezi partu narkomanů. Z občasných úniků mimo realitu se pro Michala stala droga závislostí, spojil si ji s pocitem klidu a štěstí, ale také s partou – vůdcem Richardem, milovanou dívkou Evou, kamarádem Zdeňkem či mileneckým párem v podobě Pavla a Dáši. Stále narůstající potřeba drogy s sebou přinesla nejen častější útěky z domova a halucinace, ale také přesvědčení, že rozhodně není závislým. „*Aspoň tři dny vydržet. Tři dny. Dokázat si, že v tom*

¹⁸⁴ MATĚJKA, Ivan. V bludném kruhu. *Tvorba: příloha Kmen*. 1987, č. 11, s. 10.

¹⁸⁵ Citováno z JOHN, Radek. *Memento*. Praha: CZ Books, 2008. s. 11.

nelítám. Nezmohl se na nic jiného než koukat do stropu, svírat pěsti a nalhávat si, že to dokáže.“¹⁸⁶

Michal se stále hlouběji propadá do bahna závislosti, což umocní především měsíční nepřítomnost jeho rodičů. Pro drogu je ochoten udělat prakticky cokoliv a své počínání si dokáže nějakým způsobem odůvodnit. Po jejich návratu sice podstoupí odvykací léčbu a dokáže poměrně úspěšně abstinovat většinu času i při výkonu povinné vojenské služby, ale návrat domů znamená návrat zpět do starých kolejí.

I když s Evou plánuje zcela nový život, realita vypadá poněkud odlišně. Jejich veškeré úsilí se omezí na snahu sehnat si drogu a předejít tak hrůzám abstinenčních příznaků. „*Vstát a sehnat to za každou cenu. Dřív než se Eva vzbudí. Dřív než mi vypoví nohy a přestanu artikulovat. Pak už jen třesoucí se zvíře, které dokáže leda křičet hrůzou.*“¹⁸⁷ Jako jediné východisko ze situace se jim jeví vyloupení zdravotního střediska, ve kterém pracuje Evina matka, a posléze i lékárny. Několikrát sice projeví snahu s drogami přestat, ale odhodlání jim většinou vydrží jen do dalších poryvů projevu abstinence. Svoji závislost si je Michal donucen přiznat až ve vězení, kam se za krádeže dostane.

Po propuštění na svobodu se snaží žít spořádaný život, bydlí u rodičů a chodí do práce. Najednou mu ale do života opět zasáhne Honza, který ho přesvědčí, aby začal vařit „bezpečnou“ a dosud nezakázanou látku - pervitin. Michal se vypracuje na pozici nejlepšího vařiče pervitinu v Praze a zároveň se stále hlouběji propadá do závislosti, situaci nemůže zvrátit ani Evino předčasně ukončené těhotenství.

Když ho v bytě nožem napadne nespokojený „zákazník“, přivolaná Bezpečnost jeho činnost odhalí a Michala čeká další věznění a následná soudem nařízená odvykací kúra. Ani teď ovšem není schopen s drogami přestat, i když mu ničí vše, co měl v životě rád. Začíná se mu hroutit i to pro něho poslední hezké, tedy vztah s Evou. Teď už má rád jen drogy, které ho jako jediné dokážou vytrhnout z nesnesitelné reality života. Evino další těhotenství už nechápe jako výzvu, stejně pasivně přijímá i další věznění.

Další návrat na svobodu je tentokrát tvrdým dopadem do reality – Eva se otrávil a Michal ji musí pomstít. Vlivem drog se mu totiž začíná měnit osobnost, a tak v důsledku paranoidní psychózy vymýšlí plán pomsty těm, kteří Evu zabili. Zamýšlí připravit takovou látku, po které už nikdo nikomu nic neudělá. Místo toho se však sám stává obětí promyšleného činu a kruh Michalova příběhu se na studeném chodníku uzavírá.

¹⁸⁶ Citováno z JOHN, Radek. *Memento*. Praha: CZ Books, 2008. s. 47.

¹⁸⁷ Citováno z tamtéž, s. 88.

Po propuštění z nemocnice se ocitá opět v již známém prostředí léčebny, kde se celá narkomanská parta znovu setkává. Nikdo z nich už není stejný jako před deseti lety.

V závěru knihy je suše konstatováno, že po předávkování je Michalův stav natolik vážný, že šance na vyléčení je naprosto minimální. Autor také dodává zmínku o uzákoněném zákazu výroby a přechovávání pervitinu v Československu.

3.3.2 Kompoziční a jazyková stránka díla

Kompozice románu, který není členěn na kapitoly, ale na krátké úseky o rozsahu přibližně dvou stran, je retrospektivní. Neustále se zde prolíná současnost, kdy je popisována Michalova hospitalizace v nemocnici a jeho boj se zákeřnou infekcí způsobenou zánětem žil, s minulostí, tedy vzpomínkami, které se mu v hlavě postupně vynořují a rekapituluji tak jeho život od prvního setkání s drogou. Pobyt v nemocnici tedy tvoří pomyslný rámec celého příběhu. Celkem je v románu zachyceno deset let Michalova života, který je plný strachu, nejistoty, bloudění a marných pokusů o záchranu. Celý příběh se odehrává v kruhu, jehož počátek a v podstatě i konec se odehrávají na chodníku opuštěné noční ulice.

Text je vystaven jako sled rychle za sebou jdoucích epizod a častých dialogů, mnohdy vnitřních úvah hlavního hrdiny. Er-forma je proto často střídána ich-formou, uzavřenost jednotlivých obrazů budí zdání filmových sekvencí. Takový způsob zpracování souvisí s autorovou scenáristickou profesí a text značně dynamizuje. Prudký spád děje podtrhuje nezadržitelnou rychlost rozpadu osobnosti jedince, který je na droze závislý.¹⁸⁸ Popisných pasáží je v textu užito jen minimálně, a to vždy funkčně, protože čtenáři dostatečně přibližují prostředí a situaci. Maximálně je naopak využito jednoduchých vět, často jednočlenných, a také krátkých souvětí.

V knize převažuje informativní a dokumentární složka nad fabulací,¹⁸⁹ stejně jako varovný akcent nad estetickou stránkou. Tendence především informovat plně ovládá i tvůrčí postupy, a to především v momentech, kdy je záznam niterných pocitů hlavního hrdiny prostoupen zcela konkrétním líčením reality.

¹⁸⁸ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník českého románu 1945 – 1991: 150 děl poválečné české prózy*. Ostrava: Sfinga, 1992. s. 80.

¹⁸⁹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl I A – L*. Praha: Brána, 1995. s. 344.

Závěrečná zpráva o Michalovi je čtenáři předložena formou strohého a neosobního protokolu. Také z toho důvodu bývá próza řazena do oblasti publicistické beletrie, protože zachovává především informativnost a dokumentárnost.¹⁹⁰

Jazyková stránka díla je poměrně pestrá. I když v díle celkově převládá spisovný jazyk, je možné nalézt zde i prvky jazyka nespisovného. Nespisovné výrazy se promítají zejména do promluv postav, a to jak do řeči přímé, tak i nepřímé, tedy do myšlenek, úvah a pocitů hlavního hrdiny.

Hojně je užíván slang narkomanů, výrazy jako „šlehnout si“, „pichna“, „perník“, „áčko“, „elko“ a „věci“ pomáhají věrohodně vylíčit prostředí, ve kterém se hrdinové nacházejí. V jejich mluvě se často objevují také vulgarismy jako „děvka“, „kráva“, „debil“, „bestie“, „idiot“ a „kretén“.

K bližšímu přiblížení prostředí napomáhá i odborná mluva lékařů („hnisavá tromboflebitida“) a slang vojáků („marodka“, „civil“).

Z oblasti obecné češtiny se setkáváme s výrazy „chlápek“, „vyžvejknout“ a „kecat“.

3.3.3 Tematická stránka díla

Hlavním tématem knihy je problematika drogové závislosti. Kniha je uvedena dvěma citáty odborníků, kteří upozorňují na reálné nebezpečí snadného propadnutí droze a dále na velmi nízké procento možnosti vyléčení. Podstata narkomanie je vystižena ústy lékaře, který vede v léčebně skupinové terapie. „*Nedokážete mluvit o ničem jiném než o drogách. Ničemu jinému nerozumíte. O světě máte zcela zkreslené představy. Vlastně o něm víte velice málo. O žádném oboru lidské činnosti kromě fetování nedokážete říct nic bližšího. Nevěděli byste nejen o čem mluvit, ale ani o čem přemýšlet, kdyby nebylo drog.*“¹⁹¹

Dílčím tématem jsou vztahy narkomanů, které se vlivem drog proměňují. Ať se jedná o vztahy partnerské, přátelské nebo rodinné, vždy se jejich kvalita na úkor drogy snižuje. Autorita rodičů se v očích narkomanů zcela vytrácí, partnery ve vztahu pojí dohromady už jen společná touha po droze, přátelé proti sobě dokážou bojovat. V knize je vymezen prostor také pro zobrazení vztahů mezi prodávajícími a kupujícími, kteří jsou mnohdy velmi neodbytní

¹⁹⁰ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník českého románu 1945 – 1991: 150 děl poválečné české prózy*. Ostrava: Sfinga, 1992. s. 80.

¹⁹¹ Citováno z JOHN, Radek. *Memento*. Praha: CZ Books, 2008. s. 233.

a pro drogu také všehoschopní. To pocítí Michal zejména v okamžiku, kdy mu neploletý mladík sáhne na život.¹⁹²

Námětem je především snaha ukázat, jak narkomanie dokáže změnit člověka, způsobit jeho mravní úpadek a fyzické i psychické chátrání osobnosti.

Titul knihy je symbolický, memento znamená varování. Autor varuje především před nebezpečím závislosti, ze které už mnohdy není cesty zpět, a také před devalvací osobnosti, která narkomanům hrozí.

Velmi významným motivem se v příběhu jeví motiv strachu. Hrdinové prožívají strach téměř permanentně. Obávají se nedostatku drogy, abstinčních příznaků, soudem nařízené léčby, odhalení a následného věznění, Bezpečnosti, která má nad nimi jako jediná opravdovou moc. Michal má navíc strach také z toho, kam jeho počínání spěje, a hlavně ze smrti.

Smrt je tak dalším významným motivem díla. Michal je s ní neustále konfrontován, a to jak v podobě vlastních představ, tak i skutečně, když smrt dostihne jednoho z členů party Zdeňka a také jeho dívku Evu. Ta na rozdíl od Zdeňka, kterého psychický rozpad osobnosti zasáhl natolik, že nebyl schopen naplnit ani ty nejzákladnější fyziologické potřeby, dobrovolně spáchá sebevraždu.¹⁹³

Důležitý je také motiv kruhu. Jednak se v něm odehrává děj, a jednak se v pomyslném bludném kruhu točí i hrdinové. Vše v jejich životě se neustále opakuje – shání drogy, fetují, za své prohřešky jsou vyslýcháni a vězněni, aby pak, až opět získají svobodu, mohli začít znovu od začátku.¹⁹⁴ Stejná je i jejich snaha s drogou přestat.

Prostředí příběhu koresponduje s životem jeho hrdinů. Čtenář se s nimi dostává do narkomanských bytů, léčeben a věznic, ale také do nemocnice, na vojnu či do horské přírody, kam se rozhodnou uchýlit, když plánují s drogami přestat.

Závěr románu přináší čtenáři dvojí možnost interpretace. Není zcela jasné, jestli se Michal opravdu stává obětí cíleného útoku, nebo jestli se jedná o projev jeho paranoidní psychózy.

Cílem románu bylo podrobit kritice nedostatečnou informovanost veřejnosti a neuspokojivost legislativních opatření v této oblasti. Z politických a společenských důvodů ale nebylo možné, aby autor pátral po hlubším původu tohoto jevu.¹⁹⁵

¹⁹² MIKULA, Valér. Memento. *ROMBOID: literatura, teória, kritika*. 1987, č. 12, s. 81.

¹⁹³ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník českého románu 1945 – 1991: 150 děl poválečné české prózy*. Ostrava: Sfinga, 1992. s. 80.

¹⁹⁴ MATĚJKA, Ivan. V bludném kruhu. *Tvorba: příloha Kmen*. 1987, č. 11, s. 10.

¹⁹⁵ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník českého románu 1945 – 1991: 150 děl poválečné české prózy*. Ostrava: Sfinga, 1992. s. 80.

3.3.4 Postavy

Ústřední postavou románu je Michal Otava, narkoman, který už není schopen začlenit se do běžného života. Nemá pevnou vůli, aby s drogami přestal, a i když si dá několikrát předsevzetí, že už se vším skončí, nikdy není schopen vydržet. Má tendenci svalovat veškerou vinu na svoji dívku Evu a své počínání omlouvá tím, že vše dělá vlastně jen a jen pro ni. Není ochoten si přiznat, že už je opravdu závislý. Jeho život se, podobně jako život ostatních lidí z party, pozvolna omezuje pouze na snahu vyhnout se abstinčním příznakům a včas si sehnat drogu. Zdání jeho nenarušené psychiky budí skutečnost, že je téměř po celou dobu schopen hodnotit vlastní počínání. Přesto i u něj dochází k postupné změně osobnosti.¹⁹⁶

Rodiče Michala jsou lidé dobrého společenského postavení, kteří se snaží o to, aby z jejich jediného syna byl jednou slušný a pracovitý člověk. Michal však po celé období dospívání trpí otcovou pedantskou výchovou. „*Nikdy nedokázal říct něco normálně. Vždycky jen výčitky, nadávky, výchova. Když se mnou občas mluvil, tak jen aby mi něco přikázal. Nikdy se nesnažil chápat taky mě. Vždycky jen co já musím.*“¹⁹⁷ Naproti tomu matka se ho vždy snažila chránit a ve všech ohledech mu pomáhat. „*Neuměla se smířit ani s představou, že Michal přestane být dítě. Že přestane patřit jenom jí.*“¹⁹⁸

Eva je stejně jako Michal jedináček, ale na rozdíl od něj smýšlí zcela racionálně, uvědomuje si svoji závislost a nesnaží se s drogami přestat. Když se společně pokouší abstinovat, ona drogy tajně užívá. Nedokáže si je odepřít ani v době těhotenství, které proto končí potratem. Jakmile se u ní začnou projevovat psychické problémy a paranoidní stavy, neunese tíhu svého údělu a svůj život končí sebevraždou.

Michalův kamarád Honza je typ člověka, který umí využít každé situace ve svůj prospěch. Je to právě on, kdo přivádí Michala poprvé k drogám a kvůli komu je začne Michal později také sám vyrábět. V pravý čas se dokáže postavit i do čela pražských narkomanů, když je většina vůdčích postav odsouzena k trestu odnětí svobody. Na rozdíl od ostatních členů party má zastání ve svých rodičích. Když Michal Honzu navštíví doma, je matkou paradoxně obviněn z toho, že má na Honzově osudu velký podíl.

Vůdcem narkomanské party je Richard, homosexuál, který dokáže s drogami zkušeně obchodovat a dokonce s nimi i experimentuje na druhých. Je několikrát vězněn a v závěru

¹⁹⁶ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník českého románu 1945 – 1991: 150 děl poválečné české prózy*. Ostrava: Sfinga, 1992. s. 79.

¹⁹⁷ Citováno z JOHN, Radek. *Memento*. Praha: CZ Books, 2008. s. 32.

¹⁹⁸ Citováno z tamtéž, s. 51.

knihy se s ním Michal opět setkává v léčebně. To už ovšem Richard není vůdce, ale pouze lidská troska bez schopnosti logického uvažování.

Postavy příběhu jsou do jisté míry typizované. Představují nositele vlastností, které se mezi narkomany hojně vyskytují, stejně jako účastníky situací, do kterých se je v tomto prostředí snadné dostat.

Memento, jehož posláním mělo být varování před nebezpečím drogové závislosti, získalo obrovský ohlas, o čemž svědčí zejména převedení textu do podoby vážné, ale i populární hudby, divadelní i televizní inscenace.¹⁹⁹ Román byl několikrát opětovně vydán, jeho celkový náklad činí přes 700 tisíc výtisků, a byl přeložen do deseti cizích jazyků.²⁰⁰ Nejnovější vydání Mementa je datováno do roku 2008.

Podle Mikuly však popularita románu spočívá především v oblíbenosti tématu, které bylo v 2. polovině 80. let průkopnický otevřeno. Veřejnost se začala s oblibou ponořovat do příběhů těchto lidí, které jsou nervy drásající a přitom reálné. Memento je podle něj spíše dobře se prodávajícím a nenáročně napsaným příběhem, který těží především z atraktivity a aktuálnosti tématu.²⁰¹

¹⁹⁹ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 463.

²⁰⁰ TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo = Who is who : osobnosti české současnosti: 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2005. s. 266.

²⁰¹ MIKULA, Valér. Memento. *ROMBOID: literatúra, teória, kritika*. 1987, č. 12, s. 81.

4 Představitel samizdatové literatury – Petr Placák

S českou undergroundovou tvorbou bývá spojován představitel její nejmladší generace Petr Placák, který je známý především jako prozaik, novinář a básník. Společně s Jáchymem Topolem a Vítem Kremličkou tvořil v 80. letech okruh autorů kolem samizdatového časopisu *Revolver Revue*.²⁰²

4.1 Život Petra Placáka

Petr Placák se narodil 8. ledna 1964 v Praze v rodině lékaře a překladatele Bedřicha Placáka.²⁰³ Placákovu otci, který na počátku 90. let publikoval dvě vzpomínkové knihy, bylo od roku 1977 zabráněno, aby i nadále vykonával svoji odbornou činnost. Také Petrův bratr Jan se angažoval na poli literatury, a to především vydavatelskou a redaktorskou činností v bibliofilských sbornících *Ztichlá klika*, konkrétně v letech 1989 a 1991. Znamé jsou i jeho časopisecky publikované prózy, ve kterých obdobně jako jeho bratr ztvárňoval postavu Medora. Sám ovšem používal tohoto jména zároveň jako pseudonymu.²⁰⁴

Petr Placák se v roce 1982 vyučil mechanikem a souběžně s prací vystudoval Střední průmyslovou školu pro pracující, na které maturoval v roce 1984. I když byl v roce 1985 přijat ke studiu na Českém vysokém učení technickém v Praze, studium mu z politických důvodů nebylo umožněno. Od vyučení do roku 1989 vystřídal mnoho profesí²⁰⁵ – v roce 1983 byl zaměstnán v národním podniku Výstavnictví jako noční hlídač, v letech 1983 – 1986 pracoval jako manipulační dělník v depozitáři Liběchovického zámku, léta 1986 - 1988 strávil jako uklízeč metra a obchodního domu *Družba*.²⁰⁶ Určitý čas se věnoval i práci studnaře a lesního dělníka. Jednalo se vesměs o manuální profese, jak bylo v dané době pro politicky pronásledované osoby běžné.

S českým undergroundovým hnutím a disentem je Placák spojován už od roku 1981. Rok před revolucí se mu podařilo založit opoziční skupinu *České děti*, která byla orientovaná royalisticky, a ve stejném období participoval na pořádání demonstrací proti komunistickému režimu, které se odehrávaly především v Praze.²⁰⁷ Smyslem nově založené iniciativy nebylo

²⁰² LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 870.

²⁰³ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 522.

²⁰⁴ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

²⁰⁵ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 522.

²⁰⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

²⁰⁷ TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl K – P*. Praha: Paseka, 1999. s. 583.

vytvoření politického seskupení, ale spíše snaha politiku určitým způsobem ovlivňovat. Členy spojoval především určitý duchovní postoj a také celková nedůvěra k představitelům starších generací.²⁰⁸ Do povědomí širší veřejnosti se tedy dostal v roce 1988, a to jako autor *Manifestu Českých dětí* a zároveň představitel této royalistické iniciativy, vystupující proti komunismu.

Po revoluci se aktivně zapojil do veřejného života a v listopadu 1989 se stal členem koordinačního centra Občanského fóra.²⁰⁹ V letech 1989 – 1991 pracoval v Nezávislém tiskovém středisku a v týdeníku Respekt, od roku 1990 zastával dva roky funkci místopředsedy royalistického seskupení Koruna česká. V roce 1992 zahájil studium historie na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy,²¹⁰ které úspěšně ukončil v roce 2000 obhajobou práce *Svatováclavské milénium. Češi, Němci a Slováci v roce 1929*, kterou později knižně publikoval.

Publicistice se Placák věnoval i nadále, působil v periodikách Český deník, Český týdeník a Lidové noviny, v roce 1995 začal zastávat pozici vedoucího redaktora ve studentských novinách Babylon. Od roku 2001 působí jako šéfredaktor stejnojmenného nakladatelství.²¹¹

I nadále se Petr Placák řadí k aktivistům royalistického hnutí Čech, Moravy a Slezska Koruna česká, na poli publicistiky zastává názory převážně v duchu konzervativně tradicionalistických ideálů.²¹²

4.2 Dílo Petra Placáka

Pro dílo Petra Placáka je příznačná mystifikace, ovšem ne ve smyslu uměleckého prostředku, ale ve smyslu bytostné součásti autorova života, částečné stírání rozdílů mezi poezií a prózou, která je vždy vysoce reflexivní a lyrická, a také volný, bezrozměrný verš.²¹³

V období normalizace publikoval Placák své básně, povídky, historické i sociologické články, politické komentáře a články zaměřené na druhý a třetí odboj v exilovém periodiku Listy, ale také v produkci samizdatové, a to časopisech Obsah a Vokno. Po revoluci v roce 1989 se už jeho tvorba dostala na stránky oficiálních tiskovin, mohl tedy publikovat nejen v periodikách, ve kterých sám působil, ale také v Informačním servisu, Literárních novinách,

²⁰⁸ PAVELKA, Zdenko. České děti? České děti. *Tvorba*. 1990, č. 22, s. 11.

²⁰⁹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

²¹⁰ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 522.

²¹¹ *Slovník české literatury po roce 1945: Petr Placák* [online]. c2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1101&hl=petr+plac%C3%A1k+>

²¹² TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl K – P*. Praha: Paseka, 1999. s. 583.

²¹³ MACHOVEC, Martin. Medorkův sen aneb Poezie Nového království. *Tvorba*. 1991, č. 18, s. 12 – 13.

Tvaru, Tvorbě, Telegrafu, Lidových novinách, Prostoru, Necenzurovaných novinách a bulletinu Koruna česká. Pro svoji tvorbu často používal pseudonymy Petr Načeradský, Jan Středa, Přemysl Sýkora, Petr Zmrzlík, Robert Komour a šifru p. p.²¹⁴

Svoji publikační činnost zahájil v polovině 80. let samizdatovým vydáním románu **Medorek**, který svým zpracováním předjímal tendence české prózy následujícího desetiletí.²¹⁵ Za Medorkovo první vydání je mylně považováno to, které vyšlo v roce 1986 v edici Mozková Mrtvice. Tento román byl ale poprvé publikován již v prosinci 1985.²¹⁶ Kniha je dodnes považována za jeho nejvýznamnější dílo také z toho důvodu, že Placákovi bylo v době vydání románu pouhých dvacet jedna let.²¹⁷

Samizdatově byl vydán i jeho výbor poezie **Obrovský zasněžený hřbitov**, který pod pseudonymem Petr Zmrzlík otiskla edice Česká expedice v roce 1987.²¹⁸ V roce 1995 vyšlo dílo znovu, ovšem už v rozšířené podobě. Ve sbírce, která je truchlivým zpěvem za končícím mládím, se objevují podobné motivy jako v románovém debutu.²¹⁹ Pro ni, stejně jako pro sbírku básní vydanou samizdatově již v roce 1982, kterou nazval **Básně při počasí od podzimu do začátku jara**, je typická tendence k mystifikaci a fantaskní a snové imaginaci, ale také humor a parodie.²²⁰ Jeho poezie vykazuje vizionářskou snovost a je psána v duchu totálního realismu, se kterým se spojována především tvorba Egona Bondyho. Častým motivem jeho básní jsou expresivní kontrasty zimní krajiny.²²¹

Mezi jeho další samizdatově šířenou tvorbu je možné zařadit publikace **Denní tisk**, **Humoresky (Mäbig schnell)**, **Svátek noci**, **Učňovy zápisky** a **Země víl a duchů**.

Jeho příspěvky se objevily i v samizdatových sbornících Petruščin sborník, Už na to seru, protože to mám za pár, Básníci pražského undergroundu, 9 x kontra. Almanach básníků českého undergroundu, Na střepech volnosti, Sborník pro Jana Lopatku a Andreje Stankoviče k jejich pětáctyřiceti se zpožděním dvou let, Podzimní sborníček, Narození v 60. letech a Sborník Egonu Bondymu k šedesátinám. Některé z nich byly signovány právě jedním z jeho pseudonymů.

²¹⁴ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

²¹⁵ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 522.

²¹⁶ MACHOVEC, Martin. Kterak komerční moloch postupně sežral jednu z nejznamenitějších kapitol Medorka. *Kritická Příloha Revolver Revue*. 1998, č. 10, s. 55.

²¹⁷ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 904 -905.

²¹⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

²¹⁹ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 522.

²²⁰ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 426.

²²¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 291.

Jeho vlastní vydavatelská aktivita se v letech 1987 a 1988 omezila na vydání dvou čísel mystifikačního Měsíčníku Pražských dětí Prkna Prahy, která až na jeden příspěvek vyplnil vlastní tvorbou, ovšem opět pod různými pseudonymy.

Básnickou skladbu z roku 1986 **Tichá modlitba od Petra Placáka** otiskl časopis Tvar až v roce 1994. Jedná se o konfrontaci pocitů dospívajícího mladíka, který se snaží postavit do role soudce společnosti, ale který si zároveň uvědomuje svoji slabost v tomto boji.²²²

Propojení publicistického a beletristického podání uplatnil v povídkách **Cestou za dobrodružstvím**, které vyšly v roce 2000.²²³ Jejich vypravěč sice zaměřuje svoji pozornost na současnou krajinu, ale zároveň ho zajímá i rozměr historický, takže se reálný svět cestopisných črt začíná pozvolna proměňovat ve fantazijní svět plný záhad a dobrodružství.

Z vlastních vzpomínek i autentických dokumentů Státní bezpečnosti je vytvořena prozaická koláž **Fízl**, která proti sobě staví osobité svědectví o perzekucích a období normalizace s archivními dobovými dokumenty výkonných orgánů státní moci.²²⁴ Za knihu byla Petru Placákovi udělena v roce 2008 cena Magnesia Litera.²²⁵

Placák je známý nejen jako spisovatel, ale také jako klarinetista. V letech 1984 a 1985 natočil ve studiu se skupinou The Plastic People of the Universe dvě nahrávky, skupina zhudebnila i dva jeho texty.²²⁶ Jejich hudební a textařská spolupráce se promítla do alba *Hovězí porážka*.²²⁷ Členem této hudební skupiny byl Placák od roku 1982 do roku 1986.²²⁸

I když je činnost Petra Placáka opravdu rozmanitá, známým se stal především pro svůj literární debut *Medorek*,²²⁹ za který mu byla v roce 1989 udělena Cena Jiřího Ortena.²³⁰

²²² JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230 - 231.

²²³ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 522.

²²⁴ *Slovník české literatury po roce 1945: Petr Placák* [online]. c2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1101&hl=petr+plac%C3%A1k+>.

²²⁵ *Portál české literatury: Petr Placák – ocenění* [online]. c2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/autori/placak-petr/author.award/>.

²²⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

²²⁷ PILAŘ, Martin. *Underground. Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. s. 94.

²²⁸ TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl K – P*. Praha: Paseka, 1999. s. 583.

²²⁹ MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. s. 426.

²³⁰ *Portál české literatury: Petr Placák – ocenění* [online]. c2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/autori/placak-petr/author.award/>.

4.3 Analýza knihy Medorek

Román Medorek, šířený nejprve v samizdatové podobě, je možné zařadit do oblasti experimentální prózy, a to z toho důvodu, že je v něm vědomě porušováno tradiční realistické schéma, které se objevuje ve většině tehdejší oficiálně vydávané literární produkce.²³¹ Celkově je koncipován značně subjektivisticky, prolíná se v něm rovina úvahová, snově fantastická, mystifikační a vizionářská společně s prvky autobiografickými a pronikavě realistickými, místy až naturalistickými. Dílo tak neumožňuje, aby se čtenář identifikoval s dějem nebo hrdinou, ale naopak vyžaduje, aby si udržel určitý odstup a nadhled, přenesl se přes mozaiku scén, úvah, představ a snů, a tím docílil pochopení smyslu díla jako celku,²³² které je nekompromisní kritikou tehdejší společnosti.

K románu je možné přidat různé přívlastky a vždy se budou tohoto díla úzce dotýkat. Můžeme jej nazvat románem konfesním, autobiografickým, ale také groteskně alegorickým. Každopádně se ale v době svého vydání stal nejvyhraněnějším vyjádřením ideových stanovisek nastupující mladé generace. Próza jako celek je spojením subjektivní inspirace, ironického nadhledu a experimentálního ztvárnění.²³³

4.3.1 Obsahová stránka díla

Román zachycuje životní cesty mladíka Karla Medora, zvaného Medorek, který v šestnácti letech nastupuje do továrny jako dělník. „*Maminka mu večer vyžehlila šaty, ráno mu dala do tašky svačinu a mazlíček se sám vydal do nového, nepoznaného světa, do labyrintu dospělých, do světa opravdových starostí, vážných tváří bez lehkomyšlných řečí, do světa, kde si bude již provždy sám za vše odpovídat, sám o vše starat, s ostatními bude jednat jako rovný s rovnými a společně s nimi bude řešit důležité problémy.*“²³⁴ Protagonistův prvotní optimismus, který se v úvodu jeví jako zřejmý, je však vzápětí konfrontován s realitou skutečného života.

Medorek zaujímá k prostředí továrny nenávistný postoj, který je do jisté míry vyvolán chováním kádrového pracovníka Baguga a který je značně posilován stereotypní prací,²³⁵ která ho nenaplnuje. Nesvůj se cítí i v kolektivu spolupracovníků. Pociťuje samotu

²³¹ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 305.

²³² HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 300 - 301.

²³³ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 459.

²³⁴ Citováno z PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 8.

²³⁵ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 302.

a nepochopení dokonce i mezi lidmi, kteří jsou mu názorově blízcí, tedy mezi svými přáteli. Bezvýsledně se snaží najít ukotvení vlastní existence ve světě, který je plný absurdity, a proti podřízení se společenským normám vystupuje coby autor nonkonformní poezie.²³⁶ Medorkovy intenzivní pocity odcizení pramení z toho, že mu stereotypnost reálného socialismu připomíná automat, který pracuje mechanicky a na základě stále se opakujících úkonů.

V komplikované životní situaci mu pomáhá zejména svět fantazie, kam se velmi často uchyluje. Oblast imaginace, snění a rozumářského meditování mu poskytuje únik ze světa, který je plný bezobsažných, ale pro společnost významných úkonů, zautomatizovaných navyklých vzorců chování a ustálených mezilidských vztahů.²³⁷ Mimo vlastních představ utíká z ponuré skutečnosti reálného socialismu také do světa hospod, setkává se s přáteli, navštěvuje fotbalová utkání, tvoří samizdatovou literaturu a účastní se setkání tajného opozičního spolku.²³⁸ Do reality ho ale vrací zejména jednání pracovníků továrny, konkrétně pak těch, kteří jsou úzce spojeni s prorežimním typem smýšlení. Medorek se přesto snaží udržet si od falešných ideálů a společenských rituálů 80. let kritický odstup.²³⁹

Při hledání vlastní osobitosti za hranicemi konformního, při neochotě adaptovat se na nastolené politické podmínky a také při seberealizaci na poli literárním se ovšem střetává se zdviženým prstem kádrových pracovníků i příslušníků policie.²⁴⁰ Poměrně značný prostor tak v knize zaujímá líčení výsledků a policejního pronásledování, kterému je za svoji literární činnost vystaven. Z kolektivu spolupracovníků je tak eliminován nejen kvůli vlastnímu negativnímu postoji, ale také kvůli strachu kolegů z jeho případné nebezpečnosti pro jejich budoucí existenci.²⁴¹

Medorek je v závěru románu přeřazen na jiné, kancelářské místo. Je pro něj malým vítězstvím, že není ze zaměstnání propuštěn. Potvrzuje je i tím, že si uhájí privilegium možnosti číst si v pracovní době.²⁴²

²³⁶ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 304 - 305.

²³⁷ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 459.

²³⁸ LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 904 -905.

²³⁹ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 304 - 305.

²⁴⁰ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 459.

²⁴¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 231.

²⁴² HAUSENBLAS, Ondřej. Placákův Medorek jako čin lingvistický. *Naše řeč*. 1994, roč. 77, č. 1, s. 7.

Vzhledem k mnohohrstevnatosti textu se tedy nejedná o tradiční příběh.²⁴³

4.3.2 Kompoziční stránka díla

Kompozice je vystižena ústy samotného autora v kapitole V Hrobě: „*Jdeš tedy a pozoruješ věci. Nemyslíš, neusuzuješ, jenom srovnáváš. Fantazíruješ, hraješ si se svými obrazy, říkáš slova bez souvislosti a najednou se zděsíš, když si uvědomíš, jaká je v tom logika, jaký je v tom záměr. Zděsíš se, jaké uvidíš věci*“²⁴⁴ Text je rozčleněn na velké množství kapitol, přičemž každá má své označení a také různý rozsah. A i když na sebe jednotlivé kapitoly navazují zcela volně a časové i prostorové vymezení příběhu je snovými pasážemi silně relativizováno, próza jako celek předkládá poměrně ucelený pohled na realitu. Pro většinu textu, tedy výjevů, scén a úvahových pasáží, je příznačná neurčitá hranice mezi realitou a sny.²⁴⁵ Jedná se tak o určitou koláž pocitů, fantazií, představ, snů a reality.²⁴⁶ Záměrem roztržitého příběhu i jeho jednotné logické osy je snaha ukázat, jak realitu totalitního společenství prožívá příslušník jeho nejmladší generace.²⁴⁷

Pomyslný rámeček příběhu tvoří ranní jízda autobusem do práce, během které Medorek pospává, realita se tak prolíná s jeho chaotickým sněním.²⁴⁸ Snové a reflexivní nazírání skutečnosti často ostře kontrastuje se záměrem pravdivě postihnout skutečnost nebo dějinný fakt. Právě tento kontrast je jedním z hlavních zdrojů stylistického napětí.²⁴⁹ Postava kádrováka Baguga, který je poměrně primitivní, každopádně však demagogický, vytváří další z rámců příběhu. Bagug stojí na začátku i na konci Medorovy dělnické pracovní kariéry.

Vypravěčské postupy, které jsou v díle užity, se blíží postupům, které užívají tvůrci z okruhu surrealismu. Velmi výrazným se jeví tĕkavý způsob výpovědi, který přechází z er-formy do osobních úvah hlavního hrdiny, stejně rychle je pak střídá popisné líčení událostí, aby bylo vzápětí nahrazeno způsobem zápisu, který se podobá scénáři. Vlastní dialogy se svojí nelogickou vyšínutostí podobají spíše volnému sledu monologů, kterými

²⁴³ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 305.

²⁴⁴ Citováno z PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 142.

²⁴⁵ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 305.

²⁴⁶ PAVELKA, Zdenko. České děti? České děti. *Tvorba*. 1990, č. 22, s. 11.

²⁴⁷ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

²⁴⁸ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 305.

²⁴⁹ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 300.

se mluvčí navzájem přerušují.²⁵⁰ V dialogích lze jen obtížně předpokládat, jaká věta bude následovat, není v nich sledován žádný sdělovací cíl.²⁵¹ Značně relativní je i úhel pohledu, ze kterého je na příběh nazíráno. Dominantní postavení vypravěče je často zcela zastíněno dominantním postavením hlavního hrdiny.²⁵²

Z hlediska kompozice se velmi zajímavou jeví kapitola, která zaznamenává prázdnotu slov a která má přece velkou výpovědní hodnotu. Rozhovor Medora s Nestorem, kteří vedou debatu nad püllitry piva, se postupně rozpadá na pouhé fragmenty. Slova se vyskytují jen minimálně, o to větší prostor autor věnuje zobrazení pauz, které se v rozhovoru objevují. Po množství úprav, které byly autorem na textu provedeny, však kapitola začala pozvolna měnit svoji podobu a novější vydání již nevymezují tomuto druhu vyjádření takový prostor, jako tomu bylo ve vydáních prvních.

Výrazným doplněním textu jsou bohaté ilustrace Pavla Reisenauera, které jsou doplněny o citace z textu, které se ke kresbám vztahují. Vydání Medorka z roku 1997 jako jediné ilustrace neobsahuje.²⁵³

4.3.3 Tematická stránka díla

Hlavním tématem knihy je snaha o vystižení skutečnosti v jejich navzájem protikladných projevech a znacích, ale také zobrazení odosobněných společenských mechanismů, které ovládají život jedince. Témata knihy se ovšem neustále střídají obdobně jako vypravěčské postupy.²⁵⁴

Námětem je zobrazení člověka, kterému společnost nedává patřičný prostor pro uplatnění, a proto se cítí osamocený, v životě neukotvený a ze společnosti vyvržený. Jedinci se nedaří do ní začlenit a prostor pro život nenalézají ani v útěku z ní.²⁵⁵

Postava Medorka je obrazem materiálního i duchovního chátrání, snaží se ale intenzivně hledat východiska, která by umožnila rozbořit omezené možnosti degradované komunikace.²⁵⁶

²⁵⁰ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 305.

²⁵¹ HYBLER, Martin. Placákův Medorek a co s ním. In: PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 240.

²⁵² HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 301.

²⁵³ MACHOVEC, Martin. Kterak komerční moloch postupně sežral jednu z nejznamenitějších kapitol Medorka. *Kritická Příloha Revolver Revue*. 1998, č. 10, s. 57.

²⁵⁴ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 305.

²⁵⁵ BAUER, Michal. Medorek po dvanácti letech. *Tvar*. 1998, roč. 9, č. 3, s. 20.

²⁵⁶ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 459.

Titul knihy je symbolický. Hlavní hrdina se jmenuje Karel Medor a označení Medorek značí jeho nicotnost ve světě, který je ovládán nejrůznějšími společenskými mechanismy, které k pocitům jedince přihlížejí jen zřídka. Změnu světa a společnosti tak nezpůsobí ani jeho vzpoura proti všemu a všem. V označení Medorek je také možné spatřovat notnou dávku ironie, která knihou jako celkem prostupuje.

Velmi výrazným motivem knihy je násilí, intelektuální a citová otupělost, projevy nenávisti a rozpad základních mezilidských vztahů. Toto všechno hlavní hrdina shledává nejen na straně mocenského aparátu, tedy policie a případně i svých nadřízených, kteří jsou většinou jen prodlouženou rukou strany, ale také na straně většinové společnosti, která agresi a násilí přenáší i na sportovní půdu, kam by se měla chodit jen bavit. Medorek si také uvědomuje, že se tyto negativní rysy přenášejí i na budoucnost národa, tedy na děti.²⁵⁷ V díle je věnována poměrně velká pozornost tomu, jak se pozvolna mění vztah rodičů a dětí, které začínají dospělým vládnout už od útlého dětství a ještě jsou za to chváleny.

Dále se v textu objevuje motiv lásky. I když k ní Medorek zaujímá odmítavý postoj, který je způsobený zklamáním z nevydařeného vztahu, přeci jen jeho život významně ovlivňuje. Slepá láska rodičů k dětem, jak bylo naznačeno výše, láska k fotbalu, láska k literatuře, to vše se promítá do jeho života a způsobu uvažování.

Poměrně zřejmý je i motiv kruhu, ve kterém se Medorek ocitá. Snaží se sice vymanit ze stereotypního chodu společnosti svými úvahami, představami a sny, ale i jeho život má být vtěsnán do prostředí továrny a policejní vyšetřovny,²⁵⁸ stereotypní je i jeho existence v kruhu rodiny a přátel.²⁵⁹

Jako umělecky účinné vystupuje v textu propojování vysokého s nízkým. Často se v něm objevují pasáže věnované líčení přírody, které jsou vzápětí nahrazeny prostým popisem reality, respektive Medorkových činů.²⁶⁰ „*Země se otevírá, vydechuje z plných plic a tisíce klíčků se kroučí a nadzvedává půdu... Stromy, skály, vše se mu točilo před očima. Z toho hemžení se mu udělalo zle. Nahnul se nad propastí. Stromy zlověstně zašuměly a rozestoupily se, aby mu udělaly místo. Leknutím sebou trhl. Narovnal se, utřel si zadek přihláškou do svazu, spláchl, natáhl si montérky, zavřel poklop a sedl si na něj.*“²⁶¹

²⁵⁷ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 305.

²⁵⁸ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 301.

²⁵⁹ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 522.

²⁶⁰ BAUER, Michal. Medorek po dvanácti letech. *Tvar*. 1998, roč. 9, č. 3, s. 20.

²⁶¹ Citováno z PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 27.

Román zavádí čtenáře do nejrůznějších pražských prostředí. Vedle továrny, fotbalového stadionu a hospod je to prostředí policejní vyšetřovny, podzemních chodeb a spletitých uliček města, ale také například kostela. Ve snech se Medorek ocitá nejčastěji v přírodě, konkrétně v lese nebo na horách.

Inspirace díly Franze Kafky je patrná jak v popisech prostředí, které nese znaky historické i soudobé Prahy, tak v pojetí hlavního hrdiny, který tápe životem a jehož nejednoznačná totožnost je tu a tam podtržena označením příjmení pouze iniciálou. Vzdálenou inspiraci tvorbou Jaroslava Foglara připomíná líčení temných uliček, dvorků a podzemních chodeb, ovšem od tvorby Foglarovy se Placák velmi vzdaluje.²⁶²

Próza má výrazný etický rozměr a poukazuje zejména na zlo, které je prostoupeno celou společností.²⁶³

4.3.4 Jazyková stránka díla

Pro knihu *Medorek* je typická hra s jazykem, který se jeví jako velice pestrý. Vedle spisovné češtiny se objevuje množství výrazů z oblasti nespisovného jazyka. Časté jsou vulgarismy, které jsou součástí promluv jednotlivých postav a úvah a myšlenek hlavního hrdiny. „*Ty hovado, ty debile, ty kreténe, kdybys radši držel tu svou blbou klapačku.*“²⁶⁴ Na znaky obecné češtiny poukazuje zejména časté používání protetického „v“, které je také součástí převážně jednotlivých promluv („votravujou“, „vomyl“, „vona“).

Pro bližší vyobrazení konkrétního prostředí je používán například fotbalový slang („centr“, „střela“, „akce“) nebo hudební terminologie („brumendo“, „oktáva“).

Z jazykových prostředků je časté užití personifikací („válel jemný opar“, „stromy se rozestoupily“) a přirovnání („huba jak vrata“, „otvíral hubu jako kapr na suchu“). V textu se nachází i nepřímé pojmenování („hubu obtácejí dva obrovští, fialoví slimáci, čouhá z ní několik zahnědlých klacíků“).

Do knihy se promítá také množství přívlastků, které často vytvářejí přívlastky několikanásobné („všechna ta veliká, zvonivá, ocelová, posraná, důstojná, bijící srdce“).

²⁶² DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 305 – 306.

²⁶³ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 231.

²⁶⁴ Citováno z PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 59.

Spojování vysokého s nízkým se v díle objevuje i z hlediska jazyka. Básnické prostředky jsou střídány frázemi, různými klišé a žurnalismy, poetismy se ocitají v blízkosti vulgarismů.²⁶⁵

Významnou úlohu sehrává v textu ironie, sebeironie, nadsázka, sarkasmus i humor, se kterými Placák líčí jednotlivé situace a které vkládá do úst svých postav. „*Vstupuje do světa nový občan, nový soudruh, který s veškerou odpovědností jde budovat vlast, šťastnou a radostnou budoucnost celého lidstva. Nedozírné lány zlatého obilí, nově natřené kombajny, nebude hlad, nebude válka, radostná práce.*“²⁶⁶ Těmito prostředky je text do jisté míry oživen a zpestřen.²⁶⁷

V určitých okamžicích je jazyk přes svou neurvalost, drsnost a brutalitu demystifikačním prvkem, který odkrývá podstatu skutečnosti a ukazuje, že pro idyličnost, vyváženost a uspořádanost není v současném světě místo.²⁶⁸

Dílo bylo několikrát opětovně vydáno, a to jak anonymně, tak i s uvedením autora. Anonymní vydání pochází z let 1985, 1986, kdy bylo vydáno v edici Mozková Mrtvice, a 1987, kdy je v přepracované podobě vydala Edice Expedice. Podepsaná jsou vydání z roku 1989 z produkce Pražské imaginace,²⁶⁹ z roku 1990 z Nakladatelství Lidové noviny²⁷⁰ a z roku 1997 z produkce nakladatelství Hynek.²⁷¹ Nejnověji kniha vyšla v nakladatelství Plus v roce 2010.

Autor s textem neustále pracoval, proto se knižní vydání kvůli úpravám a zkracováním liší od původní samizdatové verze,²⁷² která byla šířena tzv. divokým samizdatem²⁷³ a jejíž počet čítal asi devět exemplářů o formátu A4. Toto vydání bylo doplněno čtyřmi nečíslovanými původními linoryty, jejichž tvůrcem byl Pavel Reisenauer.²⁷⁴

²⁶⁵ BAUER, Michal. Medorek po dvanácti letech. *Tvar*. 1998, roč. 9, č. 3, s. 20.

²⁶⁶ Citováno z PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 9.

²⁶⁷ BAUER, Michal. Medorek po dvanácti letech. *Tvar*. 1998, roč. 9, č. 3, s. 20.

²⁶⁸ JUNGSMANN, Milan. *Průhledy do české prózy*. Praha: Evropský kulturní klub, 1990. s. 115.

²⁶⁹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

²⁷⁰ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 522.

²⁷¹ MACHOVEC, Martin. Kterak komerční moloch postupně sežral jednu z nejznamenitějších kapitol Medorka. *Kritická Příloha Revolver Revue*. 1998, č. 10, s. 57.

²⁷² DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 304.

²⁷³ Jedná se o vydání, které nebylo šířeno žádnou samizdatovou edicí.

²⁷⁴ MACHOVEC, Martin. Kterak komerční moloch postupně sežral jednu z nejznamenitějších kapitol Medorka. *Kritická Příloha Revolver Revue*. 1998, č. 10, s. 55.

5 Představitel exilové literatury – Jan Pelc

K mladým autorům, kteří debutovali až v exilu a pro které je typický odpor ke společnosti, ve které byli nuceni před odchodem do emigrace žít, je také Jan Pelc. Jeho působení je spjato především s okruhem undergroundu.

5.1 Život Jana Pelce

Jan Pelc se narodil 15. dubna 1957 v Podbořanech a svoje dětství prožil v Klášterci nad Ohří, kde také absolvoval základní školu. Jeho otec pracoval jako strojní zámečnický a matka vykonávala profesi učitelky.

V roce 1972 nastoupil na Mechanizační střední školu v Mladé Boleslavi, ale po dvou letech studia zanechal a vrátil se zpět do Klášterce. Zde se začal učit strojním zámečnickem. Po vyučení v roce 1977 nastoupil dvouletou vojenskou službu.

Svoji profesní dráhu započal v roce 1979 jako zaměstnanec tepelné elektrárny Prunéřov a přestěhoval se do Kadaně.²⁷⁵ V roce 1981 se ale rozhodl pro emigraci a jako místo svého budoucího pobytu si vysnil Francii.²⁷⁶ Důvodem tohoto rozhodnutí byla především skutečnost, že se začal bát věznění. Už po návratu z vojenské služby totiž bylo mnoho lidí z jeho okruhu ve vězení a akce, kterých se účastnil, s sebou přinášely stále tvrdší výsledky policií. Emigrace tak byla jediným způsobem, jak se vězení vyhnout.²⁷⁷ Po cestě přes Jugoslávii, Rakousko a Itálii se do vysněné Francie nakonec dostal.

Nejprve žil několik měsíců v Marseille, poté se jeho novým působištěm stala Paříž. Od roku 1982 do roku 1990 byl součástí redakce exilového čtvrtletníku Svědectví, v jehož čele stál Pavel Tigrid, který na něho značně působil. V roce 1983 začal řídit knižní edici Světlík a v letech 1982 – 1983 vydal celkem pět čísel „nepravého periodika“ Kus řeči.

Pelc po dobu své emigrace přispíval do několika významných periodik. Vedle Svědectví, kde mimo jiné publikoval i ukázky ze svých děl, to byly exilové časopisy Listy, Národní politika a Paternoster, ze samizdatových časopisů to bylo především Vokno. Jeho příspěvky, kulturní aktuality a povídky, zveřejňovalo i Rádio Svobodná Evropa.²⁷⁸

²⁷⁵ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 203.

²⁷⁶ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 509.

²⁷⁷ *Čtenářský deník: Jan Pelc: ...a bude hůř*. In: *ivysílání ČT* [online]. 29. 1. 2011. [cit. 2013- 03-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169663406-ctenarsky-denik/311295350020004-ctenarsky-denik-jan-pelc-a-bude-hur/>.

²⁷⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 203.

V Paříži udržoval styky s ostatními emigranty a nikdo z nich, až na vždy pozitivně smýšlejícího Pavla Tigrida, nepředpokládal, že by se jednou mohli opět vrátit zpátky do Československa.²⁷⁹

Po revoluci se do Prahy vrátil v roce 1992.²⁸⁰ Od té doby zde žije ve svobodném povolání, ale do Paříže se občas vrací. Od dubna 1995 do ledna 1996 tam na československém velvyslanectví i pracoval.²⁸¹ Francii považuje za svůj druhý domov a cítí se tam dobře. Na Paříži ho fascinuje především skutečnost, že je to kosmopolitní město, ve kterém je možné setkat se s lidmi nejrůznějších národností a kultur.²⁸²

V současné době se věnuje četbě, fotografování a především literární činnosti. Za spisovatele se Jan Pelc ale rozhodně nepovažuje, zastává názor, že hodnocení jeho literárních kvalit je na budoucích generacích. Proto hodnotí jako zcela nesmyslné, že se stal náplní výuky na středních školách.²⁸³

O undergroundu, jehož je součástí, hovoří jako o životním stylu, který lidem zůstal i do dnešních dob, nijak však neodsuzuje lidi, kteří tu v období normalizace zůstali a zařadili se do davu. Pro svůj život si podle něj zvolili cestu nejmenšího odporu, a proto se nikdy nemuseli setkat s krutostí policie tak, jak ji poznali příslušníci této podzemní kultury.²⁸⁴

5.2 Dílo Jana Pelce

Pro knihy Jana Pelce je příznačná tematická provokace, vulgární jazyk a nekonvenčnost literárních hrdinů, kteří se v neomezené míře oddávají alkoholu, sexu a cigaretám. Vyústění jeho prozaických i povídkových děl nelze považovat za nečekané, čtenář negativní závěr díla přímo očekává.²⁸⁵

²⁷⁹ Čtenářský deník: Jan Pelc: ...a bude hůř. In: *ivysílání ČT* [online]. 29. 1. 2011. [cit. 2013- 03-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169663406-ctenarsky-denik/311295350020004-ctenarsky-denik-jan-pelc-a-bude-hur/>.

²⁸⁰ TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl K – P*. Praha: Paseka, 1999. s. 545.

²⁸¹ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 203.

²⁸² ČERVINKA, Stanislav. *19 rozhovorů*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2003. s. 64 – 65.

²⁸³ RAUVOLF, Josef. Jan Pelc: Jsem pisatel večerníčků. *Instinkt*. 2006, č. 25, s. 66 - 69.

²⁸⁴ Čtenářský deník: Jan Pelc: ...a bude hůř. In: *ivysílání ČT* [online]. 29. 1. 2011. [cit. 2013- 03-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169663406-ctenarsky-denik/311295350020004-ctenarsky-denik-jan-pelc-a-bude-hur/>.

²⁸⁵ *Portál české literatury: Jan Pelc – profil* [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/autori/pelc-jan/>.

Dalším významným rysem jeho literární produkce je, podobně jako u Jana Nováka a Jiřího Svobody, kteří stejně jako on debutovali až v exilu, antiiluzivnost, a to i vzhledem k realitě Západu, a porušení ustálených literárních, morálních i jazykových pravidel.²⁸⁶

První pokusy o literární tvorbu se u autora objevily ještě před emigrací, a to v době, kdy se pohyboval v okruhu lidí, kteří tvořili samizdatovou literaturu. Sám v té době nevlastnil psací stroj, a proto své první zápisky a poznámky k tvorbě zaznamenával ručně na papír. Usilovněji se psaním začal zabývat v prostředí emigrantského tábora, kde měl na uspořádání vlastních myšlenek dostatek času. S těmito ručně pořízenými zápisky prošel Evropou až do Francie, kde se spisovatelské činnosti začal věnovat už opravdu intenzivně.²⁸⁷

Zájem široké veřejnosti vzbudil Pelc svojí prvotinou, románem **...a bude hůř**, který vyšel v Kolíně nad Rýnem v roce 1985. Vylíčil v něm život skupiny mladých lidí ze severních Čech,²⁸⁸ kteří zaujímají odpor ke zkorumpované společnosti i vlastním rodičům.²⁸⁹

Volným pokračováním příběhů hlavního hrdiny románu je kniha vydaná v roce 2000 **...a výstupy do údolí**, kde autor vylíčil jeho návrat z emigrace do rodné země a také snahu začlenit se zpět do jejího života.²⁹⁰

Rovněž v povídkách z 90. let zůstává věrný svým nekonvenčním hrdinům a tematice. Jsou to především **...a povídky aneb Sexuální mizérie a jiné story** z roku 1991 a **...a máš mě rád?** vydané v roce 1995.²⁹¹ Základem těchto povídek je pointa, která se opírá o dějovou konstrukci, ale také o paradoxní propojování protikladných stránek lidské existence.²⁹²

Novela **...a to mi nemůžete udělat** z roku 1993 je pojatá jako morytát, ve kterém je hlavní postavou český venkovan, který je slovenskými partyzány násilně odvečen do hor. V novém prostředí se z hrdiny postupně stává monstrem, které je posedlé zabíjením.²⁹³

Tendenci k nadsázce, která se projevila zejména prostým hromaděním záměrných nehorázností, použil Pelc v novele **Basket Flora**, která byla vydaná v roce 1995. Vylíčil zde postavu policejního velitele, který jedná se stejně otřesnou bezcitností jako jím stíhaní

²⁸⁶ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299.

²⁸⁷ *Čtenářský deník: Jan Pelc: ...a bude hůř*. In: *ivysílání ČT* [online]. 29. 1. 2011. [cit. 2013- 03-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169663406-ctenarsky-denik/311295350020004-ctenarsky-denik-jan-pelc-a-bude-hur/>.

²⁸⁸ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 509.

²⁸⁹ TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl K – P*. Praha: Paseka, 1999. s. 545.

²⁹⁰ *Slovník české literatury po roce 1945: Jan Pelc* [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=474&hl=jan+pelc+>.

²⁹¹ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 509.

²⁹² JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 203.

²⁹³ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 300.

zločinci.²⁹⁴ Novela se dočkala i dvoudílného komiksového zpracování, a to **Basket Flora I. – Šéf přichází** (2004) a **Basket Flora II. – Démon zločinu kandiduje** (2006).²⁹⁵

Expresivní dialogy a prosté líčení sexuálních aktů jsou hlavními rysy novely **Šmírák** z roku 2002. Autor se zde snažil poukázat na skutečnost, že sexuální šmírování si v mnohém nezádá s normalizačním šmírováním politickým.

Povídkovou tvorbu, ve které Pelc uplatňuje propojování prvků sci-fi s politickými a společenskými narážkami, reprezentují díla **...a golpotoni táhnou** (2002) a **...a vyberte si** (2004).²⁹⁶ Součástí druhého povídkového souboru jsou i povídky, které autor vydal již v předchozích letech.

V roce 2006 vydal Pelc trojici rozsáhlejších povídek **...a poslední kouř** a nejnověji v roce 2009 cestopisně laděnou knihu **Kauai**, ve které se vrací také do vzpomínek na své mládí.²⁹⁷

Jeho interview s Milanem „Mejlou“ Hlavsou, vydané v roce 1992, dostalo název **Bez ohňů je underground**.²⁹⁸

Kmenovým nakladatelstvím je pro Pelce od poloviny 90. let nakladatelství Mat'a,²⁹⁹ žádné z jeho dalších děl však nepřekročilo stín románové prvotiny.³⁰⁰

5.3 Analýza knihy **...a bude hůř**

V exilu vydaný román **...a bude hůř** zachycuje postoje skupiny dezorientovaných mladých lidí, kteří se na přelomu 70. a 80. let snaží revoltou vyjádřit svůj nekompromisní odpor k vládnoucímu režimu i znormalizované společnosti.³⁰¹

Pelc se jako příslušník undergroundové kultury snažil zaznamenat její pronásledování, a to formou nekompromisně pravdivého líčení poměrů v podzemní komunitě severních Čech. V díle se mu podařilo zachytit underground v jeho nejsyrovější a nejživelnější podobě.³⁰²

²⁹⁴ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 203.

²⁹⁵ *Jan Pelc, spisovatel...: knihy...* [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.janpelc.cz/knihy.php>.

²⁹⁶ *Slovník české literatury po roce 1945: Jan Pelc* [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=474&hl=jan+pelc+>.

²⁹⁷ *Jan Pelc, spisovatel...: knihy...* [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.janpelc.cz/knihy.php>.

²⁹⁸ MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 509.

²⁹⁹ *Portál české literatury: Jan Pelc – profil* [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/autori/pelc-jan/>.

³⁰⁰ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 300.

³⁰¹ TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl K – P*. Praha: Paseka, 1999. s. 545.

³⁰² PILAŘ, Martin. *Underground. Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. s. 95.

Přesto není možné knihu pokládat za charakteristický projev českého undergroundu ani za jeho umělecké vyobrazení.

Tato románová výpověď je pro svoji otevřenost a svérázný jazyk chápána spíše jako literární dokument než jako umělecká próza, která má estetický a filosofický přesah.³⁰³ Má totiž charakter kruté, naturalistické a konfesní zprávy o životě mladých lidí v podmínkách reálného socialismu. Rozhodně však v době svého vydání vzbudila mezi příslušníky exilu i disentu ostrou vlnu polemik. Příslušníci undergroundu ji přijali jako manifest nonkonformity, zatímco u čtenářů a kritiků odlišného smýšlení vzbudila spíše rozpaky a odmítnutí.³⁰⁴

5.3.1 Obsahová stránka díla

Hlavním hrdinou příběhu a zároveň také jeho vypravěčem je dospívající mladík jménem Olin. Prvotní seznámení s ním přichází v okamžiku, kdy ho jeho rodiče odvázejí z internátu, odkud byl po vyhazovu ze střední zemědělské školy vyloučen.

Vyhlídky, které se před ním otvírají, nejsou zrovna růžové. Musí nastoupit na učiliště v místě bydliště a pod dozorem přísného otce bude doma i na praxi, tedy v podniku, kde jeho otec také pracuje.

Olinovy představy se ovšem diametrálně odlišují od otcových - opovrhuje studiem i současným stavem společnosti, a proto každou volnou chvíli prchá do hospody nevalné úrovně U Boučků. V tomto prostředí a zejména mezi místním osazenstvem, které tvoří lidé z okraje společnosti, nachází vytoužené útočiště. Domácí vězení ani přísný dohled rodičů mu nezabrání, aby se s lidmi od Boučků sblížil. Jako magnet ho k sobě táhne jejich životní styl a filozofie – všichni opovrhují nastoleným společenským systémem, konzumní společností a její pokryteckou morálkou, neuznávají pravidla a svobodu i smysl života vidí v alkoholu a svobodné hudební tvorbě.³⁰⁵ Největší vliv má na Olina kriminálem protřelý Josef, který mu dává rady do života. „Vole, na vlasy se vyser, ty nejsou podstatný, stejně ti je v base ostríhají. Člověk, aby byl silnej, nesmí mít nic hmotnýho, na čem by visel. Když něco takovýho máš, seš zranitelnej, děláš ústupky. Když máš jen sám sebe, svoje touhy,

³⁰³ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299 - 300.

³⁰⁴ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 441.

³⁰⁵ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299.

nezlomí tě žádnéj fízl, žádnéj basa, žádnéj fotr, to si zapiš za plachty. A pak heslo dvě: bude hůř. Vždycky si to řekni, až ti bude nejblběji. ³⁰⁶

Olin je k partě připoután natolik, že utíká z domova a udržuje kontakt jen se svojí mladší sestrou Hankou. Začíná si plně užívat volnosti, kterou mu život bez rodičů a v partě poskytuje. Přespává u kamarádů, vysedává po hospodách u piva a rumu, organizuje a účastní se nejrůznějších akcí a fotbalových utkání, oddává se nezávaznému sexu, navštěvuje různá města a jejich podniky. Když má nouzi o peníze nebo když potřebuje mít v občanském průkazu razítko o zaměstnání, sežene si na krátký čas práci.

V důsledku svého počínání se však stejně jako zbytek party stává neustálým terčem zájmu policie i nechtěným účastníkem brutálních policejních výslechů. *„Jeho oči se nevěřičně rozšíří. Skáče po mně přes púl místnosti. Hned po první ráně jdu k zemi, hlavu si schovávám do rukou, je nejcitlivější, ale přesere mě po pár kopancích.* ³⁰⁷

Poměrně významným mezníkem v jeho dosavadním životě se stává sňatek s dívkou z dětského domova Bejbinou, se kterou čeká dítě a hodlá se s ní usadit. Těsně před porodem se s ním ale Bejbina rozvádí, což je jedním z důvodů, proč se pokusí o sebevraždu. S nástupem do psychiatrické léčebny pak získává potvrzení o psychické labilitě, čehož hodlá využít zejména při oddálení nástupu do vojenské služby.

Olin s postupem času ztrácí zábrany, dopouští se krádeží a napomůže i úkladné vraždě. Před postihem za své prohřešky prchá přes hranice. Se zájezdem se jako turista dostane do Jugoslávie, odkud pokračuje přes Rakousko a Itálii do Francie. Než dosáhne svého cíle, je několikrát přistižen při přechodu hranic, zavřen do vězení a vrácen zpět do emigračního tábora, ze kterého se na cestu vydal. Poměrně velký prostor je tak věnován také vykreslení amorálních poměrů, které panují uvnitř východoevropské emigrace v uprchlických táborech v Rakousku a Itálii, a také všemožným nástrahám, které Olina během cesty potkávají. ³⁰⁸ I když se vidina cíle blíží, je Olin myšlenkami neustále se svojí partou v domovském prostředí a hospodě U Boučků.

Teprve po prvních dnech ve Francii si uvědomí, že je nejvyšší čas začít znovu, protože čas se už zpátky nevrátí. *„Mlaskám a čeká mě nový rok. Zase rok, první rok na svobodě. Sral bych ježky. A co dál? Jaký bude? Budu mít sílu stát se jiným, budu mít sílu začít žít?* ³⁰⁹

³⁰⁶ Citováno z PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 21.

³⁰⁷ Citováno z tamtéž, s. 267.

³⁰⁸ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299.

³⁰⁹ Citováno z PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 423.

5.3.2 Kompoziční a jazyková stránka díla

Více než čtyřsetstránkový román je rozčleněn do tří dílů, a to Děti rodičů, Děti ráje a Děti cest. Děti rodičů a Děti ráje se odehrávají na území Československa, Děti cest popisují Olinovu emigraci a cestu do Francie.³¹⁰ Kompozice románu je tedy chronologická.

Jednotlivé díly ovšem nevznikly v takovém pořadí, v jakém jsou v knize uvedeny. Nejprve vznikl druhý a třetí díl, první díl napsal Pelc až jako poslední. Za každým z nich je uvedeno datum jeho dokončení.³¹¹ Důvodem takového postupu byla zřejmě autorova snaha o komplexní zachycení Olinovy proměny, tedy posunu od naivně přímočarého vidění světa až k hlubšímu pochopení vlastní existenciální situace.³¹²

Román je napsaný formou prostého vyprávění, nehledá příčiny společenských jevů, stavů ani situací, stejně jako nenahlíží do nitra postav. Reflexe skutečnosti je předkládána dějově, takřka dramaturgicky. Čtenář společně s postavami zažívá nejrůznější situace, dozvídá se nové informace, navštěvuje večírky a řeší jejich problémy. Jedná se tedy o pomyslnou sérii drobných či rozsáhlejších příběhů, které postavy zažívají. Popisným pasážím je věnován jen minimální prostor, a to zejména ve třetí části knihy.³¹³

První dva díly jsou psány ich-formou, třetí díl je psán kombinací ich-formy a er-formy. Obecné vyprávění je tedy obohaceno o myšlenky, nápady a nálady hlavního hrdiny. Množství přímé řeči dává knize dramatický spád, ke zpomalení děje dochází ve třetím dílu, obzvláště pak v pasážích psaných er-formou.

Jazyk díla je velmi expresivní a dalo by se říci, že umožňuje čtenáři osobitější pohled do života party a jejích členů. Autor používá zejména nespisovného jazyka, což knize přidává na autenticitě a důvěryhodnosti zobrazení. Velmi četné jsou vulgarismy („kurva“, „hajzl“, „prdel“) a také slangové výrazy, a to nejen těchto mladých lidí („tykadlo“, „pali“, „camradlo“), ale také například věžňů („basa“, „klepeta“, „mukl“), zlodějů („prkenice“) a vojáků („lampasák“, „civilové“, „zelení“). Použití uvedených výrazů se netýká pouze přímé řeči, ale jazyka celé knihy, kterou většinou vypráví hlavní hrdina.

³¹⁰ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 298.

³¹¹ HUTKOVÁ, Dana. Román Jana Pelce ... a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 456.

³¹² DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299.

³¹³ HUTKOVÁ, Dana. Román Jana Pelce ... a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 454 - 458.

Slovník knihy není jen provokujícím gestem, ale spíše snahou zachytit mluvu sociální skupiny, která byla ze společnosti vyloučena na její okraj.³¹⁴ Je vyjádřením přináležitosti a zároveň specifickou rétorikou, která toto společenství nejen doplňuje, ale především vytváří. Jazyk své uživatele de facto přizpůsobuje danému prostředí. Sociální vztahy jsou podřízeny komunikaci, která je založena na jednoduchosti a používání vulgarismů. Celý román je tak vystavěn právě na řeči ulice.³¹⁵

I přes vulgaritu jazyka se v knize objevují metafory („...vráží čuráka pípu do kundy špuntu. Vyvalí se krásná lahodná pěna a sud je odpaněn.“³¹⁶), personifikace („dny se válejí“) a také přirovnání („sníh křupal pod nohama jako páteře ryb“).

Celým románem prostupuje značná dávka ironie a černého humoru.

5.3.3 Tematická stránka díla

Hlavním tématem knihy je zobrazení života skupiny mladých lidí, kteří odmítají sebemenší přizpůsobení se okolnímu světu a vytvářejí si vlastní pravidla v rámci své subkultury. „Budou mě zavírat, dobře, to je daný, ale já si ty dny venku budu žít. Krásně a plně. Místo dovolené basu. A to je krásné, ne, když si uvědomíš, že se pohybuješ ve světě čuráků, co si za celý život neukradli ani den. Vždycky žili tak, jak se má. Proti nim i s tou basou budu král. Žít a přežít platilo v době kamenné, dneska platí žít a užít. Ty čuráku, uvědom si konečně, co děláš. Vyser se na ně. Basa není konec života, ale jen nutné zlo za krásné dny třeba tady v hospodě. Není to krása? Když nechci, nepohnu ani palcem u nohy. Čas a spěch neexistují. Jsem jen já, kolem kterýho se to točí.“³¹⁷

Dílčím tématem je zobrazení nejrůznějších osudů, které mohou příslušníky nonkonformně smýšlející skupiny potkat. Někteří se rozhodnou splynout s davem, jiní bez okolků přijmou úděl delikventa a snaží se přežít následující den bez vězení, další za své rozhodnutí žít nezávazně platí životem nebo alespoň psychickým zdravím.

Pro román je charakteristická tematická otevřenost. Autor se v líčení jednotlivých situací nezastavuje před ničím, vše zobrazuje velmi reálně a nic nezůstane zamlčeno.

Námětem románu je vzpoura proti konzumní společnosti, která nebere ohledy a nepřijímá žádný odlišný názor, každá odchylka od normy je v ní tvrdě postihována.

³¹⁴ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299.

³¹⁵ ALAN, Josef. Počkám, až naskočí červená, a spokojeně přecházím. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 6, s. 4.

³¹⁶ Citováno z PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 227.

³¹⁷ Citováno z tamtéž, s. 47.

Titul knihy je tematický. Naznačuje čtenáři, že vždy může přijít neočekávaná situace, která bude mít na člověka horší dopad, než by vůbec mohl předpokládat. Zároveň také představuje heslo, kterým se hlavní hrdina v životě řídí. Názvy jednotlivých dílů jsou protagonistické, dětmi je myšlena Pelcova generace, která se narodila do doby reálného socialismu.³¹⁸

Nejvýrazněji z knihy vyplývá motiv odvahy. Hrdinové o ní neustále hovoří, odsuzují strach okolní společnosti, ale k jejímu otevřenému projevu se odhodlají pouze jednou a jen na malou chvíli. Vše ostatní jsou spíše projevy určité pseudoodvahy, protože každý z nich je rád, když se mu nepříjemnosti vyhnou. Tuto skutečnost si uvědomuje i Olin. „*Jsmo jak ovce. Jednu ze stáda odvedou, ostatní zpívaj' radostí, že neodvedli právě ji.*“³¹⁹

Smrt je dalším významným motivem knihy. Někteří ji volí dobrovolně, protože odmítají dál žít způsobem, jaký jim předurčuje jejich okolí, jiní ji přijímají z rukou státních orgánů jako trest za své činy. Smrt se dotkne i hlavního hrdiny, a to jednak v podobě dobrovolného podřezání žil, a jednak v podobě opravdového nebezpečí během útěku za hranice, kdy se stane náhodným svědkem obchodu s drogami.

Důležitým motivem románu je i neustálá potřeba alkoholu. Ten se především pro hlavního hrdinu stává prostředkem zapomnění, ale také pojátkem s ostatními. Bez notné dávky alkoholu se neobejde žádný večírek, fotbalové utkání, dokonce ani obyčejný den.

Dílo čtenáře zavádí do prostředí společenské spodiny. Realie Československa jsou zasazeny do drsného prostředí severních Čech, především do fiktivního městečka Klostrdlé, dále například do Karlových Varů a Chomutova. Když se Olin dostane do Prahy, zjistí, nakolik se tyto dva světy liší. „*Mají tu tedy starosti. Publikovat nebo ne. V Klostrdlé je problémem nechat se zavřít dneska, nebo až zítra.*“³²⁰

Ve stejném okruhu lidí se hrdina pohybuje i v zahraničí, a to jak v prostředí emigrantských táborů, tak po překročení hranic Francie.

5.3.4 Postavy

Hrdinové knihy jsou lidé, kteří nemají strach ze života a kteří spoléhají nebo jsou nuceni spoléhat na prostou existenci, kterou jim mimo smrti nemůže nikdo vzít.³²¹ Snaží se najít svobodu, ale brání jim v tom především jejich způsob života, který je plně podřízen striktnímu

³¹⁸ TIGRID, Pavel. Román Jana Pelce ... a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 459 - 460.

³¹⁹ Citováno z PELC, Jan. ... a bude hůř. Praha: Maťa, 2007. s. 280.

³²⁰ Citováno z tamtéž, s. 49.

³²¹ HUTKOVÁ, Dana. Román Jana Pelce ... a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 454.

odmítání a prosté negaci. Proto nejsou schopni nalézt víru v jakékoli kladné hodnoty,³²² nedodržují ani estetické a mravní normy. Iluzi svobody pro ně představují sexuální a alkoholické extáze, kterým se oddávají.

Patologičnost postav je ospravedlňována jejich pasivním, ale za všech okolností zásadovým odporem k umělému způsobu života většinové společnosti, který je pouze jinak amorální než ten jejich. Několikrát se ovšem v knize objeví názor, že nejsou protispolečenskými rebely, ale pouze duševními slabochy.³²³

Před hlavním hrdinou Olinem se hned v úvodu otevírají dvě cesty, ze kterých je nucen si vybrat. Buď přijme pravidla společnosti, začne brát vážně své vzdělání a zařadí se mezi většinu, nebo se začlení do společnosti lidí, kteří se odmítají přizpůsobit, a proto přežívají na okraji společnosti s vidinou neustálé hrozby trestního stíhání.³²⁴ Protože je pro Olina charakteristická snaha o vzporu proti stereotypům, které se mu snaží vnutit rodiče i škola, své místo najde ve skupině vrstevníků, kteří zastávají stejně nenávislný postoj ke světu.³²⁵ Teprve později, když se tlak Bezpečnosti vůči němu začne zvyšovat, vidí jako další možnou alternativu ještě emigraci, pro kterou se také rozhodne.³²⁶

Na začátku knihy je Olin nesmělým mladíkem, který sice obdivuje své přátele, ale když má jednat nečestně, není toho schopen. Postupem času přestává vnímat rozdíly mezi dobrým a špatným, veškeré své jednání odůvodňuje bojem za svobodu a také nesnesitelností života ve znormalizované společnosti. Během své cesty do Francie si začíná pozvolna uvědomovat věci, o kterých dříve ani nepřemýšlel.

V prostředí, ve kterém se Olin pohybuje, se setkává s nejrůznějšími typy postav, každá z nich je poznamenána jiným osudem. Kamarád Špína a Bejbina vyrůstali v dětském domově, svérázná Olina nenávidí svoji matku, která ji jako zarytá komunistka nutí ke změně života, Olinův duchovní vůdce Josef je ovlivněn několika lety vězení, bláznivý vyznavač Hitlera a dříve nadějný student chemie Fašoun trpí psychickou poruchou. Předchozí výčet představuje jen pouhý zlomek toho, co je v knize zobrazeno. Každý z nich ale kategoricky odmítá práci, miluje nezávazný život, hudbu a dobrou společnost. Vytvořili si vlastní svět,

³²² JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 441.

³²³ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299.

³²⁴ HUTKOVÁ, Dana. Román Jana Pelce ... a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 454.

³²⁵ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 298 - 299.

³²⁶ HUTKOVÁ, Dana. Román Jana Pelce ... a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 454.

kde platí jiná logika i morálka.³²⁷ „Kolik jsi seděl, že si vyskakuješ? No kolik, píčo? Nic, ani den a sereš se mezi nás... Vysnil jsem si, že tohle jsou lidi, se kterými stojí za to žít. Že jsou to lidi, kteří serou na prachy, na zaměstnání, byt, auto. To všechno je pravda, ale oni serou taky na mě, protože jsem neseděl. Nejsem jejich, protože neznám filtrované světlo mříží.“³²⁸

Do protikladu k těmto mladým lidem postavil Pelc postavu starého, pomateného bezdomovce a vyběrače popelnic, přezdívaného Lesní muž, který byl jako bývalý západní válečný letec v 50. letech vězněn - i on se ocitá na okraji společnosti. Jeho smrt, která přichází po vytržení z dosud sdíleného prostředí, vnímá Olin i jeho parta jako symbol tragické oběti, kterou přinesl na oltář zkažené společnosti.³²⁹ „Byl jsi chlap a voni se tě báli, byl jsi jejich zrcadlo. Byl jsi člověk, a proto tě uštvali. Odešel jsi vod nás svojí rukou, tudíž vestoje. Nikdy tě nedostali na kolena. Proto se staneš naším příkladem. Mluví se vo vodpuštění, ale my jim nevodpustíme nikdy, nikdy, dokud budeme stát – žít.“³³⁰

Román byl poprvé vydán v Kolíně nad Rýnem v nakladatelství Index v roce 1985, spoluvydavatelem bylo pařížské Svědectví. Čítal celkem 516 stran a o obálku knihy se postaral Zbyněk Benýšek.³³¹ Další vydání románu z roku 1990 už bylo oficiálně šířeno v Čechách,³³² ovšem v upravené podobě. Autor v textu provedl několik úprav, kterými se jej snažil poněkud zmírnit.³³³ Na prvotním vydání románu nesl významný podíl šéfredaktor Svědectví Pavel Tigríd, který si jej jako první přečetl a byl z něj nadšený. O jeho zaujatosti dílem svědčí také skutečnost, že ještě před vydáním románu jako celku si měli možnost jeho úryvek přečíst právě čtenáři Tigrídova Svědectví.³³⁴ Kniha byla vydána celkem šestkrát, mimo zmíněných vydání ještě čtyřikrát v Pelcově kmenovém nakladatelství Maťa. Doposud

³²⁷ ALAN, Josef. Počkám, až naskočí červená, a spokojeně přecházím. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 6, s. 4.

³²⁸ Citováno z PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 73.

³²⁹ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299.

³³⁰ Citováno z PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 239.

³³¹ GRUNTORÁD, Jiří. *Katalog knih českého exilu 1948 – 1994. Libri prohibity*. Praha: Primus, 1995. s. 190.

³³² TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl K – P*. Praha: Paseka, 1999. s. 545.

³³³ MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. s. 66.

³³⁴ *Čtenářský deník: Jan Pelc: ...a bude hůř*. In: *ivysílání ČT* [online]. 29. 1. 2011. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169663406-ctenarsky-denik/311295350020004-ctenarsky-denik-jan-pelc-a-bude-hur/>.

poslední vydání románu je datováno k roku 2007 a je spojeno s jeho filmovým ztvárněním.³³⁵ Celkem se tohoto titulu prodalo více než 150 tisíc výtisků.³³⁶

Jak již bylo výše řečeno, románový příběh byl v roce 2007 zfilmován Petrem Nikolaevem, stejnojmenný film však zachycuje pouze dění druhého dílu knihy. Na jeho konci je naznačeno, že se hrdinovi emigrace zdařila a on se dostal do Francie. Snímek, natočený v poloamatérských podmínkách a s minimálním rozpočtem, byl určen především k promítání po hospodách a hudebních klubech. Rok po natočení ale vstoupil také do kin.³³⁷

Název *A bude hůř* nese mimo román a filmu i underpunková skupina, která vznikla v roce 1993 jako reakce jejích budoucích členů na přečtení tohoto díla.³³⁸

³³⁵ PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 430.

³³⁶ RAUVOLF, Josef. Jan Pelc: Jsem pisatel večerníčků. *Instinkt*. 2006, č. 25, s. 66.

³³⁷ BALDÝNSKÝ, Tomáš. ...A BUDE HŮŘ. *Reflex*. 2008, roč. 19, č. 1, s. 47.

³³⁸ *Čtenářský deník: Jan Pelc: ...a bude hůř*. In: *ivysílání ČT* [online]. 29. 1. 2011. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169663406-ctenarsky-denik/311295350020004-ctenarsky-denik-jan-pelc-a-bude-hur/>.

6 Komparace jednotlivých titulů

Všechna tři díla vznikla v témže období a pokusila se zaznamenat život mladých lidí tak, jak to jejich autoři pociťovali. I když se od sebe díla v mnohém odlišují, je možné nalézt shodné rysy, které se jimi prolínají.

6.1 Autenticita

Johnův román *Memento* vznikl na základě podkladů, které autor nasbíral, když trávil čas se skutečnými pražskými narkomany.³³⁹ Jedná se tedy o reálné zobrazení skutečného života, který prožívá člověk závislý na drogách, nic v románu není vymyšleno.³⁴⁰

S narkomany udržoval John kontakt již v době, kdy připravoval článek pro časopis *Mladý svět*. Zpočátku byl jejich postoj k němu odmítavý, ale nakonec se mu přeci jen podařilo navázat úzkou spoluprací s jedním z nich. Článek, který vzápětí vyšel, se pro mladíka stal pomyslnou bilancí vlastního života. Hlavním argumentem, proč se dotyčný rozhodl s Johnem spolupracovat, byla především skutečnost, že novinář zaútočil na jeho etickou stránku. Vysvětlil mu, že když bude o drogách a jejich účincích mlčet, bude to stejné, jako když tuto problematiku zatajují politické orgány.

Nápad napsat o problematice celou knihu vnukl Johnovi Petr Bílek, pracovník nakladatelství Československý spisovatel. Článek totiž vzbudil u veřejnosti obrovský ohlas. Na jedné straně byl publicista chválen za otevření tématu, na straně druhé kárán za to, že pošpinil dobré jméno socialistického zdravotnictví, zřízení, ale i celého východního bloku.

Se zobrazením svých osudů v knize souhlasili narkomani pouze za předpokladu, že před vydáním knihy budou mít poslední slovo o její podobě. Velmi mu usnadnilo práci, když se v partě setkal se svým bývalým spolužákem z gymnázia, který studia po druhém ročníku zanechal. Ten mu umožnil získat ještě autentičtější informace, když jako známý výrobce pervitinu odmítl prodat látku těm, kteří by s Johnem nespolečně pracovali. Tak se tedy autor dozvěděl mnoho informací i o obchodu s drogami. O opravdové autenticitě svědčí i skutečnost, že původní snaha o zatajení informací o tom, že jsou narkomani kvůli droze schopni i prostituce, nakonec nebyla uskutečněna.

³³⁹ POGODOVÁ, Eva. Povídání s Radkem Johnem. *KDY, KDE, CO V OLOMOUCI*. 1993, č. 1, s. 11.

³⁴⁰ MATĚJKA, Ivan. V bludném kruhu. *Tvorba: příloha Kmen*. 1987, č. 11, s. 10.

Postavy románu jsou skutečné osoby, které tehdy opravdu žily. Pro literární účely John životní události některých z nich propojil tak, že jedna postava knihy většinou odpovídá dvěma skutečným postavám reálného života. Je třeba zdůraznit také skutečnost, že všechna jména v knize jsou smyšlená.

Na konci zvukové nahrávky románového Mementa jeho hlavní hrdina Michal umírá v horách, když jej při bouři zasáhne blesk. Stejný osud potkal i Johnova spolužáka, který do hor utíkal před trestním stíháním a také svojí závislostí.³⁴¹

Na rozdíl od Radka Johna Petr Placák uplatnil ve svém románovém Medorekovi značnou dávku autobiografie, mladý hlavní hrdina nese výrazné autobiografické rysy svého tvůrce.³⁴² V duchu undergroundových tradic se Placák pokusil vytvořit zašifrovaný a upravený obraz společnosti, ve kterém se sám pohyboval. Četné postavy jsou vyjádřeny skrytě, a přesto je možné díky narážkám rozpoznat, o které konkrétní osobnosti českého undergroundového hnutí se jedná. Zároveň jsou tyto postavy mnohdy i jejich parodiemi.³⁴³

Podle Halady uplatnil Placák v díle vlastní pohled na svět a autenticky ztvárnil myšlení a vystihl pocit teenagera, pro kterého je čas a prostor něčím, co ho v podstatě ubíjí a ničí.³⁴⁴ Jako celek je román koncipován coby výpověď mladé generace, která se svým životním stylem, ale i tvorbou postavila do opozice proti všeobecně uznávaným hodnotám. Vedle líčení jejich světa je tu věnován prostor i jejich postojům a názorové orientaci, které se diametrálně odlišovaly od stanovisek většinové společnosti. Jde o umělecky působivou výpověď, která přesahuje prostý záznam životních zkušeností.³⁴⁵ Sám Halada však s tímto pocitem a předkládanými postoji rozhodně nesouhlasí.³⁴⁶

Román Jana Pelce ...a bude hůř v sobě nese prvky spontánní zповědi, mnohdy až cynické a sebetrýznivé, která vznikla jako odpověď na přemíru osobních zkušeností autora.³⁴⁷ I když při tvorbě románu vycházel z vlastních zážitků, tak ne všechny příběhy, které jsou v knize zaznamenány, se staly právě jemu. Převážná většina z nich se ale zakládá na pravdě. Autor se, podobně jako jeho literární hrdinové, účastnil nejrůznějších setkání, na kterých si společně se svými přáteli vyměňovali zkušenosti a vyprávěli nejrůznější příhody, které je či jejich známé potkaly. Pelc všechny tyto zážitky, jak sám říká, nasával a později je zúročil

³⁴¹ POGODOVÁ, Eva. Povídání s Radkem Johnem. *KDY, KDE, CO V OLOMOUCI*. 1993, č. 1, s. 11 – 12.

³⁴² JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. Praha: Brána, 1998. s. 230.

³⁴³ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. Praha: Academia, 2008. s. 459.

³⁴⁴ HALADA, Andrej. Medorek – tak nějak napůl. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 32, s. 14.

³⁴⁵ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 300.

³⁴⁶ HALADA, Andrej. Medorek – tak nějak napůl. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 32, s. 14.

³⁴⁷ ALAN, Josef. Počkám, až naskočí červená, a spokojeně přecházím. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 6, s. 1.

ve své románové tvorbě, která měla být autentickým záznamem stylu života jedné komunity.³⁴⁸

Podobně jako John propojil dohromady několik osudů, které přisoudil jedné osobě. Ani postava Olina není čistá autobiografie, první a druhý díl jsou založeny na fikci. Až téměř vše, co je zobrazeno ve třetím dílu, autor sám zažil.³⁴⁹ Nešlo mu o sepsání kroniky vlastního života, ale o zobrazení doby a také beznaděje, kterou tehdejší mladí lidé prožívali.³⁵⁰

6.2 Postavy

Hlavním a společným rysem ústředních postav všech tří románů je pokus o vzpouru proti životu, jaký vedou jejich rodiče i celá společnost. Snaží se využívat různých prostředků, které jim pomáhají přežít realitu a krutost doby.

Michal z Johnova románu odmítá přijmout stereotyp, který ho ze všech stran obklopuje. Nechce být součástí tohoto koloběhu a zaběhlých rituálů, proto svoji nespokojenost s vizí budoucí existence řeší užíváním drog. Revolta v jeho případě má tedy podobu pouze vlastního úniku ze situace. „*Jenže nakonec jsem si vlastně stereotypu užil víc než kdokoliv jiný. Stereotyp fetování, věčné shánění látky, věčné návraty do léčebny, do kriminálu.*“³⁵¹

Podobné pocity mají i ostatní narkomani, se kterými se Michal setkává. Chtějí se pouze oprostít od toho, co je obklopuje, nechtějí s tím bojovat. Z Richardových úst dokonce zaznívá názor, že počáteční příčina užívání drog, jejímž cílem bylo něčeho dosáhnout, se pozvolna změnila v prostředek úniku pro jedince, kteří trpí komplexem méněcennosti a drogu vnímají pouze jako nástroj pro zvýšení vlastního sebevědomí.

Ani Michal, ani jeho přátelé si navíc neuvědomují, že prostředek jejich vzpoury se současně stává také prostředkem jejich zániku, který se po dlouhodobějším užívání musí s největší pravděpodobností dostavit. Žádný z nich si nedokáže připustit, že se droga stala destruktivní součástí jejich životů.

Také Placákova postava Karla Medora velmi citlivě snáší pocit odcizení, který v soudobé společnosti intenzivně prožívá. Lidská existence mu připomíná stereotypní řetězec neustále se opakujících činností, kterými se člověk zabývá uprostřed světa, který funguje ryze

³⁴⁸ Čtenářský deník: Jan Pelc: ...a bude hůř. In: *ivysílání ČT* [online]. 29. 1. 2011. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169663406-ctenarsky-denik/311295350020004-ctenarsky-denik-jan-pelc-a-bude-hur/>.

³⁴⁹ RAUVOLF, Josef. Jan Pelc: Jsem pisatel večerníčků. *Instinkt*. 2006, č. 25, s. 67.

³⁵⁰ ČERVINKA, Stanislav. *19 rozhovorů*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2003. s. 61.

³⁵¹ Citováno z JOHN, Radek. *Memento*. Praha: CZ Books, 2008. s. 141.

mechanicky.³⁵² Medorek se proto snaží o vzpouru proti všemu a všem, jako východisko nalézá fantazijní svět představ a literární tvorbu, kterou ovšem rodiče i policie hodnotí jako zvrácenou. I když se literární tvorbě věnuje ilegálně, své postoje dává najevo veřejně. „*Vona mně má co dlužit a nestačil by jí na to ani celej posranej důchod! Ale já, na rozdíl od vás, nic nevyžaduju. Vlezte mi s celou tou vaší společností na záda!*“³⁵³ Jeho otevřenost naráží na nepochopení u spolupracovníků a přináší mu problémy i s vedením továrny, když odmítá vstoupit do Svazu mládeže.

Podobně jako narkoman Michal i Medorek nachází své místo mimo veřejně sdílený prostor a stahuje se do „podzemí“. Setkává se se svými přáteli, které pojí stejná nenávist k politickému i společenskému zřízení, a vede s nimi rozhovory o nejrůznějších věcech.³⁵⁴ Jejich společným projevem vzdoru je činnost v tajném spolku. Skupina přátel se tedy snaží určitým způsobem bojovat s úpadkem společnosti, který kolem sebe pociťují. Jejich snahy ovšem nejsou nijak okázalé a do očí bijící.

Medorek ke spoustě věcí přistupuje s okázalým cynismem, ale podobně jako každý člověk umí občas i on opustit svoji masku suveréna a buřiče, podlehne „pokušení“ a projeví ochotu někomu pomoci.³⁵⁵ Jeho lidská stránka tedy není natolik poznamenaná, jako je tomu v Michalově případě.

Pelcův Olin řeší svoji vzpouru proti rodině i pokrytecké a věčně ustrašené společnosti útekem k partě, nezávazným životem a alkoholem. V závěru románu, i když za přítomnosti notné dávky vína, nachází Olin potěšení a pocit vnitřního klidu také v pohledu na moře. Sám autor říká, že právě pohled na moře jej v emigraci výrazně podporoval a dával mu pocit jistoty, že se nachází ve svobodné zemi a daleko od reality socialistického Československa.³⁵⁶

V mnohém se tedy Olin podobá Michalovi z Mementa. Na rozdíl od něj je však jeho počínání hodně otevřené, svoji revoltu dává veřejně najevo, a to jednak svým vzhledem, a jednak činnostmi, kterými zaplňuje svůj čas.

Také jeho přátelé velmi otevřeně projevují svůj nenávistný postoj ke světu. Své počínání omlouvají tím, že jen žijí svobodně. Mnohým z nich ale nejde o svobodu, ale spíše projev rebelie. Odsuzují strach společnosti, sami se ovšem také nevyznačují hrdinskými skutky. Snaží se vyniknout ve společenství sobě podobných, ukázat svůj význam pro partu.

³⁵² PILAŘ, Martin. *Underground. Kapitoly o českém literárním undergroundu*. Brno: Host, 2002. s. 94.

³⁵³ Citováno z PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 194.

³⁵⁴ HAUSENBLAS, Ondřej. Placákův Medorek jako čin lingvistický. *Naše řeč*. 1994, roč. 77, č. 1, s. 7.

³⁵⁵ HALADA, Andrej. Medorek – tak nějak napůl. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 32, s. 14.

³⁵⁶ ČERVINKA, Stanislav. *19 rozhovorů*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2003. s. 64.

Pro většinovou společnost jsou to však jen vlasatí a nemytí pobudové, kteří nic nedokázali a kteří se vzdávají pouze na provokaci a výtržnosti. „*Podívejte se, jak jsou špinaví, jak jsou otrhaní. Dobře že je chtějí zavřít.*“³⁵⁷

Během emigrace, tedy na svých cestách, ale i v emigračních táborech, se setkává s lidmi, kteří usilují o odpoutání se od pevných pravidel socialismu. Jejich cílem není otevřená revolta, ale touha žít jinde a jinak. Snaží se jít za svým snem a jsou ochotni udělat prakticky cokoliv. Tím se v podstatě podobají Olinovým přátelům, ač sami jsou představiteli té části společnosti, která dříve takovými lidmi opovrhovala. Pro příklad je možné uvést ženu, která apeluje na Olinovu morální stránku a žádá po něm, aby jim jako správný krajan pomohl překročit hranice. „*Je mi z ní na blití. Povinnost, povinnost. Kdepak byla tahle paní povinnost, když nám policajti rozbíjeli držky?*“³⁵⁸

Na pláži v jižní Francii se Olin setkává s clochardy, typickou francouzskou společenskou vrstvou, pro niž bychom v našich podmínkách použili označení tulák. Také v nich spatřuje věčnou touhu po svobodě, jakou pocítuje on i jeho přátelé v Československu.³⁵⁹ Dochází tak ke zjištění, že všude na světě žijí lidé, ve kterých je skryta, a že její dosažení není možné jen změnou místa pobytu, útekem z nenáviděného prostředí.

Jediným pojítkem mezi Olinem a jím opovrhovanou konzumní společností, do které řadí i svoji rodinu, je jeho sestra Hanka. Ta ke svému staršímu bratrovi přímo nábožně vzhlíží a tu jedinou je Olin ochoten akceptovat. Hanka v příběhu vystupuje jako osoba, která, ač žije přímo uvnitř tohoto společenství, zůstává jeho negativním vlivům ušetřena. Dokáže si udržet odstup a logické uvažování – i když Olinovi v podstatě závidí nezávislý způsob života, je schopná pojmenovat realitu. „*Podívejte se na sebe, co jste – chudáci, ubožáci, pivní žoky, který se na nic jinýho nezmůžou než na vopici a na nadávky na režim, kterej vás prej zkazil, jak říkáš, ale houby vás zkazil, vy byste byli stejně ubohý za jakýhokoli režimu, vám to tady vlastně moc vyhovuje, aspoň to máte čím vokecat, blbci.*“³⁶⁰ Nepříznivý dopad na ni má naopak společenství, ve kterém se její bratr pohybuje.

³⁵⁷ Citováno z PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 149.

³⁵⁸ Citováno z tamtéž, s. 319.

³⁵⁹ HUTKOVÁ, Dana. Román Jana Pelce ... *a bude hůř*. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 457.

³⁶⁰ Citováno z PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 207.

6.3 Odras širšího společenského prostředí

Jak již bylo výše řečeno, romány spojuje zejména odpor jejich hlavních hrdinů k tehdejšímu způsobu života. Konkrétní díla tedy reflektují společnost takovým způsobem, jakým ji vnímají jejich mladí hrdinové. Každé z nich se zaměřuje na konkrétní prvek, který byl pro jeho reálnou předlohu patrně nejvíce zřetelný.

V Johnově podání společnost vychází jako stereotypně fungující prostředí, ve kterém má každý své místo a svůj úkol. Tímto úkolem je spolupodílet se na blahobytu svém i ostatních lidí, a to dobře odvedenou prací. Příkladem poctivě pracujícího člověka je Michalův otec, který je za svoji píli a věrnost podniku odměněn letenkami do Kanady.

Protože se románové postavy stereotypu brání užíváním drog, nejsou schopny pracovat a plnit tak závazek vůči společnosti. Proto slyší Michal výtku z úst vězeňského lékaře, který jej nabádá, aby s drogami přestal. *„Nakonec se tedy profetujete k invalidnímu důchodu, protože budete mít cirhózu jater. Aspoň šťastnější z vás. Do smrti budete chtít být živeni společností a budete si dál fetovat. Úžasné řešení, že? Vy budete mít zážitky a společnost je zaplatí. Jenže jak k tomu přijdou lidi, co celý život pracujou, platí celou dobu nemocenskou a daně, aby živil i lidi, kteří pro společnost nic neudělali, jenom si ve dvaceti dokázali zničit játra.“*³⁶¹

V díle tak dochází k určité konfrontaci pracujících lidí, tedy Michalových rodičů nebo nemocničního personálu, s narkomany, pro které je jedinou náplní života sehnat si drogu. Hlubší pohled na společnost ale dílo nepodává.³⁶² Náznak toho, jak lidé reagují na setkání s narkomany, do zobrazení tehdejšího společenského dění zahrnout nelze. Důvodem je především skutečnost, že pohled na narkomany není charakterizujícím prvkem společnosti v žádné době.

V Placákově případě společnost vyznívá jako pospolitost vystrašených lidí, na které Medorek nahlíží s despektem. *„Byli to lidé hoven, a to jenom proto, že jim někdo naznačil, aby tak žili, a oni se bez hlesu do té špíny ponořili.“*³⁶³ Vše kolem něj prostupuje věčný strach cokoliv říct, který je zaobalen vrstvou přetvářky. To vystihuje zejména názor Medorkova spolužáka. *„Medore, neblázni,“ přitočil se k němu Bašně, „podepiš jim to. Dyť přece o nic nejde. Ať si třeba nějakéj blbej podpis sežerou. Co s tím, to nikomu neublíží. Já jim to taky podepsal jen tak a mám pokoj, nikdo po mně nic nechce. Podepsal jsem jim to, ale v duchu*

³⁶¹ Citováno z JOHN, Radek. *Memento*. Praha: CZ Books, 2008. s. 178.

³⁶² FIŠER, Zbyněk. *Memento pro Radka Johna. Rovnost*. 1987, roč. 102, č. 61, s. 5.

³⁶³ Citováno z PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 158.

*přece všichni víme, jak to je, a to nám nikdo nevezme. To je to hlavní, vo to tady přece de, ne? Hlavní je, když si každěj myslí svoje, a oni si můžou vylízat, ne?*³⁶⁴

Jediný prostor pro svobodné vyjádření poskytuje lidem splynutí s davem, a to například na fotbalovém hřišti. Pokřikování dává sportovním fanouškům pocit svobody a moci něčeho dosáhnout, něco ovládnout, k něčemu se samostatně vyjádřit.

Z knihy je zřejmý Medorkův názor, že práce v továrně nemění člověka k lepšímu, jak by tomu mělo být, ale naopak z něj dělá pasivního tvora, který zcela podlehl konzumu, touze po penězích a výtobytečích doby. To znamená, že i takhle vidí hrdina myšlení společnosti, ve které ztvárňuje ústřední roli právě dělnická třída. Atributy společenské krize jsou v knize vypodobněny konkrétními detaily, ale i básnickou nadsázkou.³⁶⁵ Varující je také skutečnost, že jsou k takovému jednání vedeny i další generace.

Placák se pokusil zobrazit realitu společenského prostředí tak, jak to sám pociťoval. Nebránil se osobnímu zainteresování a přímému pojmenování mnoha faktů tak, jako to učinil John. Jeho kniha je na rozdíl od Mementa založena právě na líčení toho, jak socialistická společnost fungovala v očích Medorka.

V Pelcově románu má společnost podobu touhy po osobním prospěchu, kariérním růstu a všestranném blahobytu, pro které jsou lidé ochotni udělat prakticky cokoli. Jejich jednání se proto vyznačuje pokrytectvím. Typickým příkladem takového pokrytectví a prospěchářství je Olinův otec. Na jednu stranu usiluje o to, aby jeho syna čekala perspektivní budoucnost, na druhou stranu mu zakazuje revoltu také z toho důvodu, že má strach, aby mu Olinovo chování nezabránilo v kariérním postupu.

Podobně jako Placák i Pelc hodnotí obyvatele Československa jako lidi, kteří tedy raději mlčí, než aby obětovali budoucnost svých dětí, svou práci a své postavení, které jim umožňuje naplnit touhu po hmotných statcích v podobě auta či chaty.

Román poskytuje popisu společenské reality největší prostor, vyjadřuje ji explicitně a neomezuje se na zobrazení pouze jedné problematiky. Předkládá čtenáři obraz represí proti těm, kteří se proti konformitě bouří, zobrazuje stereotypní práci v továrně, formou vzpomínek ukazuje prostředí dětských domovů, líčí klima socialistických nemocnic. Autor se nevyhýbá ani náznakům toho, jak obyvatele Československa vidí příslušníci okolních národů, zejména Poláci.³⁶⁶ Poukazuje na jejich postoj k nedůslednosti hájení reform v období pražského jara a k snadnému poddání se místních obyvatel během vojenské intervence.

³⁶⁴ Citováno z PLACÁK, Petr. *Medorek*. Praha: Plus, 2010. s. 23 – 24.

³⁶⁵ HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. Praha: Galaxie, 1993. s. 300.

³⁶⁶ HUTKOVÁ, Dana. Román Jana Pelce ... a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 455.

Při zobrazení střetu Olinova světa se světem svobodně žijící německé dívky je ukázáno, že realita Československa byla v očích příslušníků západních zemí něčím nepochopitelným, protože nesdělitelným. „*Co si to vůbec husa dovoluje, ptát se proč s otazníkem, co jí mám říct? Že ty lidi, kteří jsou zavírání a protestují, jsou jedni a ti samí, že zbytek mlčí, protože má děti, postavení, práci, kterou mají rádi, normální lidskou touhu po chatě, autu, majetku a jiný debilní chutě?*“³⁶⁷

Pelc tedy v knize otevřeně vylíčil, jak společnost vnímal z pozice jejího odpůrce. Dospěl tak k podobným výsledkům jako jeho vrstevník Petr Placák, ač se od sebe autoři v mnohém odlišují.³⁶⁸

6.4 Další společné atributy knih

Všem třem mladým hrdinům je společné, že se, ač každý z jiného důvodu, propadají do roviny fantazií a snů. Společným motivem jejich snů je představa krys, které je ohrožují na životě. Všichni tři se jim snaží bránit, ale jejich počínání je velmi často marné. Příčiny halucinačních představ se v jednotlivých případech zcela liší. U hrdiny Mementa jsou způsobeny abstinenčními příznaky, v Medorkovi představují rovinu, ve které se hlavní hrdina ocitá rád, Olinovy halucinace jsou spojeny zejména s nadměrným užíváním alkoholu, ale také se steskem po rodné zemi, přátelích a domovském prostředí.

Vedle roviny fantazie se v dílech objevuje i problematika nemoci, i když v různé podobě. V případě Michala Otavy se jedná jednak o nemoc duševní, a to jak závislost, tak i o schizofrenii, která u něj propuká vlivem dlouhodobého abúzu drog, a jednak o nemoc fyzickou. Vlivem nedodržování základních hygienických pravidel u něj vypuká zánět, který se mu rozšiřuje po celé noze. Placák ve svém díle zobrazil především nemoc lidských vztahů, tedy vzájemnou nedůvěru. Ukázal ji zejména na pracovnících továrny, kteří na sebe pohlížejí s despektem a zároveň s notnou dávkou strachu, zda nemůže být jejich existence ohrožena vlivem špatného chování vůči určitým jedincům. Pelc naopak líčí nemoci čistě fyzického charakteru, pomineme-li závislost na alkoholu. Jedná se především o pohlavní nemoci způsobené nezávažným stylem života, při kterém se sex stává přirozenou potřebou a ne citovou záležitostí.

³⁶⁷ Citováno z PELC, Jan. ... *a bude hůř*. Praha: Maťa, 2007. s. 304.

³⁶⁸ MACHOVEC, Martin. Děti ráje... *Tvorba*. 1991, č. 13, s. 11.

Dalším společným prvkem je zobrazení nešťastné lásky a pokroucených mezilidských vztahů. V prvním románu je zobrazeno, že drogy dokážou ovládnout člověka natolik, že není schopen ani toho nejzákladnějšího citu, jakým je láska k druhému člověku. Michal s Evou spolu sice udržují určitou formu vztahu, ale už se zde nejedná o vztah čistě partnerský. Oba žene dopředu jen potřeba drogy, kterou ten druhý může pomoci sehnat.

V případě Medorka je láska vyobrazena jako něco, čím hrdina knihy pohrdá. Je tu vylíčeno jeho zklamání z nevydařeného vztahu i nenávistný postoj k podle něj nevěrným ženám, které dokážou člověka pouze citelně ranit.

Také Olin zažívá jednu nešťastnou lásku za druhou. Poprvé se sekretářkou z továrny Soničkou, která má na něj obrovský vliv, a kvůli které by byl ochoten vzdát se všech svých ideálů. Ta ho ale přímo před jeho zraky podvede s nenáviděným otcem. V tom okamžiku se Olin rozhodne na lásku rezignovat a ještě více se utvrdí v domnění, že jeho místo je mezi lidmi na okraji, tedy mimo dosah pokrytecké společnosti, kam podle jeho mínění prospěchářský otec rozhodně patří. Podruhé pociťuje lásku k Bejbině, se kterou se hodlá usadit, protože spolu čekají dítě. Ta však z neperspektivního vztahu utíká a dítě chce raději vychovat jako svobodná matka za pomoci státu a pod dohledem sociální pracovnice. Další v řadě nešťastných lásek je Jana, která je vdaná a navíc součástí náboženské sekty. Ani tento vztah tak Olin nemůže prožít jako plnohodnotný. Z románu také vyplývá, že miluje svoji kamarádku Olinu, ta ovšem udržuje partnerský vztah s jeho kamarádem Otou. Nedostatek psychické lásky nahrazuje Olin láskou fyzickou, a to jak během života v Československu, tak i po cestě do Francie. V jeho případě tedy lásku zcela přehluší sexuální chtíč. Olin postupem času dochází ke zjištění, že láska se k jeho způsobu života příliš nehodí.

Specifickou úlohu sehrává v Olinově případě láska sourozenecká. Se svojí sestrou Hankou mají mezi sebou vytvořeno silné pouto, ale ani tento čistý cit nezůstane dlouho zachován. Olin, jak již bylo řečeno, není schopen v podstatě žádné lásky, a tak incestem zničí i tento ryzí vztah.

Po formální stránce se díla shodují především v oblasti jazykové, jejich společným prvkem je užití vulgarismů. Ve všech případech jsou užity zejména pro bližší připodobnění situace či nálad a myšlenek hrdinů. Dodávají knihám na uvěřitelnosti, protože by bylo naivní předpokládat, že člověk s abstinenčními příznaky, který potřebuje drogu, mladý dělník pohrdající zmechanizovaným životem či skupina revoltující mládeže bude mluvit slušně a spisovným jazykem bez jakéhokoli citového zabarvení. Také užití slangu, který není

ve všech případech dobře srozumitelný, odkazuje na skutečnost, že knihy líčí události ze života určitého a přesně vymezeného okruhu lidí.

Všechna tři díla se zaměřila na zpracování problematiky, která byla ve své době tabuizovaná nebo předkládaná v takové podobě, aby odpovídala ideovým požadavkům vládnoucí komunistické strany.

O problematice narkomanie se v době vzniku díla hovořilo jako o problému, se kterým se potýkají zejména kapitalistické země. Tady je možné spatřovat důvod, proč mohlo být *Memento* oficiálně šířeno. Sám autor se v době vydání románu vyjádřil tak, že počet narkomanů v Československu je nesrovnatelně nižší než v těchto zemích, ale že je přesto nutné na tuto problematiku upozornit.³⁶⁹ Snaha vládnoucího aparátu, aby generace dospívajících nemohla být přemožena zákeřnou nemocí duše, přicházející ze Západu, je tedy zřejmá. V díle zcela chybí zmínka o společenském a hlavně politickém kontextu doby, což je zcela jistě možné považovat za další důvod snadného šíření titulu, který zpracovává natolik problematičtější téma. Příčina závislosti dospívajících jedinců je zde vyobrazena jako důsledek jejich intelektuální nezralosti, nezájmu o studium či o zábavu, která naplňuje jejich rodiče,³⁷⁰ ale také odporu ke stereotypům, kterým starší generace stále častěji podléhají. Autor jistě zcela úmyslně neuvedl, že příčinou závislosti by mohl být negativní postoj k vládnoucímu režimu nebo nastolenému politickému kurzu, který by mladí lidé demonstrovali právě užíváním omamných látek. Úspěšnost *Memento* tedy pramení především a právě z toho, jakou tematiku zpracovává, nikoli jakým způsobem se o to pokouší.³⁷¹

Petr Placák se ve svém díle zaměřil na způsob, jakým se mladý člověk vyrovnává se společenskou a politickou situací, se kterou nesouhlasí. Protože není zcela běžné kritizovat vládnoucí aparát a zároveň jím být podporován, je zřejmé, že kniha nemohla být vydána jinak než neoficiální cestou. Je v ní sice naznačeno, že Medorek nevstoupil do Svazu mládeže pouze z lenosti, ale vzhledem k tomu, jak se postava jeví v dalším textu, a také k tomu, že nese autobiografické rysy svého autora, je možné soudit, že se v tomto vyjádření skrývá značná míra ironie, ostatně jako v celém díle. Stejně posměšně jsou vyobrazeny i postavy, které stojí na přesně protikladných pozicích než hlavní hrdina. Jde zejména o kádrového pracovníka Baguga, mladého inženýra Schwarze nebo pracovníci osobního oddělení Kareninovou. Stejně nevhodná byla i účast hlavního hrdiny na setkáních tajného spolku,

³⁶⁹ MATĚJKA, Ivan. V bludném kruhu. *Tvorba: příloha Kmen*. 1987, č. 11, s. 10.

³⁷⁰ FIŠER, Zbyněk. *Memento pro Radka Johna. Rovnost*. 1987, roč. 102, č. 61, s. 5.

³⁷¹ LUKEŠ, Jan. Osvěta nebo literatura? *Svobodné Slovo*. 1986, roč. 42, č. 298, s. 5.

podobně zamlčovaná byla i problematika samizdatové tvorby. Společnost sice o této aktivitě věděla, ale pouze jako o protistátní činnosti, která nemohla být součástí oficiálně vydávaného díla. Celkový způsob ztvárnění románu neodpovídal představám vládnoucího aparátu, proto i šíření díla bylo možné do revoluce v roce 1989 uskutečňovat pouze samizdatovou formou.

Stejně jako Placákovo dílo i Pelcův román zpracovává problematiku odporu proti vládnoucímu aparátu. V díle ovšem navíc vystupují na povrch i jiná dosud velmi tabuizovaná témata. Jedním z nich je sex, který v knize není součástí manželského pouta, ale spíše projevem hmatatelné svobody.³⁷² Změna chápání sexu z intimního projevování lásky na pouhou biologickou potřebu a prostředek sociálního uznání je představena zcela otevřeně.³⁷³ Stejně otevřeně hovoří autor také o brutalitě policejních výslechů, kterým jsou hrdinové knihy vystavováni. V dobovém tisku se hovořilo o výtržnostech mladých lidí, přesný způsob jejich potrestání již ale s takovou přesností zobrazen nebyl. Dále autor velmi otevřeně hovoří o požívání alkoholu, pomocí kterého se jeho hrdinové, ale i jejich skutečné předobrazy, pokoušeli vymanit z beznaděje, která je obklopovala.³⁷⁴ Způsob zpracování byl tedy natolik otevřený, že dílo mohlo být vydáno pouze v exilu.³⁷⁵

³⁷² HUTKOVÁ, Dana. Román Jana Pelce ... a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. Praha: Melantrich, 1990. s. 456 – 457.

³⁷³ ALAN, Josef. Počkám, až naskočí červená, a spokojeně přecházím. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 6, s. 4.

³⁷⁴ RAUVOLF, Josef. Jan Pelc: Jsem pisatel večerníčků. *Instinkt*. 2006, č. 25, s. 66.

³⁷⁵ DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 299.

Závěr

Období normalizace je neustále diskutovanou otázkou, kterou se zabývají jak ti, kteří v tomto období žili, tak také ti, jejichž paměť tak hluboko nesahá. Pro druhé zmiňované jsou možným prostředkem pro uchopení této etapy historického vývoje mimo odborných knih a jiných fakticky založených zdrojů i literární díla, která toto období reflektují a umělecky zpracovávají. Mezi ně je možné zařadit i tituly, které se staly východiskem pro zpracování této práce, tedy romány *Memento*, *Medorek* a ...a bude hůř.

Jednotliví autoři v nich předložili reflexi společenského dění takovým způsobem, jaký jim umožňoval literární prostor, ve kterém se pohybovali. Proto se od sebe tituly odlišují především ve své otevřenosti. Jak vyplývá z charakteristiky jednotlivých literárních proudů, nebylo možné oficiálně vydat a veřejně šířit dílo, které by bez obalu naráželo na problémy vyskytující se v československé socialistické společnosti. Pouze absence političnosti a politické (ne)zaujatosti zajistila, že tabuizované téma narkomanie mohlo být šířeno oficiální cestou.

Společným rysem románů je zobrazení skutečností v takové podobě, v jaké ji vnímali jejich mladí, bouřící se hrdinové. Na základě výsledků analýzy je možné říci, že každá z těchto postav viděla společnost velmi neúprosným pohledem plným kritiky, který byl charakteristický pro okruh lidí, mezi nimiž se pohybovala. Autoři se totiž zaměřili na zobrazení konkrétních společenských skupin z okraje společnosti (v Placákově případě jde spíše o zobrazení izolovaného jedince), které se skládaly z osob s podobným pohledem na svět a všechno v něm.

Popis společenské reality je v dílech podán velmi přesvědčivě, o míře objektivnosti však v těchto případech hovořit nelze. Jedná se o umělecká zpracování dobové látky, do nichž autoři vložili svůj pohled, přesvědčení i vlastní názory, podporované uměleckým okruhem, ze kterého vyšli a ve kterém působili.

Název práce odkazuje na skutečnost, že by se měla zabývat uměleckým zobrazením společenské reality 70. a 80. let 20. století. Všechna tři díla byla vydána během let 1985 a 1986 a je tedy možné je časově zařadit do 2. poloviny 80. let. Důvod označení práce vyplývá především ze skutečnosti, že tato dvě desetiletí jsou spolu historicky natolik úzce svázaná, že je nelze od sebe oddělovat. Současně je nutné zmínit i fakt, že autoři v podmínkách těchto desetiletí dospívali a podali tak obraz společnosti v takové podobě, v jaké ji během svého dosavadního života vnímali.

Radek John, Petr Placák a Jan Pelc nejsou jedinými autory, kteří se snažili reflektovat život lidí v tomto období. Podobné problematice se věnovali například Ludvík Němec, Eda Kriseová či Zuzana Brabcová. Mnoho osobních zkušeností a poznatků o daném období však slovy sdělit nelze. Současný čtenář si sice může vytvořit určitý pohled na skutečnost, která je v dílech zobrazena, ovšem kdo tuto dobu nezažil, ten si mnohé věci nedokáže ani představit.

Seznam použité literatury

BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II*. 7. vyd. Praha: Paseka, 2001. 329 s. ISBN 80-7185-397-6.

BRABEC, Jiří. Svobodná díla z nesvobodných časů. In: BRABEC, J., J. HOLÝ a A. ZACH. *Tabuizovaná literatura posledních dvaceti let*. 1. vyd. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1990. s. 29 - 32. ISBN 80-7068-020-2.

ČERVINKA, Stanislav. *19 rozhovorů*. 1. vyd. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2003. 107 s. ISBN 80-7207-520-9.

ČINÁTL, Kamil a kol. *Věčné časy: československé totalitní roky*. 1. vyd. Praha: Respekt Publishing, 2009. 187 s. ISBN 978-80-87331-01-9.

DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník českého románu 1945 – 1991: 150 děl poválečné české prózy*. 1. vyd. Ostrava: Sfinga, 1992. 314 s. ISBN 80-900578-9-6.

DOKOUPIL, Blahoslav, Miroslav ZELINSKÝ a kol. *Slovník české prózy 1945 – 1994*. 1. vyd. Ostrava: Sfinga, 1994. 490 s. ISBN 80-85491-84-2.

GRUNTORÁD, Jiří. *Katalog knih českého exilu 1948 – 1994. Libri prohibity*. 1. vyd. Praha: Primus, 1995. 394 s. ISBN 80-85625-55-5.

GRUNTORÁD, Jiří. Samizdatová literatura v Československu sedmdesátých a osmdesátých let. In: ALAN, Josef a kol. *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945 – 1989*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2001. s. 493 – 507. ISBN 80-7106-449-1.

HANUŠKA, Petr a Vladimír NOVOTNÝ. *Česká literatura ve zkratce 4. Období od poloviny 40. let 20. století do současnosti*. 1. vyd. Praha: Brána, 2001. 215 s. ISBN 80-7243-115-3.

HOLÝ, Jiří a kol. *Český Parnas. Literatura 1970 – 1990*. 1.vyd. Praha: Galaxie, 1993. 416 s. ISBN 80-85204-07-X.

HUTKOVÁ, Dana a Pavel TIGRID. Román Jana Pelce ...a bude hůř. In: *Svědectví 89/90*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1990. s. 454 - 460. ISBN 80-7023-041-X.

HYBLER, Martin. Placákův Medorek a co s ním. In: PLACÁK, Petr. *Medorek*. 3. vyd. Praha: Plus, 2010. s. 235 - 244. ISBN 978-80-259-0027-7.

JANOUSEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 1 A – L*. 1. vyd. Praha: Brána, 1995. 552 s. ISBN 80-85946-16-5.

JANOUSEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2 M – Ž*. 1. vyd. Praha: Brána, 1998. 792 s. ISBN 80-7243-014-9.

JANOUSEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, IV. 1969-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. 977 s. ISBN 978-80-200-1631-7.

JOHN, Radek. *Memento*. 1. vyd. Praha: CZ Books, 2008. 291 s. ISBN 978-80-86947-53-2.

JUNGMANN, Milan. *Průhledy do české prózy*. 1. vyd. Praha: Evropský kulturní klub, 1990. 128 s. ISBN 80-85212-06-4.

KOSKOVÁ, Helena. *Hledání ztracené generace*. 2. vyd. Jinočany: H&H, 1996. 223 s. ISBN 80-85787-93-8.

KRÁKORA, Pavel a Pavel KOPEČEK. *Dějiny Československa 1918 – 1992*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2010. 56 s. ISBN 978-80-7425-080-4.

LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1998. 1058 s. ISBN 80-7106-308-8.

MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu*. 1. vyd. Olomouc: Filozofická fakulta UP, 1990. 148 s. ISBN 80-7067-180-J.

MACHALA, Lubomír a kol. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu. Informatorium pro učitele, studenty i laiky*. 1. vyd. Olomouc: Hanácké noviny, 1991. 168 s. ISBN neuvedeno.

MACHALA, Lubomír, Eduard PETRŮ a kol. *Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1994. 552 s. ISBN 80-85839-04-0.

MACHATÁ, Olga (ed.). *Kdo je kdo v České republice 94/95*. 1. vyd. Praha: Modrý jezdec, 1994. 720 s. ISBN 80-901631-2-2.

MENCLOVÁ, V., B. SVOZIL, V. VANĚK a kol. *Slovník českých spisovatelů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 743 s. ISBN 80-7277-007-1.

MĚŠŤAN, Antonín. Lesk a bída české exilové literatury sedmdesátých a osmdesátých let. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Život je jinde...? Česká literatura, kultura a společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století*. 1. vyd. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2002. s. 35 – 41. ISBN 80-85778-35-1.

OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969 – 1989: příspěvek k dějinám „normalizace“*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 1994. 124 s. ISBN 80-85800-12-8.

PELC, Jan. *...a bude hůř*. 6. vyd. Praha: Mat'a, 2007. 430 s. ISBN 978-80-7287-128-5.

PILÁŘ, Martin. *Underground. Kapitoly o českém literárním undergroundu*. 2. vyd. Brno: Host, 2002. 176 s. ISBN 80-7294-045-5.

PLACÁK, Petr. *Medorek*. 3. vyd. Praha: Plus, 2010. 248 s. ISBN 978-80-259-0027-7.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. I. díl A – J*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1999. 634 s. ISBN 80-7185-245-7.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl K – P*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1999. 655 s. ISBN 80-7185-246-5.

TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo = Who is who: osobnosti české současnosti: 5000 životopisů*. 5. vyd. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2005. 776 s. ISBN 80-902586-9-7.

VACULÍK, Jaroslav a František ČAPKA. *Nástin českých dějin 20. století*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. 234 s. ISBN 80-210-3832-2.

ZACH, Aleš. *Kniha a český exil 1949 – 1990*. 1. vyd. Praha: Torst, 1995. 207 s. ISBN 80-85639-62-9.

Periodika

ALAN, Josef. Počkám, až naskočí červená, a spokojeně přecházím. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 6, s. 1,4. ISSN 0862-657X.

BALDÝNSKÝ, Tomáš. ...A BUDE HŮŘ. *Reflex*. 2008, roč. 19, č. 1, s. 47. ISSN 0862-6634.

BAUER, Michal. Medorek po dvanácti letech. *Tvar*. 1998, roč. 9, č. 3, s. 20. ISSN 0862-657X.

FIŠER, Zbyněk. Memento pro Radka Johna. *Rovnost*. 1987, roč. 102, č. 61, s. 5.

HALADA, Andrej. Medorek – tak nějak napůl. *Tvar*. 1991, roč. 2, č. 32, s. 14. ISSN 0862-657X.

HAUSENBLAS, Ondřej. Placákův Medorek jako čin lingvistický. *Naše řeč*. 1994, roč. 77, č. 1, s. 6 - 13.

LUKEŠ, Jan. Osvěta nebo literatura? *Svobodné Slovo*. 1986, roč. 42, č. 298, s. 5.

MACHOVEC, Martin. Děti ráje... *Tvorba*. 1991, č. 13, s. 11.

MACHOVEC, Martin. Medorkův sen aneb Poezie Nového království. *Tvorba*. 1991, č. 18, s. 12 – 13.

MACHOVEC, Martin. Kterak komerční moloch postupně sežral jednu z nejznamenitějších kapitol Medorka. *Kritická Příloha Revolver Revue*. 1998, č. 10, s. 55 - 57. ISSN 1211-118X.

MATĚJKA, Ivan. V bludném kruhu. *Tvorba: příloha Kmen*. 1987, č. 11, s. 10.

MIKULA, Valér. Memento. *ROMBOID: literatura, teória, kritika*. 1987, č. 12, s. 81.

PAVELKA, Jiří. Jak John viděl Ameriku. *ROK: Revue otevřené kultury*. 1991, roč. 2, č. 2, s. 85 - 86.

PAVELKA, Zdenko. České děti? České děti. *Tvorba*. 1990, č. 22, s. 11.

POGODOVÁ, Eva. Povídání s Radkem Johnem. *KDY, KDE, CO V OLOMOUCI*. 1993, č. 1, s. 11- 12.

RAUVOLF, Josef. Jan Pelc: Jsem pisatel večerníčků. *Instinkt*. 2006, č. 25, s. 66 - 69.

Elektronické zdroje

Čtenářský deník: Jan Pelc: ...a bude hůř. In: *ivysílání ČT* [online]. 29. 1. 2011. [cit. 2013- 03-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169663406-ctenarsky-denik/311295350020004-ctenarsky-denik-jan-pelc-a-bude-hur/>.

Jan Pelc, spisovatel...: knihy... [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.janpelc.cz/knihy.php>.

KOIŠ, Juraj. *Moderátor, dramaturg, reportér a politik Radek John se vrátil na obrazovku* [online]. c2013 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.radiotv.cz/p_tv/moderator-dramaturg-reporter-a-politik-radek-john-se-dnes-vraci-na-obrazovku/.

NašiPolitici.cz: Mgr. Radek John [online]. c2013 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/707-radek-john>.

Portál české literatury: Jan Pelc – profil [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/autori/pelc-jan/>.

Portál české literatury: Petr Placák – ocenění [online]. c2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/autori/placak-petr/author.award/>.

Slovník české literatury po roce 1945: Jan Pelc [online]. c2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=474&hl=jan+pelc+>.

Slovník české literatury po roce 1945: Petr Placák [online]. c2013 [cit. 2013-03-19].
Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1101&hl=petr+plac%C3%A1k+>
+ .

Slovník české literatury po roce 1945: Radek John [online]. c2013 [cit. 2013-03-12].
Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=501&hl=radek+john+>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Fotografie Radka Johna

Příloha č. 2: Přebal knihy Memento

Příloha č. 3: Fotografie Petra Placáka

Příloha č. 4: Přebal knihy Medorek

Příloha č. 5: Fotografie Jana Pelce

Příloha č. 6: Přebal knihy ... a bude hůř

Příloha č. 1: Fotografie Radka Johna

Zdroj:

Úspěšné osobnosti: Radek John [online]. c2013 [cit. 2013-04-08]. Dostupné z:
<http://www.uspesneosobnosti.cz/radek-john-224>.

Příloha č. 2: Přebal knihy Memento

Zdroj:

MEMENTO, Radek John [online]. c2013 [cit. 2013-04-08]. Dostupné z:

<http://www.knihkupec.com/vypis.php?out=detail&did=66645>.

Příloha č. 3: Fotografie Petra Placáka

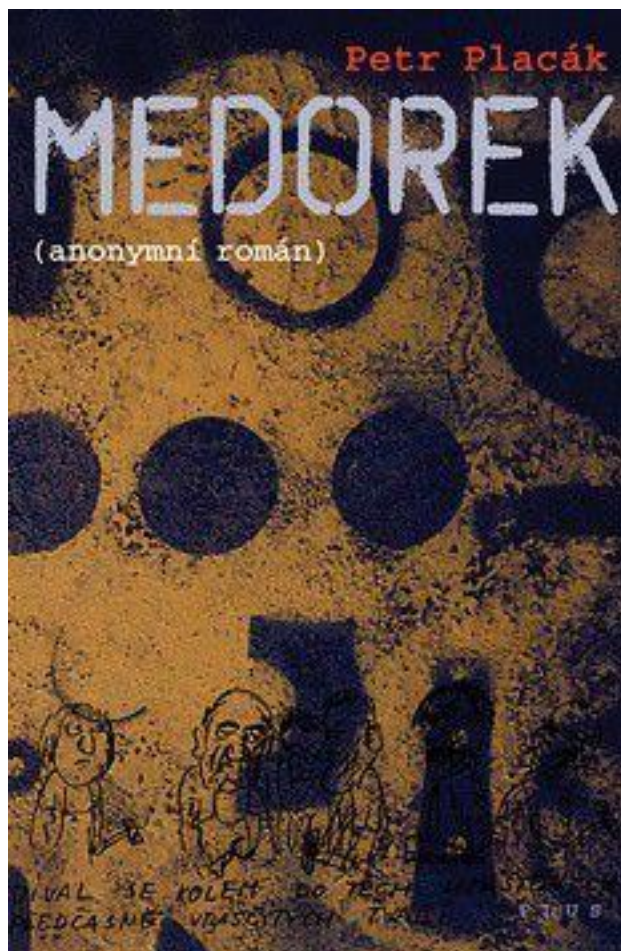

Zdroj:

HRADILEK, Ludvík. *Placák: Bez Palachova týdne by listopad 89 nebyl* [online]. c2013 [cit. 2013-04-08]. Dostupné z:

<http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/fotogalerie/foto/232145/?cid=626961>.

Příloha č. 4: Přebal knihy Medorek

Zdroj:

Petr Placák: Medorek [online]. c2013 [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.srovname.cz/petr-placak-medorek/srovnani-cen/k.1347267#details-tab>.

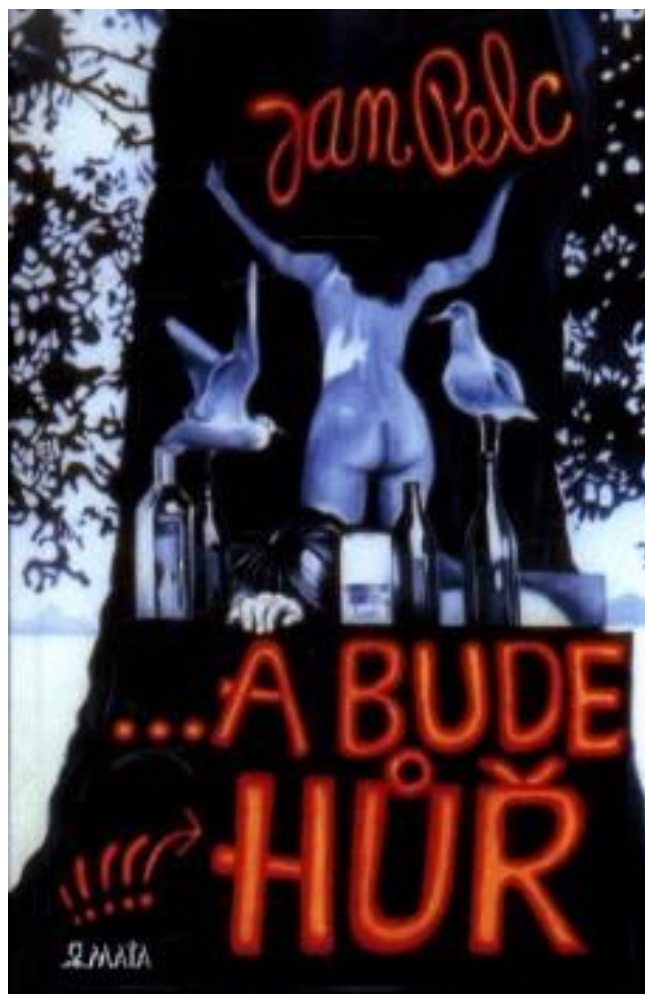
Příloha č. 5: Fotografie Jana Pelce

Zdroj:

Portál české literatury: Jan Pelc – profil [online]. c2013 [cit. 2013-04-08]. Dostupné z:
<http://www.czechlit.cz/autori/pelc-jan/>.

Příloha č. 6: Přebal knihy ...a bude hůř

Zdroj:

...a bude hůř [online]. c2013 [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.arara.cz/product/234532>.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Lenka Hrbáčková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Ďoubalová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Odraz života společnosti 70. a 80. let 20. století ve třech komunikačních proudech české literatury
Název v angličtině:	Reflection of life of Czech society in the 1970s and 1980s in three communication streams of Czech literature
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá odrazem života společnosti v období normalizace z pohledu autorů, kteří svá díla tvořili v rámci jednotlivých literárních proudů české literatury 70. a 80. let 20. století. Úvodní část práce se věnuje vymezení daného období z hlediska politického, kulturního a společenského vývoje, předkládá charakteristiku tehdejší české literatury a jejích jednotlivých komunikačních proudů a blíže představuje tři konkrétní autory – představitele oficiální, samizdatové a exilové literatury. Jádrem práce tvoří analýza vybraných titulů těchto autorů a jejich následná komparace.
Klíčová slova:	normalizace, společnost, oficiální literatura, samizdatová literatura, exilová literatura, Radek John, Petr Placák, Jan Pelc, Memento, Medorek, ... a bude hůř
Anotace v angličtině:	This thesis deals with reflection of Czech society in times of 'normalization' period from a viewpoint of authors who were writing their works during the particular period of the 1970s and 1980s. The introductory part is devoted to the definition of the period in terms of political, cultural and social development. It presents the characteristics of contemporary

	Czech literature and its strictly defined three divisions, and a deeper insight to the work of three authors - representatives of official, samizdat and exile literature. The core of the work consists of an analysis of selected titles by these authors and their subsequent comparison.
Klíčová slova v angličtině:	normalization, society, official literature, samizdat literature, exile literature, Radek John, Petr Placák, Jan Pelc, Memento, Medorek, ...a bude hůř
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Fotografie Radka Johna Příloha č. 2: Přebal knihy Memento Příloha č. 3: Fotografie Petra Placáka Příloha č. 4: Přebal knihy Medorek Příloha č. 5: Fotografie Jana Pelce Příloha č. 6: Přebal knihy ...a bude hůř
Rozsah práce:	94 stran
Jazyk práce:	čeština